

ks. Zdzisław Struzik

PRZESŁANIE ŚWIĘTEGO JANA PAWŁA II

MATERIAŁY EDUKACYJNE
ENCYKLIKI I ADHORTACJE

ANEKS

NAUCZANIE JANA XXIII

MATER ET MAGISTRA

PACEM IN TERRIS

INSTYTUT PAPIEŻA JANA PAWŁA II

WARSZAWA 2014

Recenzenci
ks. prof. UKSW dr hab. Mieczysław Ozorowski
ks. prof. dr hab. Jarosław Różański OMI

*Za wiedzę Kurii Metropolitalnej Warszawskiej
z dnia 08.04.2014/Nr 954/D/2014*

Skład i druk
Drukarnia Wydawnictwa ARKA
www.arkadruk.pl

Projekt okładki
Agnieszka Sulimierska

© Copyright by Instytut Papieża Jana Pawła II w Warszawie
Warszawa 2014

ISBN 978-83-61250-82-1

Instytut Papieża Jana Pawła II
ul. Księdza Prymasa Augusta Hłonda 1
02-972 Warszawa
tel. 22 213 11 90, fax 22 213 11 92
www.ipjp2.pl, instytut@ipjp2.pl

SPIS TREŚCI

Słowo wstępne	5
JAN PAWEŁ II	7
Konferencje – ks. dr Zdzisław Struzik	9
Encykliki – ks. dr Zdzisław Struzik	39
Adhortacje – dr Dominika Żukowska-Gardzińska	125
Kalendarium życia Jana Pawła II	203
JAN XXIII	205
Konferencja – ks. dr Zdzisław Struzik	207
Encykliki – ks. dr Zdzisław Struzik	217

SŁOWO WSTĘPNE

Instytut Papieża Jana Pawła II pełni swoją posługę jako popularyzator myśli i nauczania papieża Polaka. W kontekście kanonizacji oddajemy do rąk czytelników materiały edukacyjne, które, jak mamy nadzieję, posłużą utrwaleniu tego nauczania oraz zachowaniu pamięci o tym wielkim człowieku jako o oddanym Bogu i ludziom, wybitnym pedagogu i wychowawcy.

Niniejsza publikacja *Przesłanie Świętego Jana Pawła II. Materiały edukacyjne* skierowana jest głównie do nauczycieli i uczniów, którzy mogą wykorzystać to opracowanie jako pomoc przy realizacji programu nauczania, ubogacając tym samym siebie i innych. Równie dobrze każdy użytkownik tych materiałów i nam współczesny czytelnik będzie w stanie odnaleźć tu dla siebie myśl, która może stać się mottem, słowem przewodnim, czy nawet punktem zwrotnym w dokonywanych wyborach i działaniach.

Książka składa się z kilku części. Rozpoczynają ją trzy konferencje, stanowiące rodzaj komentarza do wartości, którymi żył Święty Jan Paweł II. Kolejno po nich omówione zostały główne dokumenty jego pontyfikatu: 14 encyklik oraz 14 adhortacji. Uzupełnieniem do książki jest kalendarium życia Świętego oraz materiał filmowy składający się ze zdjęć opowiadających historię życia Wojtyły: kapłana, biskupa, papieża. Bardzo trudno na kilkunastu czy kilkudziesięciu stronach streścić bogactwo nauczania tego papieża. Wykonana praca pokazała jednak, że biografia Jana Pawła II była spójnym, łączącym się w jedną całość przesłaniem na temat możliwości realizowania w życiu przykazania miłości Boga i bliźniego.

W drugiej części książki znajduje się materiał edukacyjny poświęcony dziełu życia Jana XXIII (konferencja oraz nauczanie z encyklik). Kanonizacja obydwu papieży jest dla Kościoła katolickiego, a także dla całego świata wskazaniem, że niezależnie od czasów i trudności, jakie ze sobą niosą, można i trzeba zwrócić uwagę na człowieka, który jest stworzony na obraz i podobieństwo Boga. Mamy nadzieję, że materiały edukacyjne przyczynią się do pracy wychowawczej, poszerzając tym samym grono odbiorców myśli i nauczania obydwu papieży – Jana XXIII i Jana Pawła II.

Instytut Papieża Jana Pawła II

JAN PAWEŁ II

KONFERENCJE

Fot. L'Osservatore Romano

KONFERENCJA I

Temat: *Drogi świętości Jana Pawła II. Wiara – Nadzieja – Miłość*

1. WPROWADZENIE

Celem, sensem życia i zadaniem dla każdego wierzącego człowieka jest uświęcenie życia, czyli potwierdzenie powołania Bożego. Uświęcenie – inaczej zdobywanie świętości, której przykładem jest Jan Paweł II – dokonuje się przez całe życie ludzkie przy nieustającej pomocy Bożej – razem z łaską Bożą. Pomoc Boża, łaska Boża to właśnie życie Boże w nas. Wierzący zachowuje ją, to znaczy przestrzega *przykazań Bożych, przykazań kościelnych*, praktykuje miłość bliźniego, spełnia sumiennie wszystkie obowiązki wynikające z powołania i z wybranego przez siebie zawodu.

Jan Paweł II jest przykładem osiągnięcia świętości przez miłość do Boga, do Kościoła i do wszystkich ludzi, z którymi dane mu było się spotkać.

2. CEL OGÓLNY KONFERENCJI

Pogłębienie wiary.

3. CEL SZCZEGÓŁOWY

Świadectwo wiary.

4. CEL WYCHOWAWCZY

Dawanie świadectwa wiary.

5. PROPONOWANE TEMATY DO DYSKUSJI

- Jak w świecie współczesnym być człowiekiem wierzącym?
- Współczesne przeszkody na drodze do świętości.
- Wpływ środowiska rodzinnego i wychowawczego na postawę nakłaniającą do świętości życia.

6. PRZEPROWADZENIE KONFERENCJI

Teksty do rozważenia:

6.1. PISMO ŚWIĘTE

Na to Jezus mu rzekł: Błogosławiony jesteś, Szymonie, synu Jony. Albowiem nie objawiły ci tego ciało i krew, lecz Ojciec mój, który jest w niebie (Mt 16:17 BT).

I tobie dam klucze królestwa niebieskiego; cokolwiek zwiążesz na ziemi, będzie związane w niebie, a co rozwiążesz na ziemi, będzie rozwiązane w niebie (Mt 16:19 BT).

Wszystkich zaś koniec jest bliski. Bądźcie więc roztropni i trzeźwi, abyście się mogli modlić. Przede wszystkim miejcie gorącą miłość jedni ku drugim, bo miłość zakrywa wiele grzechów (1 P 1, 7).

Zastanów się:

- Wszystkim ludziom Bóg daje łaskę wiary i zaprasza do wypełnienia właściwego powołania.
- Człowiek zgadza się na wolę Boga, rozpoznaje ją w codziennym życiu. Jan Paweł II rozpoznawał własne powołanie we wszystkich momentach życia: powołanie do kapłaństwa, biskupstwa i powołanie do pełnienia funkcji Głowy Kościoła – zastępcy Chrystusa na ziemi.

6.2. KATECHIZM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Za pomocą rozumu naturalnego człowiek może w sposób pewny poznać Boga na podstawie Jego dzieł. Istnieje jednak inny porządek poznania, do którego człowiek nie może dojść o własnych siłach; jest to porządek Objawienia Bożego. Na mocy swego całkowicie wolnego postanowienia Bóg objawia się i udziela człowiekowi. Czyni to, objawiając swoją tajemnicę, swój zamysł życzliwości, który odwiecznie przygotował w Chrystusie dla dobra wszystkich ludzi. Objawia w pełni swój zamysł, posyłając swego umiłowanego Syna, naszego Pana Jezusa Chrystusa, i Ducha Świętego (KKK, 50).

Nadzieja chrześcijańska rozwija się od początku przepowiadania Jezusa w ogłoszeniu błogosławieństw. *Błogosławieństwa* wnoszą naszą nadzieję do Nieba jako do nowej Ziemi Obiecanej; wytyczają jej drogę przez próby, które czekają

uczniów Jezusa. Bóg jednak, przez zasługi Jezusa Chrystusa i Jego męki, zachowuje nas w nadziei, która „zawieść nie może” (Rz 5, 5) (KKK, 1820).

Jezus czyni miłość przedmiotem *nowego przykazania*. Umiłowawszy swoich „do końca” (J 13, 1), objawia miłość Ojca, którą od Niego otrzymuje. Uczniowie miłując się wzajemnie, naśladują miłość Jezusa, którą także sami otrzymują. Dlatego Jezus mówi: „Jak Mnie umiłował Ojciec, tak i Ja was umiłowalem. Wytrwajcie w miłości mojej!” (J 15, 9). I jeszcze: „To jest moje przykazanie, abyście się wzajemnie miłowali, tak jak Ja was umiłowalem” (J 15, 12) (KKK, 1823)

Zastanów się:

- Rozum rozpoznaje i analizuje świat. Rozum może rozpoznać objawienie Boże, a wola zdecydować, czy człowiek pozostaje wierzącym w Boga.
- Wierzący mają nadzieję na sens swojego życia i na życie ze zmartwychwstałym Chrystusem.
- Drogą do pełni człowieczeństwa jest miłość skierowana do innych na wzór Chrystusa.

Jan Paweł II praktykował te trzy cnoty teologiczne: wiarę, nadzieję i miłość.

6.3. NAUCZANIE PAPIESKIE

I tutaj właśnie, Drodzy Bracia, a zarazem umiłowani Synowie i Córki, jedna narzuca się odpowiedź, zasadnicza i podstawowa. Jeden zwrot ducha, jeden kierunek umysłu, woli i serca: *ad Christum Redemptorem hominis, ad Christum Redemptorem mundi* (do Chrystusa Odkupiciela ludzi, do Chrystusa Odkupiciela świata). Ku Niemu kierujemy nasze spojrzenie, powtarzając wyznanie św. Piotra: „Panie, do kogóż pójdziemy? Ty masz słowa życia wiecznego”, bo tylko w Nim, Synu Bożym, jest nasze zbawienie¹. *Redemptor hominis*, 7.

W ten sposób Kościół daje odpowiedź na pewne głębokie pragnienia, które odczytuje w sercach ludzi współczesnych, jak potrzeba nowego odkrycia Boga w Jego nadprzyrodzonej rzeczywistości Ducha nieskończonego, tak jak Go Jezus przedstawia Samarytance; potrzeba oddawania Mu czci „w Duchu i prawdzie”²;

¹ J 6, 68; por. Dz 4, 8 nn.

² Por. J 4, 24.

nadzieja znalezienia w Nim tajemnicy miłości i siły „nowego stworzenia”³: tak, właśnie Tego, który *daje życie. Dominum et vivificantem*, 2.

Czyż słowa z kazania na górze: „Błogosławieni miłosierni, albowiem oni miłosierdzia dostąpią”⁴, nie stanowią poniekąd streszczenia całej Dobrej Nowiny, całej zawartej tam „zdumiewającej wymiany” (*admirabile commercium*), która jest prostym i mocnym, a zarazem „słodkim” prawem samej ekonomii zbawienia? Czy te słowa z Kazania na górze, ukazując w punkcie wyjścia możliwości „serca” ludzkiego („miłosierni”), nie odsłaniają w tej samej perspektywie najgłębszej tajemnicy Boga: owej niezglębionej jedności Ojca, Syna i Ducha Świętego, w której miłość, ogarniając sprawiedliwość, daje początek miłosierdziu, miłosierdzie zaś objawia samą doskonałość sprawiedliwości? *Dives et misericordia*, 8.

Zastanów się:

- Jan Paweł II w nauczaniu wskazuje na Chrystusa, który jest rozwiązaniem wszystkich problemów ludzkich poprzez wiarę w Niego.
- Nadzieje ludzkie wiążą się z nadziejami Boga. Bóg daje zbawienie tym, którzy kroczą drogą Ewangelii.
- Najważniejsza jest miłość Boża i ludzka, które łączą się nieustannie w wierze.

6.4. PRACA Z MATERIAŁEM FILMOWYM

– płyta DVD (*Kalendarium życia Jana Pawła II*)

7. TREŚĆ KONFERENCJI

Wiara rodzi się ze słyszenia. Wiara może rodzić się w duszy człowieka przy akceptującej postawie dobrej woli, pozytywnym nastawieniu i chęci przyjęcia objawienia Bożego przekazywanego przez Kościół. Wiara jest jednocześnie łaską – jest życiem Bożym. Można, przyjmując ją, włączyć się w dzieło zbawienia.

Jan Paweł II był osobą głęboko wierzącą i praktykującą. Jego życie było wypełnione modlitwą, kontemplacją i medytacją opartą na Piśmie Świętym i Tradycji Kościoła. Jako osoba wierząca Jan Paweł II dawał świadectwo wiary w okresie swojego dzieciństwa, młodości z czasów szkoły i studiów, a także podczas działalności w wieku dojrzałym – jako kleryk, kapłan, biskup i papież.

³ Por. Rz 8, 22; Ga 6, 15.

⁴ Mt 5, 7.

7.1. ISTOTA I ROZWÓJ WIARY U PAPIEŻA JANA PAWŁA II

Łaskę wiary Jan Paweł II przyjmował od własnego środowiska rodzinnego. Szczególnie od swojego ojca Karola i matki Emilii z Kaczorowskich, która zmarła dość wcześnie (w 1929 r.), wtedy, kiedy Karol miał 9 lat. Utrzymaniem, wychowaniem i opieką nad synem zajmował się odtąd tylko ojciec, który zmarł 18 lutego 1941 r., osierocając Karola.

Wojna odebrała Karolowi Wojtyła możliwość kontynuowania studiów na kierunku polonistycznym. Zaczął więc, w 1940 r., pracować jako pracownik fizyczny w zakładach chemicznych. Początkowo, od jesieni 1940 r., przez rok w kamieniołomie w Zakrzówku, a potem w oczyszczalni wody w Borku Fałęckim.

Kierujący się głęboką wiarą, Karol Wojtyła postanowił studiować teologię i wstąpił do tajnego Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Krakowie. Świecenia kapłańskie przyjął 1 listopada 1946 r., następnie podjął studia w Rzymie na Papieskim Uniwersytecie Świętego Tomasza z Akwinu. Po ich ukończeniu pracował jako wikariusz w parafiach archidiecezji krakowskiej, poświęcając się zwłaszcza pracy z młodzieżą. Wiele czasu przeznaczał na pracę naukową w zakresie teologii, etyki, filozofii nurtu fenomenologicznego i personalistycznego. Publikował artykuły i pozycje książkowe o charakterze religijnym. Ukryty pod pseudonimami (A. J., Andrzej Jawień, Stanisław Andrzej Gruda), nie zaniedbywał również twórczości literackiej. Poezji połączonej z medytacją religijną był wierny cały czas, do końca życia.

4 lipca 1958 r. Karol Wojtyła został mianowany biskupem, a następnie, w 1962 r., krajowym duszpasterzem środowisk twórczych i inteligencji. 13 stycznia 1964 r. został mianowany arcybiskupem metropolitą krakowskim. Pomimo obowiązków duszpasterskich systematycznie prowadził wykłady na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim z zakresu etyki. Podczas konsystorza trwającego od 26 czerwca 1967 r. nominowany kardynałem (28 czerwca 1967 r.). Zaangażowanie w życie Kościoła, praca duszpasterska i administracyjna, praca naukowa w zakresie teologii, filozofii oraz wybitne osiągnięcia na forum Kościoła powszechnego sprawiły, że został wybrany papieżem 16 października 1978 r. Urząd i godność Ojca Świętego – zastępcy Chrystusa na ziemi – pełnił przez prawie 27 lat. Po ciężkiej chorobie zmarł w Rzymie 2 kwietnia 2005 r.

7.2. NADZIEJA W WIERZE I DZIAŁANIU PAPIEŻA JANA PAWŁA II

Przyglądając się życiu i działaniu Jana Pawła II, analizując wielość zadań, jakich się podejmował, możemy stwierdzić, że zawsze kierował się ufnością w opie-

kę Bożej Opatrzności. Bóg towarzyszył mu we wszystkich poczynaniach, a także w trudnościach i cierpieniach. Bożą nadzieję również rozwijał wśród wiernych, dodając im otuchy swoim słowem i przykładem. Szczególnie powoływał innych ludzi do nadziei i zaufania w Boże miłosierdzie. Kierował swoją i Bożą nadzieję do polityków, ważnych osobistości poszczególnych państw, aby rozwiązywali wielkie problemy społeczne, polityczne, dotyczące zagrożenia pokoju na świecie z wielką ufnością w opiekę Bożą nad światem.

7.3. JAN PAWEŁ II ZNAKIEM MIŁOŚCI BOŻEJ, INDYWIDUALNEJ I SPOŁECZNEJ

Miłość jest najważniejszą wartością, jaką obdarzył nas Chrystus. Idąc za przykładem Jezusa Chrystusa, Jan Paweł II starał się ukazywać, w jaki sposób można obdarzać ludzi miłością naturalną i chrześcijańską. Miłość we wszystkich wymiarach: narzeczeńska, małżeńska, rodzicielska, rodzinna, koleżeńska, społeczna – są „zadane” do spełniania mocą głównego przykazania Chrystusa. Co więcej, z Jego nakazu trzeba miłować nawet nieprzyjaciół. Jana Paweł II przebaczył niedoszłemu zabójcy, Mahmetowi *Ali Ağcy*, który 13 maja 1981 r. na Placu św. Piotra w Rzymie dokonał nieudanego zamachu na życie papieża.

Jan Paweł II w wielu krajach świata podczas podróży odwiedzał miejsca i cmentarze, gdzie dokonały się akty przemocy z wieloma ofiarami zabójstw i krzywdy ludzkiej. Modlił się zarówno za zabitych i zamordowanych, jak i nawoływał do przebaczenia i pokoju.

Chrześcijańską miłością Jan Paweł II obdarzał także ludzi innych wyznań i innych religii. W Asyżu zorganizował wspólne spotkanie i modlitwy z przywódcami 12 religii podczas Światowego Dnia Modlitwy o Pokój, 27 października 1986 r. Tym samym zapoczątkował nową drogę pojednania pomiędzy ludźmi zebranymi z całego świata, którzy mają swoje formy wiary i religii, ale uznają Boga – Stwórcę świata, Stwórcę i Zbawiciela człowieka.

8. REZULTATY PRZEPROWADZONEJ KONFERENCJI

8.1. Należy wskazać na skuteczność przekazu wiary kierowanego przez Jana Pawła II.

8.2. Podajemy przykłady z życia Jana Pawła II: cuda, spotkania z młodzieżą i dorosłymi. Spotkania, pielgrzymki, wizyty odbywały się w różnych miejscach,

kulturach i przy poszanowaniu ze strony papieża różnych zwyczajów wśród narodów świata.

8.3. Zastosowujemy przykład osobistej modlitwy. Osobista modlitwa prywatna, adoracja i kontemplacja oraz udział we wspólnotowych wydarzeniach liturgicznych.

9. ZAGROŻENIA

- brak wiary w wielu kulturach ludzkich i powstających subkulturach;
- postawa nietolerancji religijnej;
- postawy ateistyczne;
- postawy i zarzuty materialistyczne, polityczne i ideologiczne;
- brak wiary we własne życie i przyszłość narodów;
- trudne sytuacje ludzkie, postawy umacniające brak nadziei na przyszłość życia doczesnego i wiecznego.

10. ZADANIA

10.1. ZADANIA DLA WIERZĄCEGO – OSOBISTE KSZTAŁTOWANIE WIARY

Normy

- Wiara rodzi się ze słyszenia, a przykłady budują ufność wierzących.
- Umysł ludzki jest otwarty na zagadnienia wiary.
- Wiara rozwiązuje wiele problemów życia, otwiera człowieka na życie wieczne.

Zasady

- Poszukuję świadków wiary. Jednym z nich jest Jan Paweł II.
- Poszukuję i przebywam w środowiskach wiary. Jestem w Kościele.
- Przez modlitwę jestem w stałej łączności z Bogiem w Trójcy Świętej.

10.2. ZADANIA DLA ŚRODOWISKA RODZINNEGO

Normy

- Środowisko rodziny jest terenem wyznawania wiary.
- Rodzina jest formą przekazywania łaski Bożej – mocą sakramentu małżeństwa następuje uświęcenie rodziny.
- Rodzina odzwierciedla naturę Boga w Trójcy Jedynej.

Zasady

- Rodzina przekazuje wiarę na zasadzie pokoleniowej ciągłości i wymiany wartości.
- Rodzina trwa w wierze poprzez modlitwę.
- Rodzina broni wiary poprzez właściwe wychowanie nowego pokolenia.

10.3. ZADANIA DLA WYCHOWAWCÓW

Normy

- Wiara jest częścią kultury chrześcijańskiego życia.
- Wiara utrwała wartości doczesne i wieczne.
- Wiara poszerza sens życia i pracy ludzkiej.

Zasady

- Kulturową wiarę trzeba szanować i pomagać w jej rozwoju.
- Wierzący i niewierzący żyją we wspólnym dialogu.
- Zrozumienie świata i ludzi następuje poprzez pryzmat wiary.

11. REPETYTORIUM

- Jakimi cnotami teologicznymi charakteryzował się Jan Paweł II?
- Jak traktował spotykanych ludzi, dzieci, młodzież, dorosłych, małżonków i pielgrzymów przybywających na spotkania i wizyty, tak „w świecie”, jak w Rzymie?
- W jaki sposób manifestował swoją nadzieję wobec Boga, a także wobec ludzi?
- Jakie miejsca w Polsce odwiedził papież Jan Paweł II podczas swoich pielgrzymek?

12. MODLITWA

Święty Janie Pawle II, dziękujemy Ci za przykład autentycznej wiary, nadziei i miłości, jaki ukazałeś całemu światu i naszemu polskiemu narodowi. Wspomagaj nas w czasem trudnej drodze do nieba poprzez czyny dobre, miłosierne i pobożne, abyśmy kiedyś mogli spotkać się wspólnie z Jezusem Chrystusem, Dawcą prawdziwego dobra, naszym Zbawicielem i Panem. Amen.

13. LITERATURA ZALECANA DO KONFERENCJI

13.1. ŹRÓDŁA

Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, w przekładzie z języków oryginalnych, wyd. 5 na nowo oprac. i poprawione, Poznań 2003.

Katechizm Kościoła Katolickiego, wyd. 2 poprawione, Poznań 2002.

13.2. LITERATURA PRZEDMIOTU

Jan Paweł II, Encyklika *Dominum et vivificantem* (Rzym, 18.05.1986).

Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis* (Rzym, 4.03.1979).

KONFERENCJA II

Temat: *Wartość życia według św. Jana Pawła II*

1. WPROWADZENIE

Pontyfikat św. Jana Pawła II wyróżniała nieustanna troska o życie człowieka. Nauczanie papieża daje nam wyraźne wskazania, że wartość życia zawiera w sobie nie tylko biologiczną egzystencję. O jej sile stanowią moralne wybory, godne postawy, sprawiedliwe sądy, miłość i odpowiedzialność za siebie i innych. Życie w świętości, wzorem Jana Pawła II, będzie oznaczało otwarcie na człowieka, ukierunkowanie działań na szerzenie miłości Boga wśród codziennych ludzkich spraw. Po prostu: „bycie dla” oznaczające postawę otwartą i ofiarną, przekraczającą *bycie* jednostki.

2. CEL OGÓLNY KONFERENCJI

- Rozwój moralny.

3. CELE SZCZEGÓŁOWE KONFERENCJI

- Umiejętność wartościowania własnego życia.
- Troska o codzienne wybory.
- Budowanie sytuacji sprzyjających pogłębianiu wiary.

4. CELE WYCHOWAWCZE KONFERENCJI

- Przekraczanie własnych niedoskonałości.
- Kształtowanie dojrzałości osobowej.
- Odpowiedzialność za drugiego człowieka przeniesiona na całe środowisko.

5. PROPONOWANE TEMATY DO DYSKUSJI

- Jak rozumiesz szacunek do życia w twoim otoczeniu?
- Jak do troski o życie mają się takie tematy jak: ekologia i ochrona środowiska, uzależnienia, dialog z innymi kulturami?

6. PRZEPROWADZENIE KONFERENCJI

Teksty do rozważenia:

6.1. PISMO ŚWIĘTE

Gdy przestał mówić, rzekł do Szymona: «Wyłyn na głębię i zarzućcie sieci na połów!». A Szymon odpowiedział: «Mistrzu, całą noc pracowaliśmy i niceśmy nie ułowili. Lecz na Twoje słowo zarzucę sieci». Skoro to uczynili, zagarnęli tak wielkie mnóstwo ryb, że sieci ich zaczynały się rwać. Skinęli więc na współników w drugiej łodzi, żeby im przyszli z pomocą. Ci podpłynęli; i napełnili obie łodzie, tak że się prawie zanurzały (Łk 5,4-7).

6.2. KATECHIZM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Poszanowanie osoby ludzkiej przejawia się w poszanowaniu zasady: „aby poszczególni ludzie powinni uważać swojego bliźniego bez żadnego wyjątku za «drugiego samego siebie», zwracając przede wszystkim uwagę na zachowanie jego życia i środki do godnego jego prowadzenia”. Żadne prawodawstwo nie jest w stanie samo przez się usunąć niepokojów, uprzedzeń oraz postaw egoizmu i pychy, stojących na przeszkodzie ustanowieniu prawdziwie braterskich społeczności. Postawy te przewyżcza jedynie miłość, która w każdym człowieku dostrzega „bliźniego”, brata (KKK, 1931).

Por. KKK 225; 306; 357; 369; 1934; 1935; 1938; 1947; 1956; 1978; 2106; 2158; 2339; 2354; 2402; 2736.

6.3. NAUCZANIE PAPIESKIE

Aby „czynić dobrze, a unikać zła” [...] człowiek musi stale w tymże sumieniu niejako przekraczać siebie w kierunku dobra prawdziwego: jest to podstawowy kierunek owej transcendencji, która stanowi właściwość osoby ludzkiej *priorum personae*. Bez tej transcendencji – bez przekraczania i niejako przerastania siebie w stronę prawdy oraz w stronę dobra chcianego i wybieranego w świetle prawdy – osoba, podmiot osobowy, poniekąd nie jest sobą.

K. Wojtyła, *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, Lublin 2000, s. 389-390.

Człowiek spełnia się „poprzez drugich”, urzeczywistnia siebie, żyjąc „dla drugich” – w tym właśnie najbardziej dochodzi do głosu nie tylko przekraczanie siebie ku innym, ale także przerastanie siebie.

K. Wojtyła, *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, Lublin 2000, s. 488-489.

6.4. PRACA Z MATERIAŁEM FILMOWYM

– płyta DVD (*Kalendarium życia Jana Pawła II*)

7. TREŚĆ KONFERENCJI

Świętość Jana Pawła II przejawiała się m.in. w tym, że nie miał żadnych wątpliwości co do tego, że każde życie jest tak samo ważne i tak samo potrzebne. Godność życia definiował w kategoriach otrzymanego od Stwórcy daru, za który należy wziąć odpowiedzialność. W praktyce oznacza to, że potrafimy odróżnić sympatię, a nawet afirmację dla człowieka od jego czynów, które możemy ganić, jeżeli na to zasługują. Postawa świętości Jana Pawła II wskazuje również na szczególne przesłanie przykazania miłości: „Żaden człowiek, nie jest obcy dla tego, kto powinien *być bliźnim* wszystkich potrzebujących i poczuwać się do odpowiedzialności za ich życie”¹ – jak napisał papież w *Evangelium vitae*. A zatem, człowiek stworzony został nie tylko sam dla siebie. Zgodnie z charakterem swego serca, człowiek spełnia się w relacji z Bogiem i więzi z drugim człowiekiem. Papież podkreślał: – „W bliźnim – mężczyźnie czy kobiecie – można dostrzec odbicie samego Boga, ostatecznego celu i zaspokojenia każdego człowieka”².

Niezależnie od własnego wyobrażenia świętości, każdy będzie ją inaczej realizował. Dzieje się tak ze względu na fakt, że jesteśmy niepowtarzalni, a nasze życia, osobowości, temperamenty, potrzeby różnią się. Zadaniem człowieka jest samowychowanie, stawanie się lepszą osobą.

Jan Paweł II mówi o przekraczaniu siebie w związku z wewnętrzną dyspozycją człowieka do pozostawienia miejsca na działanie Boga. Papież ma na myśli wewnętrzną zgodę na trwanie w miłości, jaką obdarza nas Bóg. Miłości, która pochłania wszelką bojaźń (por. 1 J 4,18). O bojaźni, lęku można mówić jedynie w sytuacji, gdy pozostajemy w relacji pan – podwładny, właściciel – niewolnik. Tymczasem papież dawał świadectwo zaufania Bogu, które skutkuje również wzrostem zaufania wobec samego siebie. Jest to pierwszy krok do przekraczania siebie w ułomności, niedoskonałości, wobec negatywnych cech charakteru, wadliwych przyzwyczajzeń, tendencji prowadzących do egoizmu i krytycyzmu. Człowiek ma, wedle słów papieża, „promieniować ojcostwem” Boga, a więc stawać się odbiciem Bożych przymiotów.

¹ Jan Paweł II, Enc. *Evangelium vitae*, 40.

² Tamże, 35.

W granicach osiągnięcia celu, jakim jest przekraczanie siebie, będzie się również dokonywało niejako zapomnienie o sobie, „wyciszenie” (lub przynajmniej „ściszenie”) własnego „ja”, ego. Będzie to wewnętrzna zgoda na nowe przeżywanie doświadczenia Boga, pełne radości, ufności i pokory, a także widzenia siebie w prawdzie – wobec Boga i wśród innych. W pierwszej kolejności środkiem i narzędziem do przekraczania siebie jest modlitwa.

Kiedy Jan Paweł II przypomina przypowieść o Synu marnotrawnym, zwraca uwagę, że tylko miłość ojca sprawiła, że mógł wiele synowi przebaczyć (Łk 15,11-32). Przewyższył swoim zachowaniem ludzi dookoła. Tych wszystkich, dla których czyn ojca był niezrozumiały. Impulsem do przekroczenia siebie bardzo często są sytuacje zewnętrzne, pozornie nie od nas zależne, czy trudne momenty, w których jedną decyzją można zmienić bieg wydarzeń. Dobrze jeżeli w tej decyzji w pierwszej kolejności kierujemy się dobrem drugiego człowieka.

Pojęciem, które w relacji z drugim człowiekiem warunkuje i umożliwia owo przekraczanie siebie, jak pisał Jan Paweł II w encyklice *Dives in misericordia*, jest miłosierdzie³. *Miłosierdzie samo w sobie, jako doskonałość nieskończonego Boga, jest również nieskończone. Nieskończona więc i niewyczerpana jest też gotowość Ojca w przyjmowaniu synów marnotrawnych wracających do Jego domu. Nieskończona jest gotowość i moc przebaczenia, mająca swe stałe pokrycie w niewysłowionej wartości ofiary Syna. Żaden grzech ludzki nie przewyższa tej mocy ani jej nie ogranicza. Ograniczyć ją może tylko od strony człowieka brak dobrej woli, brak gotowości nawrócenia, czyli pokuty, trwanie w oporze i sprzeciwie wobec łaski i prawdy, a zwłaszcza wobec świadectwa krzyża i zmartwychwstania Chrystusowego*⁴.

Prawdziwe poznanie tego, na czym polega Boże miłosierdzie, jest przekraczaniem siebie w sytuacjach, które dokonują się w różnych relacjach do drugiego człowieka. Wielokrotnie akt ten można nazwać nawróceniem, a raczej owo przekraczanie siebie będzie (może się stać) początkiem, źródłem życiodajnego nawracania się.

Zadania wynikające z Soboru Watykańskiego II nakierowują działanie człowieka na taką przemianę świata, u podstaw której leży zjednoczenie wierzących w Chrystusa. Wskazuje się tu na sytuację, w której niezależnie od rosnącej liczby ideologii, światopoglądów, pomysłów na życie itp., prawda jest jedna, a u jej podstaw leży miłość. Człowiek, przekraczający siebie dzięki sile miłości, daje sobie

³ Jan Paweł II, Enc. *Dives in misericordia*, 5-6.

⁴ Tamże, 13.

radę w życiu rodzinnym, jest skuteczny w życiu zawodowym, indywidualnym i społecznym. Umiejętność kierowania ludzi ku dobremu, poczynając od samego siebie, jak i umiejętność zwrócenia przez chrześcijan dobra ku innym ludziom sprawiają, że całe otoczenie staje się lepsze i piękniejsze. Jednoczy społeczeństwo i utwierdza je w tym, co dobre.

Autentyczne miłosierdzie jest jakby głębszym źródłem sprawiedliwości. Jeśli ta ostatnia sama z siebie zdolna jest tylko rozsądzać pomiędzy ludźmi, rozdzielając wśród nich przedmiotowe dobra słuszną miarą, to natomiast miłość i tylko miłość (także owa łaskawa miłość, którą nazywamy „miłosierdziem”) zdolna jest przywracać człowieka samemu człowiekowi⁵.

8. SPODZIEWANE OSIĄGNIĘCIA, EFEKTY

Wartość życia nie oznacza biernego przyjmowania siebie i innych, samozadowolenia, ale pracę nad doskonaleniem siebie i ubogacaniem otoczenia. Przekroczenie siebie w postaci zmiany poglądów, zapatrywań na wartości i idee skutkuje obdarzaniem szacunkiem i uznaniem nie tylko siebie, ale ludzi wokół. Podobna akceptacja oznacza dostrzeganie ich godności w każdej sytuacji. Nie jest to jednak równoznaczne z aprobatą dla negatywnego postępowania. Postawa altruistyczna i zarazem otwarta wręcz zakłada wewnętrzny przymus wysiłku o stawanie się lepszym i... czynienie lepszymi innych ludzi. Ten rodzaj powołania zobowiązuje do stawania się człowiekiem (jak pisał Jan Paweł II⁶) na miarę swojego człowieczeństwa. Często staje się to łatwiejsze, gdy przyjmujemy obowiązek prowadzenia innych ludzi do wzrostu i chrześcijańskiej doskonałości.

9. ZAGROŻENIA

Pragnienie przekraczania własnych niedoskonałości może jednak mylnie ukierunkować człowieka ku egoizmowi. Może prowadzić do wyborów, które zatrą krytyczne spojrzenie na własne postępowanie. *Czemu to widzisz drzącę w oku swego brata, a belki we własnym oku nie dostrzegasz?* (Mt 7, 3). Ma to również przełożenie na innych ludzi i ujawnia się jako nieakceptacja, wręcz dezaprobatą dla wad i niedoskonałości innych. Droga do doskonałości moralnej, postępowanie według norm i zasad dyktowanych chociażby przez Dekalog,

⁵ Tamże, 14.

⁶ Zob. Jan Paweł II, List do rodzin z okazji Roku Rodziny *Gratissimam sane*, 9.

jest martwa, jeżeli nie przepełnia jej miłość do Boga i drugiego człowieka. Tym bardziej nie ma to nic wspólnego z wkraczaniem na drogę osobistej świętości. Człowiek bezkrytyczny wobec samego siebie, przekonany o własnej wartości, a bezwartościowości innych, burzy spokój i szczęście wśród ludzi, wokół których się obraca. W dalszej perspektywie burzy ład i porządek społeczny. Oto przykład: szczególnie w takiej sytuacji rzeczą negatywną staje się relacja pomiędzy rodzicem chrzestnym, przekonanym o własnej doskonałości, a chrześniakiem, który na tym kontakcie nic nie zyskuje, lecz traci. Rodzic chrzestny nie staje się dla chrześniaka autorytetem, ale źródłem negatywnych wartości.

10. ZADANIA

10.1. ZADANIA DLA WIERZĄCEGO – OSOBISTE KSZTAŁTOWANIE WIARY

Normy moralne

- Życie jest największą wartością.
- Nie należy przyjmować biernej postawy wobec ludzkiej krzywdy.
- Dziękczynienie za życie jest dowodem zrozumienia jego wartości.

Zasady postępowania

- Każde życie należy chronić, niezależnie od subiektywnych sądów na temat szczęścia i odczucia cierpienia.
- Nie wykorzystuję innych do własnych, naznaczonych egoizmem celów i zadań.
- Poszerzam moją wiedzę moralną i filozoficzną, aby mieć ukształtowany światopogląd.

10.2. ZADANIA DLA ŚRODOWISKA RODZINNEGO

Normy moralne

- Rodzina pomaga ukierunkować powołanie dziecka.
- O dojrzałości człowieka świadczy to, na ile odpowiedzialnie traktuje siebie i innych.
- Życie ma tę samą wartość niezależnie od wieku i czynów człowieka.

Zasady postępowania

- Rozmawiamy o znaczeniu świętości i nienaruszalności życia.

- Konflikty z ludźmi rozwiązuję zawsze w atmosferze szacunku i zaufania.
- Rozwijam wiedzę na tematy związane z różnymi sferami życia człowieka.

10.3. ZADANIA DLA WYCHOWAWCÓW

Normy moralne

- Cała przestrzeń publiczna, w tym szczególnie sfera kultury, jest odpowiedzialna za promocję wartości życia.
- Zajmowane stanowiska i pełnione funkcje publiczne nie zwalniają z obowiązku odpowiedzialności za życie.
- Edukacja winna przyczyniać się do rozwoju całej osoby: jej zdolności intelektualnych, wymiaru duchowego, emocjonalnego i fizycznego.

Zasady postępowania

- Interesuję mnie takie wydarzenia kulturalne, które służą promocji wartości życia.
- Pojedyncze wybory sumują się w kwestii odpowiedzialności za życie.
- Odróżniam ocenę zachowania człowieka od akceptacji jego osoby w każdej sferze życia publicznego.

11. PODSUMOWANIE

Liczba świętych i błogosławionych, ogłoszonych w czasie pontyfikatu Jana Pawła II pokazuje, jak bardzo zależało mu na wskazaniu bliskości z Bogiem jako naturalnej drogi życia człowieka. Ludzie święci lub błogosławieni tę drogę przebyli. Mogą więc być dla nas wzorem. Odpowiedzialność za życie wypływa ze zrozumienia, że ufność Bogu jest pierwszym krokiem, który naznacza kolejne działania i postępowanie człowieka. Święty Jan Paweł II dał się poznać jako ten, który żył przykazaniem miłości Boga i bliźniego.

12. LITERATURA ZALECANA DO KONFERENCJI

12.1. ŹRÓDŁA

Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, w przekładzie z języków oryginalnych, wyd. 5 na nowo oprac. i poprawione, Poznań 2003.

Katechizm Kościoła Katolickiego, wyd. 2 poprawione, Poznań 2002.

12.2. LITERATURA PRZEDMIOTU

Jan Paweł II, Encyklika *Dives in misericordia* (30.11.1980).

Jan Paweł II, Encyklika *Evangelium vitae* (Rzym, 25.03.1995).

Jan Paweł II, List do rodzin z okazji Roku Rodziny *Gratissimam sane* (2.02.1994).

K. Wojtyła, *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, Lublin 2000.

KONFERENCJA III

Temat: *Rodzina najważniejszą wartością według św. Jana Pawła II*

1. WPROWADZENIE

Odpowiedzialność w rodzinie oznacza ponoszenie konsekwencji wyborów, decyzji, własnego postępowania w codziennym życiu – zgodnego z dobrem wszystkich członków rodziny. Zaufanie do wszystkich oparte na relacji miłości sprawia, że wypełniane są obowiązki bieżące i zachowywane są podstawowe prawa: do szacunku, wolności, sprawiedliwości. W ujęciu Jana Pawła II nieodłączną cechą odpowiedzialności jest miłość, która w małżeństwie i rodzinie realizuje się na zasadzie wzajemnego daru z siebie. Małżonkowie są darem dla siebie i dzieci. Dzieci są darem dla rodziców i wzajemnie obdarowują się jako rodzeństwo.

Rodziny jako najmniejsze społeczności utwierdzone na podstawie miłości, sprawiedliwości i wolności, tworzą naród, który zorganizowany terytorialnie, politycznie, kulturowo – tworzy państwo.

2. CEL OGÓLNY KONFERENCJI

- Rozwój moralny.

3. CELE SZCZEGÓŁOWE KONFERENCJI

- Pogłębianie relacji między miłością a odpowiedzialnością.
- Współzycie z innymi ludźmi oparte na odpowiedzialności za ich dobro.
- Odnajdywanie wartości rodziny w odpowiedzialnym rodzicielstwie.

4. CELE WYCHOWAWCZE KONFERENCJI

- Świadomość wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej.
- Wzrastanie w odpowiedzialnym rodzicielstwie.
- Budowanie odpowiedzialności za wielką rodzinę całej ludzkości.

5. PROPONOWANE TEMATY DO DYSKUSJI

- W jakim wymiarze odpowiadam za czyny innych osób?
- Jaka jest relacja między miłością i odpowiedzialnością?
- Co może oznaczać odpowiedzialne realizowanie własnej płciowości?
- Jak budować trwałe i płodne rodziny?

6. PRZEPROWADZENIE KONFERENCJI

6.1. PISMO ŚWIĘTE

Troszczmy się o siebie wzajemnie, by się zachęcać do miłości i do dobrych uczynków (Hbr10, 24).

Miłość cierpliwa jest, łaskawa jest. Miłość nie zazdrości, nie szuka poklasku, nie unosi się pychą (1Kor 13, 4).

6.2. KATECHIZM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

„Bóg, który stworzył człowieka z miłości, powołał go także do miłości, która jest podstawowym i wrodzonym powołaniem każdej istoty ludzkiej. Człowiek został bowiem stworzony na obraz i podobieństwo Boga, który sam jest Miłością. Ponieważ Bóg stworzył mężczyznę i kobietę, ich wzajemna miłość staje się obrazem absolutnej i niezniszczalnej miłości, jaką Bóg miłuje człowieka. Jest ona dobra, co więcej bardzo dobra, w oczach Stwórcy. Miłość małżeńska, którą Bóg błogosławi, jest przeznaczona do tego, by była płodna i urzeczywistniała się we wspólnym dziele zachowywania stworzenia: „Bóg im błogosławił, mówiąc do nich: «Bądźcie płodni i rozmnażajcie się, abyście zaludnili ziemię i uczynili ją sobie poddaną»” (Rdz 1, 28), (KKK, 1604).

„Wolność czyni człowieka odpowiedzialnym za swoje czyny w takiej mierze, w jakiej są one dobrowolne. Postęp w cnocie, poznanie dobra i asceza zwiększają panowanie woli nad jej czynami” (KKK, 1734).

Godność osoby ludzkiej ma podstawę w stworzeniu jej na obraz i podobieństwo Boże (artykuł pierwszy); wypełnia się ona w powołaniu jej do Boskiego szczęścia (artykuł drugi). Jest właściwe istocie ludzkiej, że w sposób dobrowolny dąży do tego wypełnienia (artykuł trzeci). Osoba ludzka przez swoje świadome czyny (artykuł, czwarty) dostosowuje się lub nie do dobra obiecanego przez Boga i potwierdzonego przez sumienie moralne (artykuł piąty). Ludzie kształtują sa-

mych siebie i wzrastają wewnętrznie; całe swoje życie zmysłowe i duchowe czynią przedmiotem swojego wzrostu (artykuł szósty). Z pomocą łaski wzrastają w cnotę (artykuł siódmy), unikają grzechu, a jeśli go popełnili, jak syn marnotrawny powierzają się miłosierdziu naszego Ojca niebieskiego (artykuł ósmy). W ten sposób osiągają doskonałość miłości (KKK, 1700).

6.3. NAUCZANIE PAPIESKIE

Rodzina zawsze wyraża nowy wymiar dobra „dla ludzi”, a przez to też rodzi nową odpowiedzialność. Jest to *odpowiedzialność za szczególne dobro wspólne*, w którym zawarte jest dobro człowieka: każdego z uczestników rodzinnej wspólnoty. Jest to z pewnością dobro „trudne” (*bonum arduum*), a tym bardziej fascynujące.

Jan Paweł II, List do rodzin *Gratissimam sane*, 11.

Instytucja małżeństwa nie jest wynikiem jakiejś niesłusznej ingerencji społeczeństwa czy władzy, ani zewnętrznym narzuceniem jakiejś formy, ale stanowi wewnętrzny wymóg przymierza miłości małżeńskiej, które potwierdza się publicznie jako jedyne i wyłączne, dla dochowania w ten sposób pełnej wierności wobec zamysłu Boga Stwórcy. Wierność ta, daleka od krępowania wolności osoby, zabezpiecza ją od wszelkiego subiektywizmu i relatywizmu i daje jej uczestnictwo w stwórczej Mądrości. *Familiaris consortio*, 11.

7. TREŚĆ KONFERENCJI

7.1. WARTOŚĆ MAŁŻEŃSTWA I RODZINY

Treścią nauczania Jana Pawła II na temat małżeństwa i rodziny jest prawda, że człowiek jest *jedynym na ziemi stworzeniem, którego Bóg chciał dla niego samego* i że ten sam człowiek *nie może odnaleźć się w pełni inaczej jak tylko poprzez bezinteresowny dar z siebie samego*¹. W dużej mierze odpowiedzialność ta ma znaczenie w kontekście seksualności. Człowiek nie jest odpowiedzialny za to, co się w nim dzieje w zakresie seksualnym, ale jest jak najbardziej odpowiedzialny za to, co czyni w tym zakresie². Odpowiedzialność za własną miłość jest powiązana ze świadomością własnej tożsamości oraz z poziomem dojrzałości osobowej.

¹ Sobór Wat. II, Konst. duszp. o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, 24.

² K. Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność*, Lublin 1981, s. 27.

W perspektywie miłości odpowiedzialność jawi się jako zaufanie, że paradoksalnie, oddając siebie, odnajduje się tym większą pełnię własnego istnienia³. Słowa Jana Pawła II wypowiedziane w adhortacji *Familiaris consortio*, określające godność i odpowiedzialność: „rodzino, «stań się» tym, czym jesteś”⁴, w pełni można zastosować do pojedynczej osoby, która dąży do wewnętrznego rozwoju.

7.2. POŚWIĘCENIE ŻYCIA DLA DRUGIEGO CZŁOWIEKA

W ramach współistnienia z innymi ludźmi powinniśmy zabiegać o dobro indywidualne i społeczne. Powinno dokonywać się to w poczuciu odpowiedzialności ze względu na wartość osoby ludzkiej. *Żaden człowiek nie jest obcy dla tego, kto powinien być bliźnim wszystkich potrzebujących i poczuwać się do odpowiedzialności za ich życie, jak naucza wymowna i przekonująca przypowieść o dobrym Samarytaninie* (por. Łk 10, 25-37)⁵.

W relacji małżeńskiej najważniejsza odpowiedzialność spoczywa na rodzicach, którzy przekazują życie, wychowują swoje dzieci w zgodzie z zamysłem Boga⁶. Jest to miłość, która staje się bezinteresownym darem, przyjęciem i ofiarowaniem. Odpowiedzialność za drugą osobę w rodzinie wiąże się z akceptacją, szacunkiem, czcią i troskliwą opieką. Wypływa to z natury samej rodziny, która, aby spełnić swoje zadanie, chroni życie od narodzin aż do śmierci, otacza je powagą i miłością.

Małżonkowie są wezwani do przekazywania życia na podstawie nieustannie odnawianej świadomości sensu rodzicielstwa, *pojmowanego jako doniosłe wydarzenie, ukazujące, że życie ludzkie jest darem, który przyjmujemy po to, aby go ponownie ofiarować*⁷. Dlatego, jak powiedział Jan Paweł II, miłość jaka rodzi się między mężczyzną i kobietą z góry naznaczona jest odpowiedzialnością. On sam definiuje ją jako wejście we wspólnotę bycia i działania, której podstawą jest pragnienie dobra.

Małżeńska relacja miłości – właściwie przeżywana – potęguje się w przestrzeni rodzinnej. Zadania wychowawcze, jakkolwiek zawsze naznaczone jakimś trudem, niepokojem, może cierpieniem, w ostatecznym swym sensie przynoszą realizację i spełnienie: tak małżonkom-rodzicom, jak też całej rodzinie.

³ Tamże, s. 84.

⁴ Jan Paweł II, Adh. *Familiaris consortio*, 17.

⁵ Tenże, Enc. *Evangelium vitae*, 41.

⁶ Por. Sobór Wat. II, Konst. duszp. o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, 50.

⁷ Jan Paweł II, Enc. *Evangelium vitae*, 92.

7.3. MAŁŻEŃSTWO I RODZINA SĄ INSTYTUCJĄ I WSPÓLNOTĄ MIŁOŚCI

Rozwój cywilizacji, współczesne osiągnięcia nauki i techniki nie mogą pomijać podstawowych praw człowieka. W procesie rozwoju każdy, kto czynnie uczestniczy w życiu społecznym, odpowiada za poszanowanie praw do pełnego korzystania z dobrodziejstw nauki i techniki⁸. W wymiarze szerszej wspólnoty, jaką jest naród, państwo, rządzący powinni wziąć odpowiedzialność za rodzinę, która z kolei ponosi ciężar wychowania członków tej wspólnoty. Papież upomina rządzących, aby system pracy, wszelka organizacja życia zawodowego sprzyjała rodzinie i jej wielodzielności. Prawdziwy awans zawodowy oznacza, że mężczyzna i kobieta obok odpowiedzialności ze względu na wykonywany zawód, mogą poszczycić się szczęśliwą rodziną⁹. Sprawujący władzę oraz wspomagające je instytucje powinny zmierzać do stworzenia warunków ekonomicznych, społecznych, medycznych, sanitarnych i kulturowych na miarę potrzeb rodziny. Tylko w ten sposób małżonkowie w pełni będą mogli nazwać swoje rodzicielstwo odpowiedzialnym¹⁰. W końcu każda instytucja, sektor administracji publicznej, zakład pracy, szkoła itp. – mają obowiązek na różne sposoby służyć tej najważniejszej dla człowieka wartości, jaką jest życie. *Jest to zadanie w ścisłym sensie „eklezyjalne”, wymagające zgodnego i ofiarnego działania wszystkich członków i wszystkich środowisk chrześcijańskiej wspólnoty. Wspólnotowy charakter tego zadania nie pozabawia ani nie umniejsza jednak odpowiedzialności osoby, do której skierowany jest nakaz Chrystusa, by „stawała się bliźnim” każdego człowieka: „Idź i ty czyń podobnie!” (Łk 10, 37)*¹¹.

Wartości życia uczymy się w małżeństwie i rodzinie. Rodzina jest źródłem życia i najlepszym środowiskiem wychowawczym. W tej również wspólnocie dokonuje się powstanie i kształtowanie bytu ludzkiego – życia – największej wartości otrzymywanej od Boga i pomnażanej przez miłość ludzką. Autentyczna miłość i dobro jakim jest nowe życie, domagają się stałości, wierności, poświęcenia, oddania i nieustannej służby dla najbardziej kochanych bliźnich – służby rodzinie.

⁸ Jan Paweł II, Enc. *Sollicitudo rei socialis*, 33.

⁹ Zob. tenże, Enc. *Laborem exercens*, 19.

¹⁰ Zob. tenże, Enc. *Evangelium vitae*, 91.

¹¹ Tamże, 79.

8. SPODZIEWANE OSIĄGNIĘCIA, EFEKTY

Miłość odpowiedzialna jest ściśle zespolona z poczuciem sprawiedliwości oraz z poszukiwaniem dobra. Świadomość, że każdy za coś w swoim życiu odpowiada, uczy pokory i wrażliwości na los innych. Kultura miłości małżeńskiej i rodzicielskiej buduje środowisko przyjazne człowiekowi, zgodnie z jego powołaniem i sensem życia. Poszanowanie największej wartości, jaką jest życie powstające w rodzinie, prowadzi do sprawiedliwego i pokojowego współżycia narodów, zapewnia stały rozwój człowieczeństwa, a także prowadzi do uświęcenia tych, którzy wyznają wiarę.

Rodzina oparta na jedności i wierności przynosi stabilizację emocjonalną i ekonomiczną, daje poczucie bezpieczeństwa, stwarza najbardziej pełne i odpowiedzialne środowisko wychowawcze. Rodzice i dzieci przekazują sobie najważniejsze wartości, wzajemnie się doskonalą w miłości i pomagają we wzajemnym uświęceniu. Rodzina przez wzajemną wspólnotę miłości buduje rzeczywistość duchową, transcendentną, jedyną w swoim rodzaju i nadającą wszystkim członkom rodziny sens *bycia* doczesnego i eschatologicznego. Umożliwia jej członkom wejście w życie wieczne.

W rodzinie powstaje nowe życie. Ponieważ jest to darem od Boga i od ludzi (tzn. rodziców), ma być ono przyjęte z miłością i obdarzone opieką, miłością i wszelkim dobrem, jakie tylko rodzice mogą dziecku w sposób godny przekazać. Wszystko to polega na stałej współpracy Boga i rodziców w dziele stwarzania i wychowania nowego człowieka – dziecka Bożego.

9. ZAGROŻENIA

Zbytne zachłystnięcie się radością, jaka płynie z doświadczania własnej seksualności, może uczucie miłości banalizować, a relację nawiązującą się pomiędzy ludźmi wydatnie spłyć lub w ogóle zniszczyć. Odpowiedzialność w miłości może zostać mylenie zinterpretowana np. w sytuacji, gdy pragnie się przejąć kontrolę nad drugą osobą. W takim wypadku przestaje się postrzegać w drugim człowieku podmiot działań, a poczyną dostrzegać w nim „przedmiot” spełniający potrzeby. Brak rozeznania, występująca częściej w młodym wieku, czym jest odpowiedzialność w związku, skutkuje również niezrozumieniem, i czasem wyśmianiem rodzicielstwa, które chce stać na straży godności i nienaruszalności życia.

Egoistyczne nastawienie w relacjach mężczyzny i kobiety nie daje szansy na zrozumienie i przeżywanie autentycznej miłości, która wyraża się poprzez dar

z siebie. Brak otwarcia na płodność i godność rodzicielską prowadzi do wielkich ograniczeń liczby urodzeń, zagraża wymieraniem populacji ludzkiej, stawia człowieka w postawie rywalizacji i braku wzajemnej akceptacji. Najczęściej także prowadzi do napełnienia goryczą „naczynia życia”, które przestaje być i odpowiedzialne, i powabne, i piękne.

Ingerencja w przekazywanie życia w godnych aktach małżeńskich prowadzi do stosowania antykoncepcji chemicznej i mechanicznej, umożliwia stosowanie zapłodnień pozaustrojowych *in vitro*. Bardzo często to z jej powodu dochodzi do tragedii aborcji. Sprowadza wartość życia do poziomu tylko biologicznego rozmnażania populacji, a pomija wartości moralne i eschatyczne, zaprzeczając pochodzeniu człowieka od Boga, jak również ludzkiej wolności.

10. ZADANIA

10.1. ZADANIA DLA MAŁŻONKA I RODZICA

Normy moralne

- Powołaniem mężczyzny i kobiety jest wzajemna miłość.
- Rozwój osobowy zakłada pogłębianie sprawiedliwości, uczynności i powinności we wszystkich wymiarach życia.
- Rodzina jest odpowiedzialna za budowanie społeczeństwa bardziej sprawiedliwego.
- Rodzina jest społecznością, w której rodzi się nowe życie.

Zasady postępowania

- Uczę się ról ojcowskich i macierzyńskich w środowisku mojej rodziny.
- Przekazuję swojej rodzinie podstawowe wartości: miłość, sprawiedliwość, wiarę, pokój.
- Szanuję w rodzinie jej godność, jedność i nierozzerwalność.
- Potrafię bronić wartości rodziny w środowisku zewnętrznym wobec niej: tak w pracy, jak np. w życiu towarzyskim, publicznym, politycznym i społecznym.

10.2. ZADANIA DLA ŚRODOWISKA RODZINNEGO

Normy moralne

- Rodzina jest jedna i nierozzerwalna.

- Rodzina jest instytucją moralną i społeczną.
- W rodzinie przekazuje się nowe życie.
- Życie ludzkie jest nienaruszalną wartością dla obecnych i przyszłych pokoleń.

Zasady postępowania

- Unikam niebezpiecznych okazji i sytuacji godzących w jedność i nierozzerwalność rodziny.
- Znam i stosuję wszelkie prawa i obowiązki rodziny jako wspólnoty moralnej i społecznej.
- Przekazuję nowe życie świadomie i dobrowolnie, z uwzględnieniem jak najlepszych warunków dla moich dzieci, w oparciu o naturalne sposoby regulacji poczęć.

10.3. ZADANIA DLA RODZICÓW I WYCHOWAWCÓW

Normy moralne

- Dziecko nie jest moją „prywatną” własnością. Jest darem Boga i pozostaje pod ochroną naturalnego prawa rodzicielskiego.
- Rodzice odpowiadają za wychowanie.
- Szkoła pełni rolę wspomagającą w wychowaniu i wykształceniu dziecka.

Zasady postępowania

- Dziękuję Bogu i współmałżonkowi za dar rodzicielstwa.
- Przekazuję dziecku podstawowy kodeks moralnego zachowania.
- Kontroluję programy i sposoby wychowawcze stosowane przez szkołę.
- Uzupełniam własne wykształcenie, zdając sobie sprawę z zagrożeń czyhających na moje dziecko (lub dzieci) poza domem.

11. PODSUMOWANIE

W życiu małżeńskim i rodzinnym najważniejszą wartością jest miłość. Jej podstawą jest sprawiedliwość, czyli oddanie każdemu, co mu się należy. Według Jana Pawła II są to dwa przymioty, które regulują życie indywidualne i społeczne.

W miłości małżeńskiej respektowana jest jedność i nierozzerwalność. W miłości rodzicielskiej potomstwo jest przyjmowane jako dar od Boga. Tym darem należy się opiekować, kształcić go i wychowywać, a następnie przekazać go do wspólnoty społecznej. Miłość braterska oparta jest na akceptacji, współpracy

i budowaniu środowiska miłości rodzinnej. Wszyscy inni członkowie rodziny, zbudowanej na zasadach pokrewieństwa i powinowactwa, tworzą wspólnotę dobra, miłości, wzajemnej pomocy i współpracy.

12. MODLITWA

Wszechmogący Wieczny Boże, Dawco życia i Źródło wszelkiej miłości, spraw, aby nasze małżeństwo i rodzina trwały w jedności i nierozzerwalności, aby stanowiły wspólnotę dobra, a przekazywane życie było chciane, kochane i wychowywane zgodnie z Twoją wolą; Który żyjesz i królujesz, Bóg przez wszystkie wieki wieków. Amen.

13. LITERATURA ZALECANA DO KONFERENCJI

13.1. ŹRÓDŁA

Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, w przekładzie z języków oryginalnych, wyd. 5 na nowo oprac. i poprawione, Poznań 2003.

Katechizm Kościoła Katolickiego, wyd. 2 poprawione, Poznań 2002.

13.2. LITERATURA PRZEDMIOTU

Jan Paweł II, Adhortacja apostołska *Familiaris consortio* (Rzym, 22.11.1981).

Jan Paweł II, Encyklika *Evangelium vitae* (Rzym, 25.03.1995).

Jan Paweł II, Encyklika *Laborem exercens* (Rzym, 14.09.1981).

Jan Paweł II, Encyklika *Sollicitudo rei socialis* (Rzym, 30.12.1987).

K. Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność*, Lublin 1981.

Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* (7.12.1965).

ENCYKLIKI

Fot. L'Osservatore Romano

Encyklika to uroczysta forma dokumentu napisanego przez papieża, skierowanego do całego Kościoła katolickiego. Dosłownie z greckiego oznacza pismo wędrujące, orędzie. W hierarchii ważności dokumentów Kościoła, encyklika traktowana jest ze szczególną uwagą jako słowa papieża wypowiadającego się w sprawach wiary i moralności, omawianych często w kontekście aktualnych problemów społecznych.

W czasie 27 lat pontyfikatu Jan Paweł II napisał 14 encyklik, w których poruszał zasadnicze problemy religijne, kulturowe i społeczne współczesnego mu człowieka. Uważna lektura dokumentów pokazuje, jak mocno przepełniała go troska o losy człowieka i świata.

1. *Redemptor hominis*, Jezus Chrystus – Odkupiciel człowieka – 1979.
2. *Dives in misericordia*, Boże miłosierdzie – 1980.
3. *Laborem exercens*, O pracy ludzkiej – 1981.
4. *Slavorum apostoli*, Na 1100. rocznicę dzieła ewangelizacji świętych Cyryla i Metodego – 1985.
5. *Dominum et vivificantem*, Duch Święty w życiu Kościoła i świata – 1986.
6. *Redemptoris Mater*, Błogosławiona Maryja Dziewica w życiu pielgrzymującego Kościoła – 1987.
7. *Sollicitudo rei socialis*, Społeczna troska – 1987.
8. *Redemptoris missio*, O stałej aktualności posłania misyjnego – 1990.
9. *Centesimus annus*, W stulecie encykliki Leona XIII *Rerum Novarum* – 1991.
10. *Veritatis splendor*, Podstawowe problemy nauczania moralnego Kościoła – 1993.
11. *Evangelium vitae*, O wartości i nienaruszalności życia ludzkiego – 1995.
12. *Ut unum sint*, O działalności ekumenicznej – 1995.
13. *Fides et ratio*, O relacjach między wiarą a rozumem – 1998.
14. *Ecclesia de Eucharistia*, Eucharystia w życiu Kościoła – 2003.

ENCYKLIKA: Jan Paweł II, *Redemptor hominis* (1979)

Redemptor hominis (łac. „Odkupiciel człowieka”) – pierwsza encyklika papieża Jana Pawła II, ogłoszona 4 marca 1979 r. i poświęcona Jezusowi Chrystusowi jako Odkupicielowi.

1. WPROWADZENIE

Bóg w swoim miłosierdziu dokonał w Osobie Jezusa Chrystusa zbawienia świata i każdego człowieka. Nastąpiło ponowne, po akcie stworzenia, pojednanie z Bożą miłością i na nowo otworzyła się dla człowieka perspektywa zbawienia.

2. GŁÓWNE PRZESŁANIE

U progu pontyfikatu Jan Paweł II napisał i przekazał Kościołowi dokument, w którym zawarł przesłanie o Jezusie Chrystusie dokonującym odkupienia świata, odkupienia wszystkich ludzi. Papież nawiązał do obowiązku Kościoła, który poprzez działalność duszpasterską ma docierać do świadomości człowieka z Tajemnicą Odkupienia, mającą dokonać wielkiej odnowy człowieka i wszystkiego, co ludzkie. Tak też to widział Sobór Watykański II, zwłaszcza w Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* (Rzym, 7 XII 1965).

3. CYTATY

3.1. „Jest to Kościół – wbrew pozorom – o wiele bardziej zjednoczony wspólnotą służby i świadomością apostołatu. Owo zjednoczenie wyrasta z przypomnianej przez Sobór Watykański II zasady kolegalności, którą sam Chrystus Pan zaszczerpił w apostołskim Gronie Dwunastu z Piotrem na czele i którą ciągle odnawia w stale na całym okręgu ziemi rosnącym Kolegium Biskupów skupio-

nych wokół Następcy św. Piotra i poddanych Jego kierownictwu. Tę to zasadę kolegialności Episkopatu Sobór nie tylko przypomniał, ale niesłuchanie ożywił, zapowiadając między innymi ustanowienie stałej instytucji, którą Paweł VI definitywnie określił, powołując do życia Synod Biskupów. Działalność tego Synodu nadała jakby nowy wymiar całemu pasterzowaniu Pawła VI, a z kolei odezwała się żywym echem od pierwszych dni pontyfikatu Jana Pawła I, jak też jego niegodnego Następcy” (RH, 5).

Zastanów się:

Kościół Rzymskokatolicki został ustanowiony przez Chrystusa jako wspólnota, na czele której stoi papież wraz z Kolegium Biskupów reprezentujących Kościoły lokalne całego świata. Do wspólnoty należą wszyscy ochrzczeni, uznający autorytet i zwierzchnictwo Ojca Świętego – papieża i biskupa Rzymu.

Cyklicznie Kolegium Biskupów na czele z Ojcem Świętym zbiera się na synodach lub soborach, aby obradować i ustalać wszystko, co dotyczy wiary i moralności.

3.2. „I tutaj właśnie, Drodzy Bracia, a zarazem umiłowani Synowie i Córki, jedna narzuca się odpowiedź, zasadnicza i podstawowa. Jeden zwrot ducha, jeden kierunek umysłu, woli i serca: *ad Christum Redemptorem hominis, ad Christum Redemptorem mundi*. Ku Niemu kierujemy nasze spojrzenie, powtarzając wyznanie św. Piotra: „Panie, do kogóż pójdziemy? Ty masz słowa życia wiecznego”, bo tylko w Nim, Synu Bożym, jest nasze zbawienie¹². Poprzez całą tak bardzo wraz z Soborem rozbudowaną świadomość Kościoła, poprzez wszystkie warstwy tej świadomości, poprzez wszystkie kierunki działalności, w której Kościół wyraża siebie, odnajduje i potwierdza siebie – stale musimy dążyć do Tego, który jest Głową¹³, do Tego, «przez którego wszystko się stało i dzięki któremu także my jesteśmy»¹⁴, który równocześnie jest «drogą i prawdą»¹⁵ i «zmartwychwstaniem i życiem»¹⁶, do Tego, którego widząc, widzimy także i Ojca¹⁷, do Tego, którego

¹² J 6, 68; por. Dz 4, 8 nn.

¹³ Por. Ef 1, 10. 22; 4, 25; Kol 1, 18.

¹⁴ 1 Kor 8, 6; por. Kol, 17.

¹⁵ J 14, 6.

¹⁶ J 11, 25.

¹⁷ Por. J 14, 9.

odejście przez Krzyż, a potem Wniebowstąpienie było pożyteczne dla nas¹⁸, ażeby Pocieszyciel przyszedł do nas i stale przychodził: Duch Prawdy¹⁹. W Nim są «wszystkie skarby mądrości i wiedzy»²⁰, Kościół jest Jego Ciałem²¹, «jest w Chrystusie niejako sakramentem, czyli znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego»²², którego źródłem jest On! On Sam! *Redemptor!*» (RH, 7).

Zastanów się:

Zbawienie świata przychodzi tylko od Chrystusa. Do tej objawionej prawdy powinny się zwracać wszystkie serca ludzkie chcące zrozumieć swoje istnienie i pragnące rozwiązywać podstawowe problemy duchowe, indywidualne i społeczne.

Jedynie Chrystus ukazuje sens życia poprzez wskazywanie powołania człowieka do życia doczesnego i wiecznego.

Znakiem widzialnym obecnego Chrystusa jest Kościół. Przez Chrystusa i Kościół następuje pojednanie i zjednoczenie wszystkich ludzi w duchu Bożej miłości.

3.3. „Trzeba przeto, ażebyśmy wszyscy – wyznawcy Chrystusa – spotkali się i zjednoczyli wokół Niego Samego. Zjednoczenie to w różnych zakresach życia, tradycji, ustroju, dyscypliny poszczególnych Kościołów czy Wspólnot kościelnych, nie może dokonać się bez gruntownej pracy zmierzającej do wzajemnego poznania i usunięcia przeszkód na drodze pełniejszej jedności. Jednakże w tym jednym możemy i winniśmy już teraz osiągnąć i ujawnić światu naszą jedność: w głoszeniu tajemnicy Chrystusa, w ujawnianiu Boskiego, a równocześnie ludzkiego, wymiaru Odkupienia, w zmaganiu się wytrwałym i niestrudzonym o tę godność, jaką każdy człowiek osiągnął i stale osiąga w Chrystusie, która jest godnością Łaski Bożego przybrania, a równocześnie godnością wewnętrznego prawdy człowieczeństwa, która – skoro w powszechnej świadomości świata współczesne-

¹⁸ Por. J 16, 7.

¹⁹ Por. J 16, 7. 13.

²⁰ Kol 2, 3.

²¹ Por. Rz 12, 5; 1 Kor 6, 15; 10, 17; 12, 12. 27; Ef 1, 23; 2, 16; 4, 4; Kol 1, 24; 3, 15.

²² Sobór Wat. II, Konst. dogm. o Kościele *Lumen gentium*, 1: AAS 57 (1965), 5.

go zasługuje na tak zasadnicze uwypatnienie – jeszcze bardziej się uwypatnia dla nas w świetle tej Rzeczywistości, jaką jest On: Jezus Chrystus” (RH,11).

Zastanów się:

Jedność wszystkich ludzi w Chrystusie ma się dokonywać we wszystkich wymiarach życia, pracy, działalności społecznej, administracyjnej, a nawet politycznej, ponieważ wszystkie powinny służyć wspólnemu dobru.

Odkupienie dokonane przez Chrystusa ma wymiar wieczny – odnosi się do zbawienia, do życia wiecznego, ma także wymiar doczesny. Zasługi, cierpienia, miłość bliźniego we wszystkich jej formach wpływają na przemianę każdego człowieka i zmieniają oblicze świata doczesnego.

Każdy człowiek dzięki przyjęciu sakramentu chrztu oraz dzięki tajemnicy wcielenia (narodzenie się Zbawiciela na ziemi wśród ludzi) i odkupienia (akty zbawcze Chrystusa: męka, śmierć i zmartwychwstanie), staje się dzieckiem Bożym, cieszy się miłością i opieką Boga.

4. ZADANIA

Zadaniem każdego chrześcijanina jest wyznawanie wiary w zbawczą moc i działanie Jezusa Chrystusa. Wyrazem wiary jest modlitwa, dziękczynienie, służba bliźniemu i ufność w Opatrzność Bożą.

4.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY

- Dzięki pomocy łaski Bożej każdy z nas może współpracować w wyznawaniu wiary razem z Chrystusem, naszym Zbawicielem. Autentyczna i głęboka wiara nadaje właściwy kierunek naszemu życiu. Chcemy być dobrzy i czynić dobrze. Dobro ma się przeciwstawić złu – tak uczynił Chrystus przez swoje akty zbawcze: mękę, śmierć i zmartwychwstanie.
- Właściwym działaniem w wierze jest modlitwa do Chrystusa zbawiającego mnie i innych ludzi.
- Czynienie dobra jest naczelnym zadaniem każdego, kto przyjął chrzest i inne sakramenty życia chrześcijańskiego.
- Zdarza się, że człowiek napotyka na swojej drodze wiary ludzi, którzy w swoim postępowaniu kierują się ideologiami, filozofią ateistyczną, agnostycyzmem lub obojętnością religijną. W takich sytuacjach zadaniem człowieka

jest zdecydowane przeciwstawienie się im. Konieczne są tu postawy rozeznania sytuacji i zaufanie do Boga.

- Teorie na temat powstawania świata, życia i człowieka nie zaprzeczają istnieniu Stwórcy wszechświata. Wiara nie sprzeciwia się rozumowi, nie jest jego przeciwieństwem.

4.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Rodzina jest darem i zadaniem pochodzącym od Boga. Miłość małżeńska i rodzinna odzwierciedla miłość Trzech Osób Boskich: Boga Ojca, Jednorodzonego Syna i Ducha Świętego. Z tego wynika obowiązek szanowania jedności i nierozzerwalności rodziny. *Co Bóg złączył, człowiek niech nie rozdziela.*

Chrystus jest zaproszony do każdej rodziny, gwarantuje jej trwałość i sprawia, że wzajemna miłość małżeńska i rodzinna nie ginie, ale ma zasługi na wieczność. Każdy dobry czyn spełniony w rodzinie poszerza dobro doczesne i wieczne. Każde cierpienie podjęte w rodzinie ma znaczenie zasługujące, docześnie i wiecznie.

Wszystkie słabości życia rodzinnego i małżeńskiego, mocą wiary w Chrystusa mogą być zwyciężone i pokonane, bo On jest Zbawicielem wszystkiego i wszystkich.

4.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Społeczność państwowa i naród powinny stać na straży rodziny, stwarzać jej jak najlepsze warunki rozwoju duchowego i materialnego. Dla narodu i państwa rodzina jest największym darem i zadaniem jednocześnie. Państwo istnieje dla rodziny, dzięki rodzinie się rozwija i może trwać poprzez pokolenia, tworząc historię życia narodu. Dzieje narodu polegają na przekazywaniu wartości zawartych w kulturze.

Relacje pomiędzy państwem a ludźmi wierzącymi powinny się opierać na prawdzie, sprawiedliwości i wolności. Wiara należy do tych wartości, które pomagają budować jedność narodu i państwa. Wyznawanie wiary nie jest sprzeczne ze sprawiedliwością społeczną, przeciwnie, ludzie wierzący, rodziny wierzące dostarczają nowych obywateli, wychowanych, wykształconych i reprezentujących wszystkie wartości ogólnoludzkie.

Chrystus zbawił całą ludzkość, tę wierzącą i dotychczas niewierzącą, zbawił dobrych i złych, szlachetnych i zagubionych w życiu moralnym i społecznym. Dzięki Chrystusowi zawsze możemy zacząć ponownie zmieniać się na lepsze.

5. REPETYTORIUM

Encyklika *Redemptor hominis* rozpoczynała wielką pracę intelektualną Jana Pawła II nad ukazaniem doktryny wiary w nowym, współczesnym świetle. Jej fundamentem jest Chrystus – Zbawiciel. Zbawienie człowieka dokonuje się przez wiarę oraz dobre uczynki w myśl przykazania miłości Boga i bliźniego. Towarzyszą im sakramenty święte. Małżeństwa i rodziny, które trwają w wierze w Chrystusa i z Jego obecnością sakramentalną, potrafią żyć miłością, powoływać do istnienia nowe życie, wychowywać to nowe życie i budować wspólnotę miłości. Rodzina jest podstawą i gwarantem życia narodu i państwa, nieustannie tworzy kulturę dobra, sprawiedliwości i prawdy.

Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2009, s. 5-76.

ENCYKLIKA: Jan Paweł II, *Dives in misericordia* (1980)

Dives in misericordia (łac. „[Bóg] bogaty w miłosierdzie”) – encyklika ogłoszona 30 listopada 1980 r., otwierająca przez Jana Pawła II drogę współczesnemu nauczaniu o Bożym Miłosierdziu. Jej zwieńczeniem przez papieża Polaka będzie oddanie świata Bożemu Miłosierdziu w specjalnej modlitwie, 17 sierpnia 2002 r. w Łagiewnikach (konsekracja Sanktuarium Miłosierdzia Bożego) – podczas ostatniej pielgrzymki do Polski – a także wezwanie dzień później, 18 sierpnia 2002 r. (msza św. na Błoniach krakowskich), do potrzeby nowego „kreowania wyobraźni miłosierdzia”.

1. WPROWADZENIE

W encyklice Jan Paweł II omawia zasadniczą postawę Boga wobec zła moralnego. Bóg chce i pragnie podzielić się z człowiekiem swoim miłosierdziem wtedy, kiedy człowiek tego zapagnie. Miłosierdzie Boże bierze swoją moc i początek z męki Chrystusa na krzyżu. „Krzyż stanowi najgłębsze pochylenie się Bóstwa nad człowiekiem, nad tym, co człowiek – zwłaszcza w chwilach trudnych i bolesnych – nazywa swoim losem” (DM, 8).

2. GŁÓWNE PRZESŁANIE

W Chrystusie i przez Chrystusa szczególnie „widzialny” Bóg w swoim miłosierdziu, uwypatnia się ten przymiot Bóstwa, który już Stary Testament (za pomocą różnych pojęć i słów) określał jako *miłosierdzie*. Chrystus nadaje całej starotestamentalnej tradycji miłosierdzia Bożego ostateczne znaczenie. Nie tylko mówi o nim i tłumaczy je poprzez porównania i przypowieści, ale nade wszystko *sam ją wciela i uosabia*. Poniekąd On *sam jest miłosierdziem*. Kto je widzi w Nim, kto je w Nim znajduje, dla tego w sposób szczególny „widzialnym” staje się Bóg jako Ojciec „bogaty w miłosierdzie”¹ (DM, 2).

¹ Ef 2, 4.

3. CYTATY

3.1. „*W nauczaniu samego Chrystusa ten odziedziczony ze Starego Testamentu obraz doznaje uproszczenia i pogłębienia* zarazem. Widać to może najlepiej na przypowieści o synu marnotrawnym², w której słowo „miłosierdzie” nie pada ani razu, równocześnie zaś sama istota miłosierdzia Bożego wypowiedziana zostaje w sposób szczególnie przejrzysty. Służy temu nie samo słownictwo, jak w Księgach starotestamentalnych, ale analogia, która najpełniej pozwala zrozumieć samą tajemnicę miłosierdzia, jakby głęboki dramat rozgrywający się pomiędzy miłością ojca a marnotrawstwem i grzechem syna” (DM, 5).

Zastanów się:

Miłosierdzie Boże każdemu człowiekowi jest potrzebne, aby mógł zbliżyć się do miłości Boga. Dzięki miłosierdziu zostaje zmniejszona odległość pomiędzy Doskonałym Dobrem a słabym i grzesznym człowiekiem. Bóg, tak jak dobry Ojciec, jest gotów przebaczyć popełnione zło, skierować człowieka na drogę prawdy i dobra. Miłosierdzie Boga zachęca ludzi do stosowania tej samej postawy wobec doznawanych krzywd. Sprawiedliwość, wymierzana według reguły: „oko za oko, ząb za ząb”, musi ustępować wobec bezmiaru dobra i miłości Bożej i ludzkiej.

3.2. „Wydarzenia wielkopiątkowe, a przedtem już modlitwa w Ogrójcu, wprowadzają taką zasadniczą zmianę w cały tok objawienia się miłości i miłosierdzia w mesjańskim posłannictwie Chrystusa, że Ten, który «przeszedł dobrze czyniąc i uzdrawiając...»³, lecząc «wszystkie choroby i wszystkie słabości»⁴, sam oto zdaje się najbardziej zasługiwać na miłosierdzie i *wzywać do miłosierdzia* wówczas, gdy jest pojmany, wyszydzony, skazany, ubiczowany, ukoronowany cierniem, gdy zostaje przybity do krzyża i na nim w straszliwych męczarniach oddaje ducha⁵. W szczególny sposób wówczas zasługuje na miłosierdzie – i nie doznaje go od ludzi, którym dobrze czynił, a nawet najbliżsi nie potrafią Go osłonić i wyrwać z rąk prześladowców. Na tym końcowym etapie mesjańskiego posłannictwa speł-

² Łk 15, 11-32.

³ Dz 10, 38.

⁴ Mt 9, 35.

⁵ Por. Mk 15, 37; J 19, 30.

niają się na Chrystusie słowa proroków, a nade wszystko Izajasza, wypowiedziane o Słudze Jahwe, w którego «ranach jest nasze zdrowie»⁶ (DM, 7).

Zastanów się:

Miłosierdzie Boże jest wyproszone na krzyżu przez Chrystusa. To On doznał największego upokorzenia, cierpienia, to On prosił Ojca o oddalenie haniebnej męki. Jednak ta ofiara stała się podstawą miłosierdzia Bożego wobec ludzi, których Chrystus reprezentował przez tajemnicę wcielenia.

W cierpiącym Chrystusie zbiegły się wszystkie ludzkie grzechy i niedoskonałości. On za nie cierpiał i ponownie połączył miłosiernego Boga z człowiekiem.

Drogą życia chrześcijańskiego jest nie czynić świadomie zła, ale z nim walczyć. Swoje osobiste cierpienia można duchowo dołączać do cierpień Chrystusa, ponieważ Jego akty zbawcze są wieczne – obejmują cały czas ludzkiej egzystencji.

3.3. „Jezus Chrystus ukazał, że człowiek nie tylko doświadcza i «dostępuje» miłosierdzia Boga samego, ale także jest powołany do tego, ażeby sam «czynił» miłosierdzie drugim: «Błogosławieni miłosierni, albowiem oni miłosierdzia dostąpią»⁷. Kościół znajduje w tych słowach wezwanie do czynu i stara się «czynić miłosierdzie». Jeśli wszystkie błogosławieństwa z Kazania na górze wskazują drogę nawrócenia, przemiany życia, to błogosławieństwo miłosiernych jest pod tym względem szczególnie wymowne. Człowiek dociera do miłosiernej miłości Boga, do Jego miłosierdzia o tyle, o ile sam przemienia się wewnętrznie w duchu podobnej miłości w stosunku do bliźnich» (DM, 14).

Zastanów się:

Z miłosiernym Bogiem spotykamy się w Kościele Chrystusowym zawsze, szczególnie w sakramencie pojednania. Boże miłosierdzie, okazane w miłości Chrystusa, skłania nas do okazywania miłosierdzia naszym braciom. Dzięki miłosierdziu świat może być zjednoczony, ludzie pojednani i pogodzeni do tego stopnia, że staną się jak „jedna owczarnia i jeden pasterz” (J 10, 16). Przebaczenie i zadośćuczynienie win służy wprowadzeniu harmonii, zarówno w życiu wewnętrznym jednostki, małej grupy, większej wspólnoty, jak również całego świata.

⁶ Iz 53, 5.

⁷ Mt 5, 7.

4. ZADANIA

Każdy człowiek, a zwłaszcza każdy chrześcijanin, powinien pokładać ufność w Bożym miłosierdziu. Jest ono sprawiedliwe – dokładnie określa winy i błędy ludzkie, ale ponieważ kieruje się miłością Bożą, dlatego jest nieograniczone. Bóg przyjmuje więc błądzących i skruszonym przebacza winy. Słabym dodaje sił. Strapionych pociesza i podnosi na duchu.

4.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY

Każdy wierzący w Boga zawiera Jego miłosierdziu. Spodziewa się odpuszczenia wszystkich popełnionych grzechów, licząc na miłosierdzie w tym sensie, że nie będzie przydzielona mu kara za grzechy popełnione z ludzkiej ułomności, a zostaną one poddane Chrystusowi w akcie odpuszczenia grzechów w sakramencie pojednania.

4.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Życie rodzinne, poddane naciskom cywilizacji współczesnej, niesie z sobą wiele okazji do zachowań i czynów sprzecznych z miłością małżeńską i rodzinną. Chrystus, zaproszony do małżeństwa i rodziny, przez swoją mękę na krzyżu wyprosił Boże miłosierdzie i pomaga w ponownym pojednaniu w życiu małżeńskim i rodzinnym. Wszyscy członkowie rodziny, kierując się miłosierdziem Bożym i licząc w swej wierze na to miłosierdzie, powinni we własnej rodzinie wykazywać wielką spolegliwość względem siebie, a winy i urazy wielkodusznie darować. Od tego gestu przebaczenia może rozpocząć się nowe życie, wolne od urazów, zadawnionych niegdyś pretensji, płynące we wzajemnej życzliwości i miłości – w poszanowaniu osób i praw im należnych.

4.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Wspólnota rodzinna należy do Kościoła Chrystusowego, jest Kościołem domowym, spełnia wszystkie zadania i obowiązki, a szczególnie powołana jest do przekazywania wiary. W wierze bowiem może dokonywać się pojednanie z Bogiem i braćmi we wszystkich wymiarach życia społecznego. Miłosierdzie Boże obejmuje wszystkie rodziny, wszystkie narody świata, łącznie z historycznymi wydarzeniami, które także podlegają wielkiemu miłosierdziu Bożemu. Na tej podstawie narody, kiedyś skłócone, teraz mogą żyć w pokoju i wzajemnym poszanowaniu.

5. REPETYTORIUM

Bóg jest wszechmogący, a miłosierdzie przynależy do Jego natury. Obok sprawiedliwości doskonałej – Bóg daje każdemu, co mu się słusznie należy – miłosierdzie Boże dotyczy każdego człowieka. To miłosierdzie zostało potwierdzone i szczególnie wyproszone poprzez mękę, śmierć i zmartwychwstanie Chrystusa. Szczególnie miłosierdzie Boże spełnia się i działa w życiu małżeńskim i rodzinnym; wszyscy wzajemnie winni wybaczać sobie winy, zaniedbania i grzechy.

Jan Paweł II, Encyklika *Dives in misericordia*, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2009, s. 77-139.

ENCYKLIKA: Jan Paweł II, *Laborem exercens* (1981)

Laborem exercens (łac. „wykonując pracę”) – encyklika ogłoszona 14 września 1981 r., w 90. rocznicę ogłoszenia encykliki *Rerum novarum* Leona XIII (15 maja 1891 r.). Wcześniejsze ogłoszenie encykliki *Laborem exercens* stało się niemożliwe ze względu na zamach na życie Jana Pawła II (13 maja 1981 r.).

1. WPROWADZENIE

Jan Paweł II w tym dokumencie omawia znaczenie pracy w życiu indywidualnym i społecznym, prawa pracownicze, powołanie człowieka do pracy godnej, bez ucisku i wyzysku przez pracodawców na świecie.

2. GŁÓWNE PRZESŁANIE

„Praca jest jednym z tych aspektów, aspektem odwiecznym i pierwszoplanowym, zawsze aktualnym i wciąż na nowo domagającym się, by o niej myśleć i świadczyć. Coraz to nowe bowiem powstają *pytania i problemy*, coraz to nowe rodzą się nadzieje, ale także obawy i zagrożenia związane z tym podstawowym wymiarem ludzkiego bytowania, z którego życie człowieka jest zbudowane na co dzień, z którego czerpie właściwą sobie godność – ale w którym zawiera się zarazem nieustająca miara ludzkiego trudu, cierpienia, a także krzywdy i niesprawiedliwości, sięgających głęboko w życie społeczne w obrębie poszczególnych narodów i w zakresie międzynarodowym” (LE, 1).

3. CYTATY

3.1. „Nie jest zadaniem Kościoła przeprowadzenie naukowych analiz wszystkich tych zmian oraz ich możliwych następstw we współżyciu ludzi i ludów.

Natomiast Kościół uważa za swoje zadanie stałe przypominanie o godności i o prawach ludzi pracy oraz piętnowanie takich sytuacji, w których bywają one gwałcone, starając się przez to tak oddziaływać na bieg tych przemian, aby wraz z nimi dokonywał się prawdziwy postęp człowieka i społeczeństwa”. (LE, 1).

Zastanów się:

Praca przynależy do natury człowieka, jest z nim związana i doświadczana jako podstawa ludzkiego bytu. Człowiek nie może jej organizować na zasadach krzywdy innych osób, ale ma prawo korzystać z jej owoców. Praca jest wartością dodaną do wartości naturalnych, znamienych dla globu ziemskiego; tworzy możliwość wytwarzania dóbr koniecznych do życia, takich jak np. żywność, ubranie, mieszkanie, lekarstwa, środki transportu – lub pozostałych przedmiotów bądź urządzeń niezbędnych tak do funkcjonowania jednostki, jak państwa i całej społeczności międzynarodowej.

Zagadnienia pracy i wykonujących ją pracowników poddawane są moralnej ocenie ze strony Kościoła, ponieważ Kościół jest odpowiedzialny za właściwą naukę kierowaną do bardzo ważnej formy współżycia społecznego, jaka realizuje się przez pracę.

3.2. „Praca rozumiana jako działalność «przechodnia» – to znaczy taka, która biorąc początek w ludzkim podmiocie, skierowana jest ku zewnętrznemu przedmiotowi, zakłada swoiste panowanie człowieka nad «ziemią», z kolei zaś panowanie to potwierdza i rozwija. Oczywiście, że przez «ziemię», o której mówi tekst biblijny, należy rozumieć przede wszystkim ten fragment widzialnego wszechświata, którego człowiek jest mieszkańcem, pośrednio jednak można rozumieć cały świat widzialny, jeśli może on znaleźć się w zasięgu wpływu człowieka i jego poszukiwań w celu zaspokojenia własnych potrzeb. Prócz tego słowa o «czynieniu sobie ziemi poddaną» posiadają ogromną nośność. Wskazują na wszystkie zasoby, które ziemia (a pośrednio świat widzialny) kryje w sobie, a które przy pomocy świadomego działania człowieka mogą być odkryte i celowo wykorzystywane przez niego. Tak więc owe słowa, zapisane już na samym początku Biblii, *nie przestają nigdy być aktualne*. Są nimi objęte wszystkie minione epoki cywilizacji i ekonomii równie dobrze, jak cała współczesność oraz przyszłe fazy rozwoju, które może częściowo już się zarysowują, ale w znacznej mierze pozostają przed człowiekiem jako jeszcze nieznanne i zakryte” (LE, 4).

Zastanów się:

Kościół wyprowadza teologię pracy z przesłań biblijnych, aby przekonać człowieka o ważności i godności pracy, zdolnej przekształcać świat i zmieniać oblicze ziemi i oblicze każdego człowieka, który pracę wykonuje i z pracy innych korzysta. Praca swoim zasięgiem obejmuje całą dotychczasową działalność ludzką, zmienia doczesność, co będzie dotyczyć także przyszłości. Poprzez pracę nieustannie będzie zmieniał się świat.

Praca wykonywana obecnie, wraz z udoskonalonymi, nowymi sposobami wykorzystywania zasobów naturalnych (kopaliny, energia, klimat, rośliny i zwierzęta), ma już teraz, i to każdego dnia, dalekosiężny wpływ na życie przyszłych pokoleń.

3.3. „Interakcja zachodząca między człowiekiem pracy i całością narzędzi i środków produkcji dała miejsce rozwojowi różnych form kapitalizmu równoległe do rozmaitych form kolektywizmu. Dołączyły się do tego inne jeszcze elementy społeczno-polityczne w następstwie nowych konkretnych okoliczności, jak działalność stowarzyszeń robotniczych i władz publicznych oraz pojawienie się wielkich przedsiębiorstw ponadnarodowych. Mimo to *niebezpieczeństwo* traktowania pracy ludzkiej jako *sui generis* «towaru» czy anonimowej «siły» potrzebnej dla produkcji (mówi się wręcz o «sile roboczej»), *istnieje stale*, istnieje zwłaszcza wówczas, gdy całe widzenie problematyki ekonomicznej nacechowane jest przesłankami ekonomizmu materialistycznego” (LE, 7).

Zastanów się:

Relacje społeczne wynikające ze stosunków ekonomicznych (pracownik – pracodawca) miały i mają decydujące znaczenie w sprawach polityki i podziału zysku, jaki przynosi praca. Jednak relacje pomiędzy pracownikiem a narzędziami pracy zmieniają się wraz z postępem nauki, techniki i technologii.

Owoce pracy winny być sprawiedliwie dzielone pomiędzy kapitał, organizatora pracy (państwo) i pracowników. Owoce te, najczęściej pieniądze jako zapłata za wykonywaną pracę, powinny być wystarczające do utrzymania siebie oraz rodziny, a także wystarczyć na odpoczynek i na regenerację sił.

4. ZADANIA

Każdy człowiek powinien podjąć obowiązek pracy, a także być świadomym, jaką stanowi ona wartość dla niego samego i dla innych. Praca jest właściwą formą życia społecznego, stwarza wartość dodaną i pozwala na realizację osoby ludzkiej, jak i umożliwia dokonywanie się postępu w życiu społecznym.

4.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY

Do zadań pracowniczych przygotowujemy się poprzez właściwe wychowanie w domu i szkole, szczególnie kiedy zdobywamy wykształcenie, dzięki któremu możemy wykonywać pracę wyspecjalizowaną. Praca rozwija człowieka duchowo i materialnie. Daje nadzieję na trwanie fizyczne, jak na psychiczne, rozumne *bycie* w danym środowisku człowieka. Należy rozpoznać własne powołanie do wykonywanej pracy, mając na względzie naturalne predyspozycje i umiejętności wyuczone, zdobyte w dotychczasowym życiu społecznym. Wówczas wysiłek z nią związany połączy się z osobistą satysfakcją i tym większą wewnętrzną radością. Praca na rzecz innych ludzi, taka jak np. służba medyczna, bezpieczeństwo społeczne i państwowe, służby mundurowe, służba w administracji państwowej, kapłaństwo, życie konsekrowane, edukacja szkolna i akademicka – stwarzają możliwość jej wykonywania z poświęceniem, połączonym z miłością bliźniego. Przy planowaniu pracy należy przewidzieć czas potrzebny do wypoczynku i regeneracji sił fizycznych i psychicznych. Podział efektów pracy powinien opierać się na sprawiedliwości, na rzeczywistym wkładzie i ocenie talentu pracowników. W sytuacjach trudnych lub krytycznych należy kierować się wyższym dobrem społecznym.

4.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Praca towarzyszy rodzinie nieustannie i przyczynia się do powstania społeczności opartej na sprawiedliwości i miłości. Obowiązek pracy spoczywa na każdym członku rodziny, niezależnie od wieku i płci. Rodzice mają obowiązek wychowywania swoich dzieci do wykonywania pracy, tak domowej, jak i pracy wynikającej z otrzymywanego wykształcenia. Wartość prac wykonywanych w domu (przygotowywanie posiłków, utrzymywanie porządku, troska o cały dobytek domowy) ma taką samą wartość, jak praca wykonywana poza domem. Osobnym zagadnieniem jest wartość pracy społecznej bądź wynikającej z zagrożenia bezpieczeństwa narodu, np. w przypadku wojny.

4.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Praca jest obowiązkiem człowieka, co nie znaczy, iż jest dla niego przymusem (lub, że powinna w ten sposób być odbierana). Społeczność zorganizowana w formie nowoczesnego państwa ma zadanie stworzyć dostęp do pracy wszystkim należącym do niego obywatelom: zgodnie z ich wiekiem, płcią, wykształceniem i, w granicach rozsądku, z osobistym powołaniem każdego. Podział korzyści – tzn. dochodu – z wykonywanej pracy odbywać się winien na zasadzie sprawiedliwości społecznej, z uwzględnieniem szczególnej pomocy osobom niepełnosprawnym, chorym, ale także tym, którzy znaleźli się poza rynkiem pracy. Wysokość wynagrodzeń podstawowych winna pozwalać na godziwe utrzymanie rodziny oraz odłożenie oszczędności na sytuacje nagłe, w których wystąpią trudności materialne, czyli np. na wypadek utraty pracy lub innych nieprzewidzianych niebezpieczeństw losowych. Opodatkowanie pracy w państwie prawa, rozłożone w społeczności proporcjonalnie do zdolności płatniczych w niej uczestniczących jej przedstawicieli, służy do zabezpieczeń rentowych i emerytalnych.

5. REPETYTORIUM

Praca jest właściwie wielkim darem dla człowieka. Koresponduje ona z naturą ludzką i rzeczywistością podporządkowywania sobie dóbr materialnych i duchowych, których głównym „autorem” (czy „gospodarzem”) jest Bóg. Kościół naucza właściwych relacji społecznych wynikających z pracy, proponuje poszanowanie dóbr, dzięki niej uzyskiwanych, w sprawiedliwości. Poleca oddawać każdemu to, co mu się słusznie należy, a także wskazuje na postawę miłości wobec tych, którzy z jakiegokolwiek istotnej przyczyny nie mogą na swą rzecz pracować. Praca uświęca człowieka, jeśli jest połączona z dobrą intencją, z rzetelnością w wykonywaniu powierzonych obowiązków i z modlitwą.

Jan Paweł II, Encyklika *Laborem exercens*, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2009, s. 141-213.

ENCYKLIKA: Jan Paweł II, *Slavorum Apostoli* (1985)

Slavorum Apostoli (łac. „Apostołowie Słowian”) – encyklika ogłoszona 2 czerwca 1985 r. z okazji tysięcznej rocznicy dzieła ewangelizacji Słowian południowych w misji świętych Cyryla i Metodego.

1. WPROWADZENIE

W swoim przesłaniu dokument nawiązuje do podziału świata chrześcijańskiego na różne wyznania i wskazuje zarazem na obowiązek wspólnego życia, współpracy i przyszłościowego zjednoczenia w kulturze jednej wiary.

2. GŁÓWNE PRZESŁANIE

Boża Opatrzność, za pośrednictwem cesarza bizantyjskiego i patriarchy Kościoła konstantynopolitańskiego, skierowała do dwóch świętych Braci podobne wezwanie, żądając udania się na misje wśród Słowian. Zadanie to oznaczało dla nich nie tylko porzucenie zaszczytnych stanowisk, ale i życia kontemplacyjnego. Oznaczało wyjście z obrębu cesarstwa bizantyjskiego i podjęcie długiego pielgrzymowania w służbie Ewangelii wśród ludów, które pod wieloma względami były dalekie od systemu współżycia opartego na rozwiniętej organizacji państwowej i wyrafinowanej kulturze Bizancjum, przesiąkniętej chrześcijańskimi zasadami. Podobną prośbę trzykrotnie kierował do Metodego Biskup Rzymu, gdy wysyłał go jako biskupa z misją do Słowian Państwa Wielkomorawskiego, na teren kościelny starożytnej diecezji w Panonii (SA, 8).

3. CYTATY

3.1. „Z myślą o ewangelizacji – jak na to wskazuje ich biografia – dwaj święci Bracia podjęli trudne dzieło przekładu tekstów Pisma Świętego, które znali w ję-

zyku greckim, na język ludów słowiańskich osiadłych w sąsiedztwie ich kraju i rodzinnego miasta. W wypełnianiu tego trudnego zadania pomagała im dobra znajomość języka greckiego i własnej kultury, równocześnie jednak starali się poznać dogłębnie język, obyczaje i tradycje ludów słowiańskich, wydobywając wierne zawarte w nich ludzkie dążenia i wartości” (SA, 10).

Zastanów się:

Przesłanie Dobrej Nowiny o zbawieniu jest przesłaniem dla całego świata. Wnika ono w życie poszczególnych ludzi, kształtuje narody i ich kulturę oraz realizuje się na przestrzeni ludzkiej historii życia. Dzięki działalności Kościoła, którego Głową jest zbawiający Chrystus, słowo Boże może dochodzić do wszystkich mieszkańców kuli ziemskiej. Do Słowian dotarło za przyczyną dwóch Apostołów: Cyryla i Metodego w IX w. dzięki stworzeniu języka umożliwiającego zapisanie i głoszenie Ewangelii ludom, które wcześniej nie znały Chrystusa.

3.2. „Wiemy, że według nauki Soboru Watykańskiego II «przez ‘Ruch ekumeniczny’ rozumie się działalność oraz przedsięwzięcia zmierzające do jedności chrześcijan, zależnie od różnych potrzeb Kościoła i warunków chwili». Dlatego też nie wydaje się bynajmniej rzeczą anachroniczną widzieć w świętych Cyrylu i Metodzie autentycznych protagonistów ekumenizmu w ich skutecznym dążeniu do usunięcia lub zmniejszenia wszelkiego prawdziwego lub choćby pozornego podziału między poszczególnymi Wspólnotami należącymi do tego samego Kościoła. Podział bowiem, który niestety nastąpił w historii Kościoła i na nieść jeszcze trwa, «jawnie sprzeciwia się woli Chrystusa, jest zgorzeniem dla świata, a przy tym szkodzi najświętszej sprawie przepowiadania Ewangelii wszelkiemu stworzeniu»” (SA, 14).

Zastanów się:

Chrystus ustanowił Kościół jako wspólnotę wierzących, z zachowaniem tradycji budowanej na fundamencie Apostołów, ze szczególnym uwzględnieniem następcy św. Piotra, będącego zastępcą Jezusa Chrystusa na ziemi.

Podziały Kościoła, jakie wydarzyły się w historii oraz różnice, które powstawały i powstają wewnątrz wspólnoty chrześcijan-wyznawców Chrystusa, świadczą o braku jedności i są sprzeczne z pierwotną wolą Chrystusa. Ruch zjednoczeniowy i pojednawczy dokonuje się na drodze ekumenicznej, której podstawą jest wzajemny dialog i poszanowanie odrębnych tradycji.

3.3. „Możemy spokojnie powiedzieć, że taka wizja – tradycyjna i zarazem ogromnie aktualna – katolickości Kościoła jakby jakiejś symfonii różnych liturgii we wszystkich językach świata zespolonych w jednej Liturgii czy harmonijnego chóru złożonego z głosów niezliczonych rzesz ludzi, który tysiącami tonów, odcieni i motywów wznosi się ku chwale Boga z każdego punktu naszego globu, w każdym momencie historii, odpowiada w szczególny sposób wizji teologicznej i duszpasterskiej, jaka była natchnieniem dla apostolskiego i misyjnego dzieła Konstantyna Filozofa i Metodego i która podtrzymywała ich posłannictwo wśród narodów słowiańskich” (SA, 17).

Zastanów się:

Katolickość Kościoła oznacza powszechność, otwarcie na cały świat, na każdego człowieka, na wszystkie kultury i formy życia ludzkiego. Przesłanie Ewangelii ma wymiar ekumeniczny, jest drogą dla porozumienia *wspólnot chrześcijańskich* oraz do dialogu z wyznawcami innych religii, a także z różnymi postawami filozoficznymi, takimi jak ateizm czy indyferentyzm.

Przykład Metodego i Cyryla wskazuje na wielkie znaczenie poszczególnych wyznawców podejmujących właściwe działania apostolskie dla rozwoju Kościołów chrześcijańskich.

4. ZADANIA

Pragnieniem Kościoła katolickiego jest osiągnięcie pojednania wszystkich wyznań chrześcijańskich. Jego zadaniem natomiast jest głoszenie Ewangelii Chrystusowej całemu ludowi Bożemu. Prawdy ewangeliczne powinny docierać do ludzi wszystkich narodów, języków i kultur. W ich wprowadzenie w XX i XXI wieku włączyły i włączają się nowoczesne środki przekazu, udział mediów nie zastąpi jednak realnej potrzeby świadectwa: pracy kapłanów i świeckich własnym postępowaniem i przykładem nadających sens misji ewangelizacyjnej Chrystusa i Kościoła.

4.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY

Każdy wierzący katolik z miłością i poszanowaniem odnosi się do chrześcijan odmiennych wyznań. Tolerancją i dążeniem do jedności należy dawać przykład zgodności myśli i działania z przesłaniem Chrystusa, *aby wszyscy byli jedno* (J 17, 21). Dobra Nowina o zbawieniu przenika lokalne kultury i sprawia, że stają się one chrześcijańskie. O jedność chrześcijan trzeba się wspólnie modlić.

4.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Rodzina jako najmniejsza komórka społeczna i wychowawcza powinna wprowadzać zasady wzajemnej tolerancji, porozumienia i pojednania. Właśnie w wieku dorastania dzieci winny przejmować od rodziców najważniejsze wartości, a wśród nich wartość wiary chrześcijańskiej. Tolerancja wyznaniowa i religijna, praktykowana w szkole, pomaga ukształtować właściwe postawy dzieci i młodzieży. Jej celem jest zarówno ugruntowanie tradycji wyznawanej wiary, jak też szacunku dla wiary przejawiającej się w życiu osobistym, religijnym i publicznym poza chrześcijaństwem, czy u przedstawicieli chrześcijaństwa wyznających wiarę w innych obrządkach.

4.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Najważniejszą wartością głoszoną przez Dobrą Nowinę jest miłość wzajemna ludzi różnych ras, kultur, nawet wyznań. Państwo powinno ustanawiać prawo zapewniające wolność religii i wyznania. Jednakowe traktowanie rzeczywistych wspólnot wiary niesie nadzieję na pokojowe współistnienie i współdziałanie. Czynnikowi rządowi i samorządowi muszą brać w obronę wszelkie mniejszości narodowe (w tym językowe, wyznaniowe), ażeby w ten sposób uczyć i praktykować pełną tolerancję i równouprawnienie obywateli w sferze wiary w przypadku naruszania tych praw.

5. REPETYTORIUM

Sprawami wiary i wyznania kieruje Opatrzność Boża. Głoszenie Ewangelii skierowane jest do wszystkich ludzi, narodów i kultur. Święci Metody i Cyryl już w IX wieku dali przykład tolerancji i sposobów wnikania Dobrej Nowiny w odmienne kultury Słowian. Dążenie do jedności wszystkich wyznawców Chrystusa jest nazwane ekumenizmem. Za nurtem tym idzie poszanowanie ludzi i kultur, odmiennych religii i prądów filozoficznych nieopartych na tradycji chrześcijańskiej.

Jan Paweł II, Encyklika *Slavorum Apostoli*, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2009, s. 215-252.

ENCYKLIKA: Jan Paweł II, *Dominum et vivificantem* (1986)

Dominum et vivificantem (łac. „Pana i Ożywiciela”) – encyklika ogłoszona 18 maja 1986 r., poświęcona Duchowi Świętemu w życiu Kościoła i świata.

1. WPROWADZENIE

„Kościół tedy, pouczony słowem Chrystusa, czerpiąc z doświadczenia Pięćdziesiątnicy i własnych «dziejów apostoelskich», od początku głosi wiarę w Ducha Świętego jako *Ożywiciela, poprzez którego niezgłębiony Trójjedyny Bóg udziela się ludziom, zaszczipiając w nich zadatek życia wiecznego*” (DV, 1).

2. GŁÓWNE PRZESŁANIE

„Właściwością tekstu Janowego jest to, że Ojciec, Syn i Duch Święty wymieniani są w nim wyraźnie jako Osoby, pierwsza odrębna od drugiej i trzeciej i te między sobą.

O Duchu-Pocieszycielu mówi Jezus, używając często zaimka osobowego «On», równocześnie zaś w całym tym pożegnalnym przemówieniu odsłania te więzi, jakie łączą wzajemnie Ojca, Syna i Parakleta. Tak więc «Duch od Ojca pochodzi» (J 15, 26) i Ojciec «daje» Ducha (J 14, 16). Ojciec «posyła» Ducha w imię Syna (J 14, 26), Duch «świadczy» o Synu (J 15, 26). Syn prosi Ojca o posłanie Ducha-Pocieszyciela (J 14, 16) – ale też, w związku ze swoim odejściem przez Krzyż, mówi: «jeżeli odejdę, pošlę Go do was» (J 16, 7). A więc Ojciec posyła Ducha Świętego mocą ojcostwa, podobnie jak posłał Syna (Por. J 3, 16 n. 34; 6, 57; 17, 3. 18. 23). Równocześnie zaś Duch zostaje posłany przez Ojca w mocy odkupienia dokonanego przez Chrystusa – i w tym znaczeniu Duch Święty zostaje posłany również przez Syna: «posłę Go do was» (DV, 8).

3. CYTATY

3.1. „Kiedy zaś dopełniło się dzieło, którego wykonanie Ojciec powierzył Synowi na ziemi (por. J 17, 4), *zesłany został w dzień Zielonych Świąt Duch Święty, aby Kościół ustawicznie uświęcał* i aby w ten sposób wierzący mieli przez Chrystusa w jednym Duchu dostęp do Ojca (por. Ef 2, 18). On to właśnie jest Duchem życia, czyli źródłem wody tryskającej na żywot wieczny (por. J 4, 14; 7, 38-39); przez Niego Ojciec ożywia ludzi umarłych na skutek grzechu, zanim śmiertelne ich ciała wskrzesi w Chrystusie (por. Rz 8, 10-11)” (DV, 25).

Zastanów się:

Tajemnica Trójcy Świętej objawiona przez Chrystusa przedstawia nam Jednego Boga w Trzech Osobach. Wspólne, zjednoczone w miłości działanie Osób Boskich podtrzymuje świat w istnieniu, broni człowieka przed złem, dokonuje zbawienia osoby i wspólnoty. Łączy niebo z ziemią, a sprawy ludzkie ze sprawami Bożymi.

Doświadczenie Boga Stwórcy i doświadczenie działania Ducha Świętego dokonują się w Kościele przez wiarę, spełnianie dobrych czynów pod natchnieniem Ducha Świętego. Potwierdzają ludzką nadzieję. Nadają znaczenie wartości życia doczesnego. Umacniają sens życia wiecznego. Ugruntowują w wierze.

3.2. „Duch Święty, który podejmuje od Syna dzieło odkupienia świata, podejmuje przez to samo zadanie zbawczego «przekonywania o grzechu». To przekonywanie pozostaje w *stałym odniesieniu do «sprawiedliwości»*: czyli do ostatecznego zbawienia w Bogu, do spełnienia ekonomii, której Chrystus ukrzyżowany i uwielbiony jest definitywnym i trwałym centrum” (DV, 28).

Zastanów się:

Działanie przeciw woli Bożej, a zwłaszcza świadome i przyczynowe działanie wewnętrzne (duchowe) i działanie zewnętrzne (materialne i formalne) nazywamy grzechem. Wola Boża zawarta jest w przykazaniach Bożych. Wola Kościoła zawiera się w przykazaniach kościelnych. Przyjmując autorytet Boga i pełniąc wolę Bożą, mocą Ducha Świętego można pokonać grzech, a jego miejsce wypełnić przez nawrócenie, pojednanie i sakrament pokuty. Przez zadośćuczynienie Bogu i bliźniemu, co prowadzi do dobra.

Człowiek religijny współpracuje z Bogiem Trójjedynym. Współpracuje z Duchem Świętym, ażeby przemieniać siebie i świat w kierunku dobra, rozwija-

jąc wartości materialne i duchowe. „Trud ludzkiego serca, trud sumienia, pośród którego dokonuje się owa «metánoia», nawrócenie, jest zarazem *odzwierciedleniem* tego procesu, w którym *wyrzut przemienia się w zbawczą miłość*, która umie cierpieć. Utajonym szafarzem tej zbawczej siły jest Duch Święty” (DV, 45).

3.3. „*Wielki Jubileusz* zakończenia drugiego tysiąclecia, do którego przygotowuje się Kościół, ma bezpośrednio *profil chrystologiczny*, chodzi bowiem o uczczenie narodzenia Jezusa Chrystusa. Równocześnie jest to *profil pneumatologiczny*, albowiem tajemnica Wcielenia dokonała się «za sprawą Ducha Świętego». «Sprawił» ją Duch Święty, który – jako współistotny Ojcu i Synowi – jest w absolutnej tajemnicy Trójjedynego Boga: Osobą-Miłością, Darem nie stworzonym, a zarazem bezpośrednim źródłem wszelkiego obdarowania, jakie pochodzi od Boga – w porządku stworzenia; jest też bezpośrednią zasadą i jakby podmiotem samoudzielania się Boga w porządku łaski. *Tajemnica Wcielenia stanowi zenit* owego obdarowania, stanowi zenit *samoudzielania się Boga w porządku łaski*” (DV, 50).

Zastanów się:

Podczas stworzenia świata „Duch Boży unosił się nad wodami” (Rdz 1, 2). Jednak największą moc i siłę działania Ducha Świętego widzimy w dziele wcielenia, w przyjściu Jezusa Chrystusa na ziemię, który przyjmuje naturę ludzką i rodzi się w Betlejem. „«Pełni czasów» odpowiada szczególna pełnia samoudzielania się Trójjedynego Boga w Duchu Świętym. «Za sprawą Ducha Świętego» dokonuje się tajemnica «*unii hipostatycznej*» – czyli zjednoczenia natury Boskiej i ludzkiej: Bóstwa i człowieczeństwa w jednej Osobie Słowa-Syna (DV, 50).

4. ZADANIA

4.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY

Każdy wierzący chrześcijanin, wyznający wiarę w Tróję Przenajświętszą, włącza się w sprawy Boże, współpracuje duchem i ciałem z łaską Bożą poprzez Ducha Świętego, który mieszka w nas. Przy pomocy Ducha Świętego możemy zwyciężać grzech i czynić dobro. Największym dobrem dla człowieka jest życie. Należy go strzec, szanować, rozwijać dla pożytku własnego i innych.

4.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Życie rozpoczęło się w rodzinie od obecności Ducha Świętego przy zawieraniu sakramentu małżeństwa, podczas którego były składane deklaracje miłości, wierności i uczciwości małżeńskiej, do którego także został zaproszony Bóg Trój-jedyny: „Tak mi dopomóż Panie Boże Wszechmogący w Trójcy Jedyny” (Rytuał Sakramentu Małżeństwa¹).

Małżeństwo i rodzina jest środowiskiem miłości, miejscem wzajemnej służby, poświęcenia, trudu przyjęcia i wychowania potomstwa. Dla małżonków ma być ono drogą wzajemnego zbawienia przy pomocy darów Ducha Świętego.

Wzajemna miłość rodzicielska i miłość rodzinna stwarza relacje jedyne w swoim rodzaju, o wielkich wartościach moralnych i emocjonalnych. Treść tych relacji, tworząca więź małżeńską i rodzinną, opiera się na miłości Bożej i ludzkiej odpowiedzi na nią.

4.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Cała społeczność ludu Bożego, szczególnie społeczność Kościoła, dzięki obecności i działaniu Ducha Świętego nabiera godności i znaczenia doczesnego i wiecznego. Wszyscy są równi, ważni, niepowtarzalni, ponieważ uznają Jedyne-go Boga i w Duchu Świętym służą innym. Największą wartością społeczności jest jej wspólnotowe życie, możliwe do realizacji na zasadzie świadczeń wzajemnych: usług w zakresie wytwarzania i sprawiedliwego przekazywania dobra materialnego i duchowego. Gdy ludzie służą sobie wzajemnie, uwidacznia się moc i działanie Ducha Świętego. Szczególnie wtedy to widać, kiedy niosą pomoc w sposób bezinteresowny najbardziej potrzebującym: chorym, biednym, nieprzystosowanym, uzależnionym, zagubionym pod względem duchowym lub materialnym, osobowym (np. psychicznym) lub społecznym.

5. REPETYTORIUM

Dary Ducha Świętego nieustannie w nas działają – choćbyśmy w sobie czasem tego nie umieli (bądź nie chcieli) dostrzec. Nigdy nie jesteśmy sami wobec niebezpieczeństwa grzechu i błędu. Kościół naucza i unaocznia dobro płynące z Boga, który przyszedł dzięki wcieleniu i narodzeniu przez Niewiastę, ażeby nas zbawić. Życie ludzkie nabrało odtąd ważności i godności. Obejmuje doczesność

¹ *Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 2008, p. 63, s. 31.

i wieczność na skutek darów Ducha Świętego. Życie osobiste, rodzinne i społeczne, gdy respektuje przykazania Boże i kościelne, nabiera wartości niezbędnych dla nas samych i dla naszych wspólnot.

Dary Ducha Świętego:

1. Dar mądrości – uznaje, że Bóg jest miłością.
2. Dar rozumu – pomaga poznać prawdy wiary.
3. Dar rady – pomaga, aby podejmować właściwe decyzje.
4. Dar męstwa – by bronić wartości wiary, a w niej przykazań Bożych i kościelnych.
5. Dar umiejętności – by dostrzegać Boga i dobro w świecie.
6. Dar pobożności – by oddawać Bogu cześć w Duchu Bożym i prawdzie.
7. Dar bojaźni Bożej – by zaufać Bogu w każdej sytuacji życiowej.

Jan Paweł II, Encyklika *Dominum et vivificantem*, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2009, s. 253-351.

ENCYKLIKA: Jan Paweł II, *Redemptoris Mater* (1987)

Redemptoris Mater (łac. „Matka Odkupiciela”) – encyklika ogłoszona 25 marca 1987 r. Dotyczy roli Błogosławionej Maryi Dziewicy w życiu Kościoła.

1. WPROWADZENIE

„Kościół wzmocniony obecnością Chrystusa (por. *Mt* 28, 20) pielgrzymuje w czasie do końca wieków, idąc na spotkanie Pana, który przychodzi; ale na tej drodze – pragnę to wyraźnie podkreślić – kroczy śladami wędrowni odbytej przez Maryję Dziewicę, która *«szła naprzód w pielgrzymce wiary i utrzymała wiernie swe zjednoczenie z Synem aż do Krzyża»*¹ (RM, 2).

2. GŁÓWNE PRZESŁANIE

Sobór Watykański II przygotowuje nas do tego, ukazując w swym magisterium *Bogarodnicę w tajemnicy Chrystusa i Kościoła*. Jeśli bowiem prawdą jest, że „tajemnica człowieka wyjaśnia się naprawdę dopiero w tajemnicy Słowa Wcielonego” – jak głosi tenże Sobór² – to tę samą zasadę należy odnieść w stopniu najszczególniejszym do tej wyjątkowej „córkę ludzkich pokoleń”, do tej niezwykłej „niewiasty”, która stała się Matką Chrystusa. Tylko w tajemnicy Chrystusa wyjaśnia się w pełni *Jej własna tajemnica* (RM, 4).

3. CYTATY

3.1. „*Maryja* zostaje definitywnie wprowadzona w tajemnicę Chrystusa przez to wydarzenie: przez zwiastowanie anielskie. Dzieje się to w Nazarecie, w kon-

¹ Sobór Wat. II, Konst. dogm. o Kościele *Lumen gentium*, 58.

² Sobór Wat. II, Konst. duszp. o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, 22.

kretnych okolicznościach dziejów Izraela – ludu powołanego do zachowania Bożych obietnic. Zwiastun mówi do Dziewicy: «Bądź pozdrowiona, łaski pełna, Pan z Tobą» (Łk 1, 28). Maryja «zmieszała się na te słowa i rozważała, co miałoby znaczyć to pozdrowienie» (Łk 1, 29): co znaczą te niezwykle słowa, a w szczególności wyrażenie «łaski pełna» (RM, 8).

Zastanów się:

Patrzmy na Maryję Pannę oczami wiary i widzimy Ją w kontekście historii świata i historii zbawienia. Chrystus przychodzi do ludzkości przez narodzenie się z Maryi, w określonym czasie i miejscu. Przez to ma ziemską Matkę, a Ojciec Niebieski jest Tym, który posyła swego Syna na ziemię do ludzi. Opiekunem Świętej Rodziny zostaje św. Józef. Wszystkie te wydarzenia zostały opisane w Ewangelii. *Z narodzeniem Jezusa było tak...* (Mt 1. 18) – Ewangelista św. Mateusz dokładnie opisuje sposób przyjścia Chrystusa na ziemię.

Maryja jest *pełną łaski*, bo w taki sposób została przygotowana i zapowiedziana na przyszłą Matka Zbawiciela. Dogmat o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny (łac. *Immaculata Conceptio Beatæ Virginis Mariæ*) dotyczy stanu świętości, będącym przywilejem Marii z Nazaretu. Ta prawda została ogłoszona w Kościele katolickim 8 grudnia 1854 r. przez bł. Piusa IX jako dogmat wiary³.

3.2. „Kościół zbudowany przez Chrystusa na Apostołach, stał się w pełni świadomy tych «wielkich Bożych dzieł» w *dniu Pięćdziesiątnicy*, gdy wszyscy zgromadzeni w Wieczerniku «zostali napełnieni Duchem Świętym i zaczęli mówić obcymi językami, tak jak im Duch pozwalał mówić» (Dz 2, 4). Od tej chwili też *rozpoczyna się* owa wędrówka wiary: *pielgrzymowanie Kościoła* poprzez dzieje ludzi i ludów. Wiadomo, że u początku tej wędrówki Maryja jest obecna. Wraz z Apostołami w Wieczerniku błaga «w modlitwach o dar Ducha»⁴ (RM, 26).

Zastanów się:

Najświętsza Maryja Panna od początku istnienia Kościoła (Kościół został założony przez Chrystusa, poprzez głoszenie Słowa Bożego, powołanie Aposto-

³ Dogmat – prawda wiary nauczana w Kościele. Dopomaga zrozumieć ustalenia Boże zawarte w Objawieniu. Ustanowiony dzięki Magisterium Kościoła strzeże depozytu wiary wyznawanej przez lud Boży, zwłaszcza przed jej dowolnym (indywidualnym, nacechowanym subiektywnie) przyjmowaniem, rozumieniem, głoszeniem czy rozpowszechnianiem.

⁴ Sobór Wat. II, Konst. dogm. o Kościele *Lumen gentium*, 59.

łów, Akty zbawcze: mękę, śmierć i zmartwychwstanie oraz przez Zesłanie Ducha Świętego) uczestniczy w misji prowadzenia człowieka do Boga. Jest powierniczką nadziei, piękna, ale też trudu wiary Kościoła zanurzonego w historii. Jest pośredniczką pomiędzy Chrystusem i ludźmi, którzy się do Niej uciekają.

3.3. „Istotnie pośrednictwo Maryi wiąże się ściśle z Jej macierzyństwem, posiada specyficznie macierzyński charakter, który je wyróżnia od pośrednictwa innych istot stworzonych, które na różny sposób, ale zawsze podporządkowane, uczestniczą w jedynym pośrednictwie Chrystusa. Pośrednictwo Maryi jest także pośrednictwem przez uczestnictwo⁵. Jeśli bowiem żadne «stworzenie nie może być nigdy stawiane na równi ze Słowem Wcielonym i Odkupicielem», to równocześnie «jedyne pośrednictwo Odkupiciela nie wyklucza, lecz wzbudza u stworzeń *rozmaite współdziałanie*, pochodzące z uczestnictwa w jednym źródle». I tak «jedna dobroć Boża w rozmaity sposób rozlewa się realnie w stworzeniach» (RM, 38).

Zastanów się:

Maryja jest Matką Kościoła⁶. Pragnie być Matką wszystkich ludzi, którzy uwierzyli w Jej Syna, Jezusa Chrystusa. Pośredniczy w przekazywaniu łask. Wielokrotnie ukazywała się wiernym (La Salette 1846, Lourdes 1858, Fatima 1917), przekazując przesłania Boże mające ratować ludzkość. Było to w chwilach szczególnych zagrożeń duchowych, które poprzedziły przygotowywanie idei, wystąpień i ruchów społecznych czy rewolucyjnych przeciwnych chrześcijaństwu.

Maryja została obrana na Królową Polski. 1 kwietnia 1656 r., w katedrze lwowskiej król Jan Kazimierz ślubował przed wizerunkiem Matki Bożej Łaskawej, że obiera Maryję za Królową Korony Polskiej. W trzechsetną rocznicę ślubów Jana Kazimierza Episkopat Polski, z inicjatywy prymasa Stefana Wyszyńskiego, dokonał odnowienia ślubów królewskich 26 sierpnia 1956 r. na Jasnej Górze (Jasnogórskie Śluby Narodu Polskiego). W ponowieniu ślubów Jana Kazimierza

⁵ Por. słowa o pośrednicze „ad Mediatorem” św. Bernarda, *In Dominica infra oct. Assumptionis Sermo*, 2: S. Bernardi Opera, V, 1968, 263. Maryja jako czyste zwierciadło przekazuje Synowi całą chwałę i cześć, jakiej doznaje: ID., *In Nativitate B. Mariae Sermo – De aquaeductu*, 12: S. Bernardi Opera, V, 1968, 283.

⁶ Maryja przez Jezusa Chrystusa umierającego na krzyżu, oddana została uczniowi jako matka tymi słowami: „Niewiasto, oto syn Twój” (J 19, 26-27).

w zupełnie nowej, ale i podobnie opresyjnej rzeczywistości, w jakiej znalazł się naród i Kościół, wzięło udział około miliona Polaków.

4. ZADANIA

Jako wierzący i ufający w macierzyństwo Maryi wobec Kościoła i całego ludu Bożego, możemy nawiązywać żywy i autentyczny kontakt z naszą Matką i Królową. Kościół pomaga nam w drodze do świętości, a na niej – z swym szlachetnym obliczem, pomocnymi dłońmi, współczującym sercem – zawsze jest obecna Najświętsza Maryja Panna.

4.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY

Osobisty związek duchowy z Maryją pomaga w wierze i w moralnym życiu. Gwarantuje on nieustanną Jej opiekę na sposób matczynej: pełen miłości, dobra i z troskowania o każdą duszę ludzką. Ta troska obejmuje każdego człowieka, będącego dzieckiem Bożym, który przez duchową adopcję Bogarodzicy staje się dzieckiem Maryi. Wszystkie sprawy tego świata i sprawy wiary w Jezusa Chrystusa, złożone w ręce Maryi, mogą być za Jej przyczyną skutecznie wymodlone, wyproszone i spełnione w naszym życiu.

4.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Maryja, Matka Jezusa Chrystusa, wraz z opiekunem św. Józefem tworzy Świętą Rodzinę, która jest wzorem wszystkich rodzin. Podstawową wartością, jaką uosabia Święta Rodzina, jest wzajemna miłość, okazywana dobrocią i ustawiczną troską o drugiego, aby był on szczęśliwy. Miłość Świętej Rodziny rozciąga się na wszystkich związanych macierzyństwem, ojcostwem i powołaniem rodzicielskim przypieczętowanym sakramentalnie. Maryja jest patronką i współpomocniczką wszystkich matek, które poprzez godność macierzyńską spełniają swoje powołanie i uświęcają się w czynnej miłości żywionej ku dziecku (dzieciom) i Bogu.

4.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Maryja jest Matką Jezusa Chrystusa i Matką Kościoła. Stanowi wzór macierzyństwa. Świadczy o godności przekazywania życia oraz troski o to nowe życie. Każdy człowiek rodzi się z matki, a macierzyństwo matek buduje zwolna społeczność narodową i państwową. Życie rodzące się w rodzinach stanowi o przyszłości i ciągłości narodowej. Nadaje sens istnieniu, pracy i organizowaniu się ludzi wia-

ry w różnorodne i wielorakie organizmy (wspólnoty), zwracające się ku działaniu na rzecz dobra ich własnego i innych ludzi na świecie. Cała społeczność państwowa winna ustawicznie pomagać tworzącemu się życiu, jak i kultywować, rozwijać i chronić godność polskich matek. Stawką tego wspólnego zadania jest życie Polaków: ażeby stało się możliwe przymnażanie życia narodowi, w rodzinach, miast pomnażania „miejsc pustych”, opuszczanych przez generacje ustępujące (wśród zgonów, albo też tam, gdzie życiu – na skutek różnie tłumaczonych przyczyn natury bytowej, socjalnej – nie dane było nawet zaistnieć).

5. REPETYTORIUM

Encyklika *Redemptoris Mater* (łac. „Matka Odkupiciela”) ukazuje Maryję jako wzór macierzyństwa i przykład troski o życie ludzkie, a szczególnie o życie małżeńskie i rodzinne oparte na miłości. Maryja jest wzorem pięknej miłości Boga i człowieka. Wyraziła zgodę na swe dziewicze macierzyństwo – wobec Pośłańca Bożego i Ducha Świętego w dniu Zwiastowania, i na Jezusa Chrystusa, przychodzącego na świat w ubogim żłóbku w Betlejem. Maryja brała udział w historycznym objawieniu Jej Syna. Uczestniczyła, jako Matka Bolesna, w aktach zbawczych (męce, śmierci i zmartwychwstaniu) Jezusa. Była przy zesłaniu Ducha Świętego wtedy, kiedy rozpoczynała się historia Kościoła i proces zbawiania całego świata. Jej istotna rola w zbawieniu świata jest wzorem uniwersalnym dla każdej kobiety decydującej się na wypełnienie życia, tak dzięki macierzyństwu duchowemu, życiu kontemplatywnemu, jak i fizycznemu zrodzeniu oraz dalszemu wychowaniu potomstwa.

Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris Mater*, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2009, s. 353-431.

ENCYKLIKA: Jan Paweł II, *Sollicitudo rei socialis* (1987)

Sollicitudo rei socialis (łac. „Troska o sprawy społeczne”) – encyklika ogłoszona 30 grudnia 1987 r., zajmująca się głównie kwestiami społecznymi, bytowymi, ekonomicznymi czy politycznymi, w nawiązaniu do dokumentu papieża Pawła VI (w 20. rocznicę ukazania się encykliki *Populorum progressio*).

1. WPROWADZENIE

Kościół z troską obserwuje świat współczesny. W świetle Ewangelii ocenia jego problemy i stara się poddać sposoby ich rozwiązywania, kierując się zwłaszcza normami etycznymi wynikającymi z działania ludzkich sumień, jak przede wszystkim z miłości Boga i bliźniego głoszonej w świadectwie ewangelicznym.

2. GŁÓWNE PRZESŁANIE

„W przekonaniu, że nauczanie encykliki *Populorum progressio*, skierowane do ludzi i społeczeństw lat sześćdziesiątych, dzisiaj, u schyłku lat osiemdziesiątych, nie przestaje być pełnym mocy wyzwaniem dla sumień, usiłując wyznaczyć zasadnicze linie współczesnego świata – zawsze w perspektywie tego inspirującego motywu, jakim jest rozwój ludów, jeszcze daleki od urzeczywistnienia – zamierzam podjąć jej głos, wiążąc zawarte w niej orędzie oraz jego możliwe zastosowania z obecnym momentem historycznym, nie mniej dramatycznym niż czasy przeżywane przed dwudziestu laty” (SRS, 4).

3. CYTATY

3.1. „Nie można powiedzieć, że rozmaite inicjatywy religijne, humanitarne, ekonomiczne i techniczne były daremne, skoro zdołały osiągnąć pewne rezultaty. Ale w ogólnych zarysach, biorąc pod uwagę różnorodne czynniki, nie można

zaprzeczyć, że obecna sytuacja świata z punktu widzenia rozwoju daje wrażenie *raczej negatywne*.

Z tego powodu pragnę zwrócić uwagę na pewne *ogólne wskaźniki*, nie wykluczając innych, bardziej szczegółowych. Nie wchodząc w analizę cyfr i statystyk, wystarczy spojrzeć na rzeczywistą sytuację *niezliczonej rzeszy mężczyzn i kobiet*, dzieci, dorosłych i osób w podeszłym wieku, jednym słowem – konkretnych i niepowtarzalnych ludzi, którzy cierpią pod nieznośnym ciężarem nędzy. Jest wiele milionów ludzi, którzy stracili nadzieję, bowiem w różnych częściach świata ich sytuacja dotkliwie się pogorszyła. W obliczu tego dramatu skrajnej nędzy i potrzeb, w jakich żyje tylu *naszych braci i siostr*, sam Jezus Chrystus stał przed nami i pyta (por. Mt 25, 31-46)” (SRS, 13).

Zastanów się:

W XX wieku, w latach 60. i 80. następował szybki rozwój nauki, techniki, środków przekazywania informacji. Dokonało się przemieszczenie ogromnych mas ludzkich z terenów niegdyś wiejskich do miast w poszukiwaniu pracy (procesy te określamy terminami industrializacji, migracji ludności, urbanizacji). Rozwój nauk biologicznych wpłynął na zwielokrotnienie produkcji rolnej. Złagodził klęski i plagi głodu, zwiększając wydajność plonów, do dyskusji pozostaje to, czy trwale i w sposób korzystny dla człowieka poprawił ich jakość spożywczą. Rozwinięto szkolnictwo i zwiększono zatrudnienie specjalistyczne. Ten postęp nie wpłynął jednak na zdecydowaną poprawę warunków życia wielu społeczności rozrzuconych na globie ziemskim. Powstał nierównomierny podział na przeważnie zamożną Północ i biedne Południe. U progu XXI wieku jesteśmy świadkami upadku państwowości, ludobójczych wojen w krajach ułokowanych na kontynencie Afryki. Zagrożenie degrengoladą bytową i głodem dotyka na świecie tych, którzy sami nie mogą się przed tym obronić. Odmawia się im prawa do ziemi, do posiadania narzędzi produkcji, a tym samym prawa do pracy i nauczania się pracy na ich własną rzecz, dzięki czemu sami mogliby się wyżywić. „Jedna z największych niesprawiedliwości współczesnego świata polega właśnie na tym, że stosunkowo *nieliczni* posiadają wiele, a *liczni* nie posiadają prawie nic. Jest to niesprawiedliwość wadliwego podziału dóbr i usług pierwotnie przeznaczonych dla wszystkich” (SRS, 28).

Sprzeczności występujące w interesach gospodarczych, społecznych i politycznych doprowadziły do wielu lokalnych konfliktów i wojen, mających wpływ nie tylko na stan państw w poszczególnych regionach, ale na obraz całego świata.

Ma to znaczenie także dla „wydźwięku moralnego” działań politycznych prowadzących do eskalacji przemocy, zbrojeń, do handlu bronią, której zastosowanie bądź jest siłą niegodnego przymusu, bądź niweczy ludzkie życie. W takiej sytuacji potrzebny jest głos Kościoła, który to widzi, analizuje konkretne przypadki konfliktów i podpowiada próby ich ewangelicznego rozwiązywania, oparte na miłości i sprawiedliwości społecznej.

3.2. „Zgodnie z tym nauczaniem rozwój nie może polegać tylko na użyciu, na władaniu i na *nieograniczonym* posiadaniu rzeczy stworzonych i wytworów przemysłu, ale nade wszystko na *podporządkowaniu* posiadania, panowania i użycia podobieństwu człowieka do Boga oraz jego powołaniu do nieśmiertelności. Oto *transcendentna rzeczywistość* istoty ludzkiej, w której od początku uczestniczy ona jako «dwoje»: mężczyzna i kobieta (por. Rdz 1, 27), jest więc ze swej natury istotą społeczną” (SRS, 29). „Rozwój zatem, w rozumieniu Pisma Świętego, nie jest jedynie pojęciem «laickim», «świeckim», ale jawi się – również ze swymi akcentami społeczno-gospodarczymi – jako *współczesny wyraz* zasadniczego wymiaru powołania człowieka” (SRS, 30).

Zastanów się:

Podział dóbr materialnych wytworzonych dzięki postępowi nauki, technologii oraz pracy rąk ludzkich winien następować na zasadach moralnych. Takie zasady obowiązują człowieka, gdyż nie jest on tylko bytem materialnym. Posiada sumienie, duszę nieśmiertelną, jest (a przynajmniej powinien być) otwarty na wartości moralne. Dzięki dostrzeganym wartościom, a szczególnie dzięki swojej naturze społecznej, człowiek, dla dobra własnego i innych, ma dostrzegać drugiego człowieka w całej rozciągłości jego potrzeb duchowych, materialnych, tzn. jednostkowych i społecznych.

Dobra materialne, wytwarzane w różnorodny sposób, pozostają do rozumnego użytku człowieka, ale nie mogą zagłuszać dóbr duchowych, nie mogą zniekształcać powołania rodzaju ludzkiego widocznego w objawionej w Biblii (a szczególnie w Nowym Testamencie) idei człowieczeństwa. Nie mogą redukować człowieka do przedmiotu. Powołanie człowieka sięgające ku ideałom duchowym, skierowane jest na życie wieczne. Obok więc wartości doczesnych, pomocnych w sposób praktyczny i niewątpliwie człowiekowi potrzebnych, nie powinien on zapominać o wartościach należących do spraw ostatecznych, do dziedziny eschatologii chrześcijańskiej.

3.3. „Nauka społeczna Kościoła *nie jest* jakąś «trzecią drogą» między *liberalnym kapitalizmem* i *marksistowskim kolektywizmem* ani jakąś możliwą alternatywą innych, nie tak radykalnie przeciwstawnych wobec siebie rozwiązań: stanowi ona *kategorię niezależną*. Nie jest także *ideologią*, lecz *dokładnym sformułowaniem* wyników pogłębionej refleksji nad złożoną rzeczywistością ludzkiej egzystencji w społeczeństwie i w kontekście międzynarodowym, przeprowadzonej w świetle wiary i tradycji kościelnej. Jej podstawowym celem jest *wyjaśnianie* tej rzeczywistości poprzez badanie jej zgodności czy niezgodności z nauką Ewangelii o człowieku i jego powołaniu doczesnym, a zarazem transcendentnym; zmierza zatem do *ukierunkowania* chrześcijańskiego postępowania” (SRS, 41).

Zastanów się:

Społeczności ludzkie zorganizowane są w różnorodne formy działalności, ze szczególnym uwzględnieniem natury życia ekonomicznego, w których panują zasady przyporządkowane (dobrowolnie lub niedobrowolnie) do podstawowych systemów politycznych i gospodarczych. Kościół nie wyznacza ani nie wyróżnia jakichkolwiek zasad gospodarczych i politycznych. Przypomina, aby w każdych warunkach zachowywane były podstawowe, naturalne prawa ludzkie, pochodzące od Boga, takie jak: godność, wolność, sprawiedliwość. Tylko dzięki nim w sposób pełny może rozwijać się przyrodzone środowisko życia człowieka, jakim jest rodzina – zdolna przyjąć nowe życie w atmosferze szacunku, godności i miłości od narodzin aż po naturalną śmierć.

Ewangelia – Dobra Nowina – mówi zatem o godności i ważności każdego człowieka, o moralnym życiu i o zbawieniu, a także poświadcza, że każdy człowiek jest dzieckiem Boga.

4. ZADANIA

Encyklika *Sollicitudo rei socialis* zachęca do zastosowania następujących zasad, wskazując na:

- *opcję czy miłość preferencyjną* na rzecz ubogich. Jest to rodzaj wyboru, czyli *specjalna forma* pierwszeństwa w praktykowaniu miłości chrześcijańskiej, poświadczona przez całą Tradycję Kościoła (SRS, 42);
- *reformę międzynarodowego systemu handlowego* obciążonego protekcjonizmem i rosnącym bilateralizmem; *reformę światowego systemu monetarnego i finansowego*, uważanego dzisiaj za niewystarczający; *zagadnienie wymiany*

technologicznej i właściwego z niej korzystania; konieczność dokonania rewizji struktur istniejących organizacji międzynarodowych w ramach systemu prawa międzynarodowego (SRS, 43);

- *aby narody na drodze rozwoju popierały samopotwierdzenie się każdego obywatela poprzez dostęp do wyższej kultury i swobodnego przepływu informacji (SRS, 44);*
- *aby narody tej samej strefy geograficznej ustaliły takie formy współpracy, które by zmniejszyły ich zależność od potężniejszych producentów; aby otworzyły granice dla wyrobów danej strefy; aby zbadały ewentualną komplementarność produktów; aby zrzeszały się dla świadczenia sobie wzajemnie usług, których każdy z nich sam nie może zapewnić; aby współpracę rozciągnęły także na sektor monetarny i finansowy (SRS, 45).*

4.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY

Każdy powinien zbudować w sobie świadomość odpowiedzialności społecznej za siebie i środowisko, w którym żyje. Systemy gospodarcze i polityczne nie powinny w żaden sposób umniejszać godności człowieka. Sprawiedliwość społeczna dotyczy każdego narodu i wszystkich mieszkańców ziemi.

4.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Rzeczywistość i powszechność rodziny realizuje się we wszystkich społecznościach. Każda rodzina ma swoją godność i prawa. Godność polega na: niepowtarzalności, wyjątkowości, konieczności istnienia i pochodzeniu od Boga. Podstawowe prawa to: prawo do życia, prawo do przekazywania życia, prawo do godziwych warunków założenia ogniska domowego, prawo dostępu do pracy, aby móc utrzymać rodzinę i zapewnić jej godne warunki materialne i kulturalne.

Rodzina ma przekazywać społeczeństwu nowych obywateli, dobrze wychowanych i wykształconych – z pomocą państwa.

4.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Każda społeczność, szczególnie zorganizowana w formę państwa, stwarza warunki należytego życia ekonomicznego oraz daje podstawy do rozwoju duchowego obywateli. Społeczność międzynarodowa zobowiązana jest do współpracy zgodnie z prawami ekonomii, ze szczególnym zwróceniem uwagi na przekazywanie pomocy narodom słabiej rozwiniętym. Wszyscy na globie ziemskim sta-

nowimy jedną rodzinę Bożą i ludzką. Wierzący w Chrystusa niosą niewierzącym przesłanie wiary we wspólnotę Bożą w życiu doczesnym i wiecznym.

5. REPETYTORIUM

Kościół, spełniając posłannictwo ewangeliczne Chrystusa, jest zainteresowany sytuacją społeczno-polityczną i gospodarczą panującą we współczesnym świecie. W ramach Dobrej Nowiny prezentuje naukę społeczną Kościoła, w której stara się wskazywać na podstawowe prawa i obowiązki człowieka i jego relacje ze społecznościami, w których żyje: z narodem, państwem i z całą wspólnotą ludzką. Wykładnia nauki społecznej Kościoła została przedstawiona w oficjalnych dokumentach Soboru Watykańskiego II, w encyklice papieża Pawła VI *Popolorum progressio* oraz w encyklice papieża Jana Pawła II *Sollicitudo rei socialis*.

Obie encykliki mówią o prawach każdego człowieka, do których należą: prawo do życia, do posiadania własności, do założenia rodziny, do przekazywania życia poprzez rodzinę, prawo do mieszkania, do pracy i godziwego wynagrodzenia.

Jan Paweł II, Encyklika *Sollicitudo rei socialis*, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2009, s. 433-508.

ENCYKLIKA: Jan Paweł II, *Redemptoris missio* (1990)

Redemptoris missio (łac. „Misja Odkupiciela”) – encyklika ogłoszona 7 grudnia 1990 r. Jan Paweł II zawarł w niej przesłanie o obowiązku poznawania i głoszenia Ewangelii na całym świecie.

1. WPROWADZENIE

W dwadzieścia pięć lat od zakończenia Soboru Watykańskiego II i od ogłoszenia Dekretu o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes*, w piętnaście lat od Adhortacji apostolskiej *Evangelii nuntiandi* papieża Pawła VI, Jan Paweł II zapragnął ponownie wezwać Kościół do odnowy i wzmocnienia działalności misyjnej prowadzonej pod nieustanną opieką Ducha Świętego. Aby Kościół spełniał swoje naturalne powołanie misyjne, należy wzmocnić wiarę chrześcijan, bowiem świadectwo żywej wiary jest największym dowodem i znakiem obecności Boga wśród ludzi. Wiara umacnia się i rozszerza poprzez intensywne jej głoszenie i praktykowanie. Inspiracją do tego może być tym silniejsze przeżywanie własnej wiary: wewnątrz siebie, w sumieniu i w sercu, ale również w rozumnej ocenie i ufnym widzeniu wielu spraw należących do duchowej i przestrzenno-zewnętrznej rzeczywistości współczesnego Kościoła.

2. GŁÓWNE PRZESŁANIE

Działalność misyjna wymaga specyficznej duchowości odnoszącej się w szczególny sposób do tych, których Bóg powołał, aby byli misjonarzami.

POZWOLIĆ SIĘ PROWADZIĆ DUCHOWI

Duchowość ta wyraża się przede wszystkim w życiu pełnym uległości Duchowi Świętemu: winniśmy przyzwolić, by On nas kształtował wewnętrznie i w ten sposób bardziej upodabniać się do Chrystusa. Nie możemy dawać świadectwa Chrystusowi, nie odzwierciedlając Jego obrazu, ożywionego w nas przez łaskę i działanie Ducha. Uległość Duchowi Świętemu domaga się następnie przyjęcia darów męstwa i umiejętności rozróżniania, które są istotnymi rysami tej duchowości (RM, 87).

3. CYTATY

3.1. „Powszechna misja Kościoła rodzi się z wiary w Jezusa Chrystusa, co każdy wierny proklamuje w wyznaniu wiary trynitarnej: «Wierzę w jednego Pana, Jezusa Chrystusa, który z Ojca jest zrodzony przed wszystkimi wiekami (...). Dla nas, ludzi i dla naszego zbawienia zstąpił z nieba. I za sprawą Ducha Świętego przyjął ciało z Maryi Dziewicy i stał się człowiekiem»¹. W wydarzeniu Odkupienia jest zbawienie wszystkich, «każdy bowiem jest ogarnięty Tajemnicą Odkupienia, z każdym Chrystus w tej tajemnicy raz na zawsze się zjednoczył»². Tylko w wierze misje znajdują zrozumienie i oparcie” (RM, 4).

Zastanów się:

Kościół, którego Głową jest Chrystus, działa misyjnie, to znaczy rozszerza się na cały świat i ogarnia wszystkie kultury ludzkie, ponieważ Dobra Nowina o zbawieniu powinna dotrzeć wszędzie. Jej treść jest uniwersalna i ważna niezależnie od typu kultury, aktualnego etapu w rozwoju cywilizacyjnym, stopnia zamożności poznających ją społeczeństw itp. Dobra Nowina ma charakter duchowy. Jej istotą jest głęboka wiara Kościoła w działalność Trójcy Przenajświętszej: Bóg Ojciec stwarza, Syn Boży zbawia, a Duch Święty uświęca ludzkość. W tajemnicy Trójcy Świętej zawarty jest plan Boży zbawienia człowieka, uświęcenia go w doczesnym życiu i przeniesienia go do Królestwa Bożego, czyli do Boga, który jest wieczny.

3.2. „Pierwszą formą świadectwa jest *samo życie misjonarza, rodziny chrześcijańskiej i kościelnej wspólnoty*, które uwidacznia nowy sposób postępowania. Misjonarz, który mimo wszystkich ludzkich ograniczeń i braków żyje w prostocie na wzór Chrystusa, jest znakiem Boga i rzeczywistości transcendentnych. Ale wszyscy w Kościele, starając się naśladować Boskiego Mistrza, mogą i powinni dawać takie świadectwo³, które w wielu wypadkach jest jedynym możliwym sposobem bycia misjonarzami” (RM, 42).

¹ Symbol nicejsko-konstantynopolitański, Ds 150.

² Jan Paweł II, Enc. *Redemptor hominis*, 13.

³ Por. Sobór Wat. II, Konst. dogm. o Kościele *Lumen gentium*, 28, 35, 38; Konst. duszp. o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, 43; Dekr. o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes*, 11-12.

Zastanów się:

Każdy ochrzczony, który wyznaje wiarę w Chrystusa, jest powołany do dawania świadectwa, a więc jest zobowiązany do życia Ewangelią, której głównym przesłaniem jest miłość Boga i bliźniego. Przez sakrament chrztu i inne sakramenty stajemy się świadkami życia, śmierci i zmartwychwstania Chrystusa. Działalność misyjna, postawa misjonarska polegają na naśladowaniu Mistrza i Pana w służbie bliźnim. Kto chce spotkać Boga w swoim życiu, ma czynić dobro innym, bowiem w takim przesłaniu spełnia się Jego polecenie: *aby wszyscy stanowili jedno, jak Ty, Ojczy, we Mnie, a Ja w Tobie* (J 17, 21).

3.3. „Młodych zaś proszę, by wsłuchiwali się w słowa Chrystusa, który mówi do nich, jak niegdyś do Szymona Piotra i Andrzeja nad jeziorem: «Pójdźcie za Mną, a uczynię was rybakami ludzi» (Mt 4, 19). Niech wam nie zabraknie odwagi, by odpowiedzieć za Izajaszem: Panie, oto ja, jestem gotowy! Poślij mnie! (por. Iz 6, 8). Czeka was życie pasjonujące, doznacie prawdziwej radości głoszenia Dobrej Nowiny tym braciom i siostram, których poprowadzicie po drogach zbawienia” (RM, 80).

Zastanów się:

Wspólnotą, w której przychodzą na świat misjonarze, są zwyczajne rodziny. W nich rodzi się człowiek, poznaje wiarę, przyjmuje sakramenty i pod działaniem Ducha Świętego decyduje się pójść za Chrystusem. W tym rozumieniu, misjonarzem trzeba się jednak urodzić. Misjonarz jest nieustannie wspomagany przez modlitwę całego Kościoła. Dzięki modlitwie ma siłę pokonywania wielu trudów, podejmowania się zadań, nawet gdy nie są one wolne od zagrożeń, aż po ofiarę z własnego życia. Największa radość, jaka spotyka misjonarza, to wiara tych, do których został posłany przez Kościół. Móc się przyglądać jej rozwojowi, móc ją pielęgnować w posłudze sakramentów, czy w darze serca obfitującym we wspomóżeniu chorych czy ubogich, i móc znajdować wspólnotę w Chrystusie z ludźmi niezbyt sobie nawet znanymi – oto cenna łaska Boża, jakiej kapłani (także siostry zakonne albo świeccy wolontariusze) bardzo często doświadczają podczas misji.

4. ZADANIA

Zadaniem Kościoła i zadaniem każdego wierzącego chrześcijanina jest być „misjonarzem siebie”, swojej rodziny i tych wszystkich, do których zostanie on posłany. Misyjność to działanie duchowe, skierowane do duszy człowieka, jak i działanie na zewnątrz, prowadzące w kierunku bliźnich, aby i oni wierzyli więcej, lepiej, pełniej w tych warunkach, jakie zastali, a zawsze, niezależnie od presji warunkowań, i czasami prześladowań i zagrożeń, budowali Kościół Chrystusowy.

4.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY

Zadaniem ewangelizacyjnym każdej osoby włączonej w Kościół Chrystusowy jest życie Ewangelią i przekazywanie Ewangelii jako Dobrej Nowiny o zbawieniu. Taki zaszczyt i obowiązek wynika z przyjęcia sakramentu chrztu, co szczególnie obowiązuje po przyjęciu sakramentu bierzmowania jako afirmacji: dojrzałości w wierze. Wiara jest darem Boga – jest Jego łaską, ma charakter społeczny. Jest dawana każdemu człowiekowi dobrej woli „za darmo”. Zawsze zadawane jest pytanie osobie, będącej zainteresowaną stanieniem się wyznawcą Chrystusa: *czy chcesz?* Po świadomym i dobrowolnym wyznaniu *Credo* – wyznaniu wiary, chrześcijanin lub katolik może przyjąć sakramenty, czyli znaki obecności i działania Bożego w duszy ludzkiej.

4.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Pierwszym naturalnym miejscem spotkania z żywą wiarą powinien być dom rodzinny. W rodzinie małżonkowie, na podstawie przyjętego sakramentu małżeństwa, zobowiązali się do wychowania dzieci w wierze oraz do wykazania troski o rozwój tej wiary w stworzonej przez nich wspólnocie. W tym zadaniu rodziców naturalnych mają wspomagać rodzice chrzestni. Rozwój wiary w tak określonych środowiskach dokonuje się poprzez wspólną modlitwę, udział w liturgii mszy świętej, a także poprzez sukcesywne przyjmowanie sakramentów: stosownie do wieku i postępów w zaangażowaniu religijnym. Rodzina jest Kościołem domowym. W niej najpełniej można poznać Chrystusa, a także ukształtować swoje sumienie zgodnie z przykazaniami Bożymi, w tym z głównym przykazaniem miłości. Każdy Kościół domowy oddziałuje na inne wspólnoty, na inne rodziny, tworząc *duszpasterstwa rodzin*, a w dalszej konsekwencji, tworząc wspólnoty parafialne. Tam, gdzie są one szczególnie aktywne, żywe, rodziny mają ze sobą na

ogół więzi i potrafią znaleźć odpowiednie „przełożenie” cech wspólnoty domowej, rodzinnej na duchową rzeczywistość Kościoła. Potrafią ją w ten sposób pogłębić.

4.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Misyjność Kościoła należy do jego natury. Jest wpisana w jego naturę i polecona do realizacji przez samego Chrystusa: *I rzekł do nich: «Idźcie na cały świat i głoscie Ewangelię wszelkiemu stworzeniu!»* (Mk 16, 15). Każda społeczność ludzka powinna poznać Ewangelię, zachwycić się nią i przyjąć z wiarą najważniejsze wartości, jakie ona – Ewangelia – niesie. Na podstawie bogactwa wielu takich przesłań ewangelicznych można budować społeczności życia ludzkiego, oparte na wartościach, z których najważniejsze są: pokój, sprawiedliwość, miłość bliźniego, wolność i solidarność. Wartości ewangeliczne, praktykowane oraz przekazywane przez Kościół, odgrywają ważną rolę w tajemnicy uświęcenia i zbawienia każdego człowieka dobrej woli

5. REPETYTORIUM

Jan Paweł II w encyklice *Redemptoris missio* (1990 r.) dokonał ponownego wykładu na temat natury misyjnej Kościoła Chrystusowego. Kościół jest misyjny i wszyscy jego członkowie są misjonarzami z polecenia Zbawiciela. Nie mogą się zamykać, powinni być otwarci, tak Apostołowie wyszli w dniu pięćdziesiątnicy w wieczernika, wyposażeni w moc ducha i dar rozumienia języków. Ewangelia powinna docierać na krańce świata, ale również, i to w pierwszym rzędzie, ma docierać do duszy, sumienia i uczuć ludzkich. Misja zbawienia poprzez wartości Ewangelii dotyczy wszystkich ludzi, ponieważ wszyscy są dziećmi Bożymi. Zadania misyjne zdobywamy i podejmujemy poprzez wiarę i sakramenty święte (chrzest, bierzmowanie, sakrament małżeństwa). Działalność misyjna w Kościele, i poprzez Kościół, dokonuje się w Chrystusie i Bogu Ojcu, mocą Ducha Świętego.

Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris missio*, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2009, s. 509-616.

ENCYKLIKA: Jan Paweł II, *Centesimus annus* (1991)

Centesimus annus (łac. „Setna rocznica”) – encyklika ogłoszona 1 maja 1991 r.

1. WPROWADZENIE

Dokument upamiętnia 100. rocznicę opublikowania encykliki Leona XIII *Rerum novarum* (15 maja 1891 r.)¹, stanowiącej fundament katolickiej nauki społecznej. Wcześniej do encykliki *Rerum novarum* odnosiły się dokumenty Piusa XI, Enc. *Quadragesimo Anno* (15 maja 1931 r.) i Jana XXIII, Enc. *Mater et Magistra* (15 maja 1961 r.).

2. GŁÓWNE PRZESŁANIE

„W ramach tych obchodów niniejsza encyklika ma być dziękczynieniem Bogu, od którego zstępuje «każde dobro, jakie otrzymujemy, i wszelki dar doskonały» (*Jk* 1, 17), za to, że posłużył się Dokumentem wydanym przed stu laty przez Stolicę Piotrową, aby w Kościele i w świecie dokonać tak wiele dobra i tyle zapalić świeceł. Pragnę tu upamiętnić encyklikę Leona XIII, a zarazem encykliki i inne pisma moich Poprzedników, dzięki którym zachowała ona aktualność oraz siłę oddziaływania i które złożyły się na to, co zostało nazwane «doktryną społeczną», «nauczaniem społecznym» czy też «Magisterium społecznym» Kościoła” (CA, 2).

3. CYTATY

3.1. „W ciągu lat osiemdziesiątych stopniowo upadają w niektórych krajach Ameryki Łacińskiej, a także Afryki i Azji dyktatorskie rządy ucisku; inne kraje podejmują trudny, ale owocny proces przechodzenia ku formom politycznym

¹ Leonis XIII P.M. *Acta*, XI, Romae 1892, s. 97-144.

bardziej sprawiedliwym i zapewniającym obywatelom pełniejszy udział w życiu kraju. Ważnym, a nawet decydującym czynnikiem tego procesu była *działalność Kościoła w obronie i dla umocnienia praw człowieka*: w środowiskach, które znalazły się pod silnym wpływem ideologii, gdzie przynależność do określonej grupy zacierała świadomość powszechnej ludzkiej godności, Kościół głosił z prostotą i mocą, że każdy człowiek – niezależnie od osobistych przekonań – nosi w sobie obraz Boga, a zatem zasługuje na szacunek. Z takim stanowiskiem identyfikowała się często znaczna większość narodu, co prowadziło do poszukiwania form walki i rozwiązań politycznych bardziej uwzględniających godność osoby” (CA, 22).

Zastanów się:

Rzeczywistość ludzka w XXI wieku, wzajemne stosunki i uwarunkowania społeczne, gospodarcze i polityczne skłaniają do ustawicznej refleksji, aby odkryć w każdym systemie poszanowanie praw człowieka. Niestety, nie wszędzie udaje się je zobaczyć, nie zawsze też jest to możliwe. Odniesienie człowieka do dzieła stworzenia Bożego daje jednak argument do obrony godności ludzkiej w każdym systemie politycznym i gospodarczym świata. Kościół głosi, i z mandatu Bożego musi głosić światu prawdę – Chrystusa. A wraz z wcieleniem, męką, ofiarą i zmartwychwstaniem Syna Bożego – prawdę o przeobstwieńiu ludzkiej natury, stale otwartej na sprawiedliwość i wież miłości, pochodzącą od Boga, pomiędzy ludźmi; prawdę o naturze otwartej także na życie wieczne.

3.2. „W encyklice *Rerum novarum* Leon XIII twierdził stanowczo, przytaczając różne argumenty, w opozycji do socjalizmu jego czasów, że prawo do własności prywatnej ma charakter naturalny². Tego prawa, podstawowego dla autonomii i rozwoju osoby, Kościół nieustannie bronił aż po dzień dzisiejszy. Kościół naucza też, że posiadanie dóbr nie jest prawem absolutnym, ale jako prawo ludzkie ze swej natury jest ograniczone” (CA, 30).

„Istnieje jednak inna forma własności, która szczególnie w naszych czasach nabiera znaczenia nie mniejszego niż *własność ziemi: jest to własność wiedzy, techniki i umiejętności*. Bogactwo krajów uprzemysłowionych polega o wiele bardziej na tym typie własności aniżeli na zasobach naturalnych” (CA, 32).

² Por. Leon XIII, Enc. *Rerum novarum*, 99-107, 131-133.

„Ten proces, który w sposób konkretny i jasny ukazuje prawdę o osobie, prawdę nieustannie potwierdzaną przez chrześcijaństwo, zasługuje na uwagę i przychyłność. Istotnie, głównym bogactwem człowieka jest wraz z ziemią *sam człowiek*. To właśnie jego inteligencja pozwala odkryć możliwości produkcyjne ziemi i różnorakie sposoby zaspokojenia ludzkich potrzeb. To jego zdyscyplinowana praca i solidarne współdziałanie z innymi umożliwiają tworzenie coraz szerszych i coraz bardziej godnych zaufania *wspólnot pracy*, mających dokonywać przekształceń środowiska naturalnego i środowiska społecznego. Proces ten wymaga zaangażowania tak ważnych cnót, jak rzetelność, pracowitość, roztropność w podejmowaniu uzasadnionego ryzyka, wiarygodność i wierność w relacjach międzysobowych, męstwo we wprowadzaniu w życie decyzji trudnych i bolesnych, lecz koniecznych dla wspólnej pracy przedsiębiorstwa i dla zapobieżenia ewentualnym katastrofom” (CA, 32).

Zastanów się:

W historii, jak i w teraźniejszej ocenie rozwoju gospodarczego, do podstawowych wartości nie tak dawno jeszcze zaliczano głównie ziemię i pracę na roli. Gdzie indziej był to np. las i jego bogactwa, natomiast społeczności nadmorskie czy wyspiarskie utrzymywały się z rybołówstwa. Poprzez pracę, o ile nie było wojen, człowiek mógł w spokoju budować swój dom i swój dobrostan. Mógł dzielić się z innymi wytworzonymi przez siebie dobrami – dzięki rozwojowi handlu. Z dzieła stworzenia wynika także prawo do własności prywatnej, ograniczonej jednak prawami społecznymi do części wytworzonych dóbr, jak i do posiadania bogactw naturalnych ziemi. Człowiek nie powinien ich w żadnym wypadku w całości zawłaszczać, czerpiąc z nich na rzecz jednej, uprzywilejowanej grupy, narodu, państwa czy międzynarodowej organizacji.

Współczesność, poprzez rozwój intelektualny, naukowy, techniczny i technologiczny, przekazuje wielce przekonujące i różne sygnały, że najważniejszym źródłem bogactwa społeczeństwa jest przecież człowiek. Człowiek wyposażony w odrębną od świata zwierzęcego duchowość, w sprawczą inteligencję, w umiejętność myślenia abstrakcyjnego lub praktycznego, w zdolności i umiejętności organizowania pracy: twórczej i wytwórczej. Ta sama współczesność, określana jako rzeczywistość postindustrialna, znajdująca się nierzadko na manowcach tzw. ponowoczesności, w sferze przekonań często odrzuca wiarę w dar Boga Stworzyciela, jakim jest zarówno ziemia, jak też przestworza należące do pozo-

stałych żywiołów. Człowieka, który niegdyś (lecz: po wsze czasy!) otrzymał świat w darze, zastępuje więc ten, który po należące do świata dobra chce sięgać siłą i myślą, że tak trzeba, że mu się to w pełni należy. Skoro są to zagrożenia widoczne gołym okiem, a degradacja ziemi staje się faktem, wypada się zastanowić, co można zrobić, by powstrzymać tendencje oparte na samowoli, nieodpowiedzialności i chciwości, by ocalić naturalne środowisko człowieka?

3.3. „Kościół nie zamyka bynajmniej oczu na niebezpieczeństwo fanatyzmu czy fundamentalizmu tych ludzi, którzy w imię ideologii uważającej się za naukową albo religijną czują się uprawnieni do narzucania innym własnej koncepcji prawdy i dobra. *Prawda chrześcijańska* do tej kategorii nie należy. Nie będąc ideologią, wiara chrześcijańska nie sądzi, by mogła ująć w sztywny schemat tak bardzo różnorodną rzeczywistość społeczno-polityczną, i uznaje, że życie ludzkie w historii realizuje się na różne sposoby, które bynajmniej nie są doskonałe. Tak więc metodą Kościoła jest poszanowanie wolności przy niezmiennym uznawaniu transcendentnej godności osoby ludzkiej³ (CA, 46).

Zastanów się:

Ludzkość na przestrzeni dziejów wytworzyła różne systemy gospodarcze i polityczne. Każdy z nich wносił coś dobrego, świadczył o postępie i odpowiadał ówczesnej mentalności ludzi i stopniowi ich rozwoju kulturalnego. W XX wieku i w obecnych czasach wiele państw doświadczyło i doświadcza zła pochodzącego od totalitarnych systemów, które pomijały historyczny podział władzy na: ustawodawczą, sądowniczą, wykonawczą. Pominiecie zasady podziału władzy doprowadziło i nadal prowadzi do zaprzeczania godności człowieka i do przerostu wpływu ideologii nad prawami ludzkimi. Pominiecie zasady naturalnego prawa moralnego, pochodzącego od Boga, doprowadziło i jeszcze prowadzi do degrenolady widzenia osoby ludzkiej oraz różnych społeczności na świecie. Jednostka traci wówczas oparcie w osobowej miłości Boga w Trójcy Świętej, w którą wątpi bądź którą w sobie wypiera, dając wiarę złudzeniom wynikającym z przejściowych mód, postaw, głoszonych ideologii czy „religii”.

Kościół nie preferuje żadnego z systemów gospodarczych czy politycznych. Przeciwnie: uważa, że istnieje nieustający rozwój form współżycia i współdzia-

³ Por. Sobór Wat. II, Dekl. o wolności religijnej *Dignitatis humanae*.

łania społecznego przy zachowaniu podstawowych wartości: sprawiedliwości, wolności, pokoju, miłości i solidarności ludzkiej. Podstawowe wartości gwarantują poszanowanie godności osoby, stworzonej przez Boga i wyznaczonej jako „droga” doskonalenia materialnego albo duchowego, droga manifestująca i rozwijająca się w jej życiu. Wystarczającym regulatorem prawideł, systemów, umów międzynarodowych lub jeszcze innych zasad współżycia gospodarczego, handlowego czy politycznego jest prawo Boże, odwołujące się do nienaruszalnych i nieusuwalnych praw i wartości moralnych. Czy, często zaprzeczając im, człowiek współczesny może poczuć się bardziej wolny od ludzi, należących do przeszłych pokoleń, którym one nie tak bardzo ciążyły? Problem dość kruchych podstaw takiej wolności wymagałby na pewno osobnego namysłu.

4. ZADANIA OGÓLNE

Człowiek jako osoba ma za zadanie doskonalenie się w zakresie wartości duchowych i materialnych. Nikt w społeczeństwie nie jest „samotną wyspą” (określenie Thomasa Mertona, współczesnego zakonnika-trapisty), ale przez sam fakt zrodzenia i chrztu świętego ma powierzone sobie zadanie życia, działania i współpracy społecznej. Natura społeczna jednostki skłania każdego do kształtowania najbliższego otoczenia, organizowania różnych form życia narodu i państwa. Natura misyjna Kościoła może w tym pomagać. Głosząc Dobrą Nowinę, nadaje ton życiu duchowemu i praktycznemu, łącząc w nim sprawy Boże i ludzkie.

4.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY

Najczęściej każdy uznaje swoją przynależność do określonej wspólnoty: rodziny, szkoły, miejsca pracy, do narodu i państwa, a także do wspólnot narodów i całej społeczności ludzkiej. Pojmowanie własnego człowieczeństwa jest procesem trwającym długie lata: w ciągu dzieciństwa, młodości, wieku dojrzałego i starszego. Osobiste zdolności, poziom wykształcenia, wiedza oraz sposoby praktycznego wykorzystania wartości materialnych nie należą, na każdym z tych etapów, do wyjątkowych zasobów ludzkich, czekających na czyjeś wyjątkowe, jednostkowe użycie. Ze społecznej natury człowieka wynika konieczność dzielenia się dobrami materialnymi i duchowymi. Gromadząc je „na zapas”, tylko dla siebie, człowiek je marnotrawi. Z osobowej natury człowieka wynika potrzeba odniesienia własnej rzeczywistości duchowej do wzoru życia, jaki przekazał Chrystus.

4.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Przychodzimy na świat w rodzinie i w rodzinie następuje nasz rozwój i postęp dzięki miłości, poświęceniu i dobroci ojca i matki. W rodzinie spotykamy rodzeństwo – dar miłości i zadanie do zdobywania umiejętności wzajemnego społecznego *bycia*. Rodzice przekazują dzieciom podstawowe wartości, uczą zasad i wpajają normy myślenia i postępowania. Podstawą życia rodzinnego jest wzajemna miłość: czynna i uczynna, bezinteresowna lecz najczęściej uczynkowa, oparta na sprawiedliwości. W rodzinie każdy ma jednakową godność dziecka Bożego. Tutaj też zachowane są podstawowe prawa: do miłości, wolności, do pokoju, sprawiedliwości, do solidarności i przebaczenia przewin. Dobra materialne i osobiste umiejętności, zdolności tworzenia domu wielopokoleniowego są wspólne. Można, służąc sobie, nawzajem się nimi wymieniać, ubogacając dzięki temu wszystkich członków rodziny.

4.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Społeczność narodowa i państwowa u progu XXI wieku na świecie winna być zorganizowana na podstawie praw i obowiązków obywatelskich, opartych na wolności i sprawiedliwości. Społeczność państwowa jest gwarantem praw obywatelskich, a także ma nieść pomoc (przede wszystkim, choć nie tylko materialną) tym, którzy takiej pomocy potrzebują. Dobra naturalne i dobra duchowe obywateli są kapitałem wspólnym. Powinny być rozdzielane na wszystkich, na sprawiedliwych zasadach. Do państwa należy obrona fizycznego i duchowego bytu narodu. Obywateli państwa jako uczestników zorganizowanej wspólnoty, obdarzonej ponadtysiącletnią tradycją kultury chrześcijańskiej, obowiązuje troska o jego rozwój, a także konieczność współpracy i odpowiedzialnego, właściwego oraz skutecznego współdziałania na arenie międzynarodowej. Państwo broni przekonań swych obywateli, zwłaszcza prawa do wolności, poszanowania interesów gospodarczych, także dóbr i właściwych mechanizmów przyczyniających się do nieustającego rozwoju kultury.

5. REPETYTORIUM

Człowiek, byt duchowy i materialny, obdarzony duszą nieśmiertelną i rozumem kierowanym przez wolę i inteligencję, nieustannie buduje właściwe sobie systemy życia gospodarczego. Wraz z rozwojem świadomości i kultury życia wytworzyło się przeświadczenie, że najbardziej odpowiadającym systemem dla

wolności człowieka jest system demokratyczny. Kościół z nakazu Chrystusa uczy i zachęca do stosowania tzw. nauki społecznej, w której są zawarte podstawowe prawa. To prawa do: własności prywatnej, własności społecznej, sprawiedliwości, pracy i płacy oraz prawo do bogactw naturalnych ziemi.

Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus*, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2009, s. 617-702.

ENCYKLIKA: Jan Paweł II, *Veritatis Splendor* (1993)

Veritatis splendor (łac. „Blask Prawdy”) – encyklika ogłoszona 6 sierpnia 1993 r. Dotyczy zagadnień filozoficznych i teologicznych w kontekście nauczania moralnego Kościoła.

1. WPROWADZENIE

Problem dobra i zła w myśleniu i działaniu człowieka jest zawsze aktualny i może być rozwiązany na zasadzie wolnej woli, która jest zgodna z wolą Boga. Wolna wola nobilituje człowieka i czyni go stworzeniem odpowiedzialnym, autonomicznym i skierowanym do czynienia dobra na świecie.

2. GŁÓWNE PRZESŁANIE

Blask Prawdy jaśnieje we wszystkich dziełach Stwórcy, w szczególności zaś sposób w człowieku, stworzonym na obraz i podobieństwo Boga (por. Rdz 1, 26): prawda oświeca rozum i kształtuje wolność człowieka, który w ten sposób prowadzony jest ku poznaniu i umiłowaniu Pana. Dlatego psalmista woła: „Wznies ponad nami, o Panie, światłość Twojego oblicza!” (Ps 4, 7) (VS, Wstęp).

3. CYTATY

3.1. „Również człowiek współczesny winien zwrócić się na nowo do Chrystusa, aby uzyskać od Niego odpowiedź na pytanie, co jest dobrem, a co złem. To Chrystus jest Nauczycielem, Zmartwychwstałym, który ma życie w sobie i pozostaje zawsze obecny w Kościele i w świecie. To On otwiera wiernym księgę Pisma i, objawiając w pełni wolę Ojca, naucza prawdy o postępowaniu moralnym. Jako źródło i szczyt ekonomii zbawienia, Alfa i Omega ludzkich dziejów (por. Ap 1, 8; 21, 6; 22, 13), Chrystus objawia kondycję człowieka i pełnię jego powołania. Dlatego «człowiek,

który chce zrozumieć siebie do końca – nie wedle jakichś tylko doraźnych, częściowych, czasem powierzchownych, a nawet pozornych kryteriów i miar swojej własnej istoty – musi ze swoim niepokojem, niepewnością, a także słabością i grzesznością, ze swoim życiem i śmiercią, przybliżyć się do Chrystusa” (VS, 8).

Zastanów się:

Człowiek jako osoba i byt materialny i duchowy reprezentuje wartości moralne, ocenia siebie i innych w kategoriach dobra lub zła. Czyni to także ze względu na własną postawę: w różnorodny sposób zaangażowaną, obojętną lub pasywną. Dzięki zdolności sumienia można rozpoznawać własne powołanie do życia i działania. Chrystus daje przykład, jak żyć moralnie, czyli dobrze, istniejąc w całej prawdzie ludzkiej i Boskiej natury, inspirowanej miłością do Boga i drugiego człowieka.

3.2. „Kierując tę encyklikę do Was, Współbracia w Biskupstwie, pragnę sformułować w niej *niezbędne zasady rozeznawania tego, co sprzeczne ze «zdrową nauką»*, i zwrócić uwagę na te elementy doktryny moralnej Kościoła, które wydają się dziś najbardziej narażone na błędne, wieloznaczne interpretacje lub na zapomnienie. Są to bowiem elementy, od których zależy «odpowiedź na głębokie tajemnice ludzkiej egzystencji, które jak niegdyś, tak i teraz do głębi poruszają ludzkie serca: jaka jest natura człowieka, jaki jest sens i cel jego życia, co jest dobrem, a co grzechem, jakie jest źródło i jaki cel cierpienia, na jakiej drodze można osiągnąć prawdziwą szczęśliwość, czym jest śmierć, sąd i wymiar sprawiedliwości po śmierci, czym wreszcie jest owa ostateczna i niewysłowiona tajemnica, ogarniająca nasz byt, z której bierzemy początek i ku której dążymy»¹” (VS, 30).

Zastanów się:

Kościół założony i kierowany przez Chrystusa nieustannie, stosownie do znaków czasu, przypomina, wyjaśnia i interpretuje prawdę zawartą w Ewangelii. Człowiek w każdym momencie historii własnego życia, i życia ludzkości, musi odpowiedzieć na zasadnicze pytania. Są to pytania najzupełniej podstawowe: o sens życia, sens śmierci, o sprawiedliwość i miłość, o prawdę i grzech, o przebaczenie widoczne w Bożym działaniu, umęczeniu, miłosierdziu, i o zbawienie.

¹ Sobór Wat. II, Dekl. o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich *Nostra aetate*, 1.

Kościół wskazuje na Chrystusa, który naucza, zachęca do ofiarnego, pięknego i wartościowego życia, wychowuje i ukazuje wartość każdego człowieka.

3.3. „Zwłaszcza w Chrystusie ukrzyżowanym znajduje Kościół odpowiedź na nurtujące dziś tak wielu ludzi pytanie o to, czy posłuszeństwo wobec uniwersalnych i niezmiennych norm moralnych może wyrażać szacunek dla jedyności i неповtarzalności każdej ludzkiej osoby i nie zagrażać jej wolności i godności. Kościół ma taką samą świadomość otrzymanej misji jak apostoł Paweł: «Posłał mnie Chrystus, ... abym głosił Ewangelię, i to nie w mądrości słowa, by nie zniweczyć Chrystusowego krzyża ... my głosimy Chrystusa ukrzyżowanego, który jest zgorszeniem dla Żydów a głupstwem dla pogan, dla tych zaś, którzy są powołani, tak spośród Żydów, jak i spośród Greków, Chrystusem, mocą Bożą i mądrością Bożą» (1 Kor 1, 17. 23-24). *Chrystus ukrzyżowany objawia autentyczny sens wolności, w pełni go realizuje poprzez całkowity dar z siebie i powołuje swoich uczniów do udziału w tej samej wolności*” (VS, 85).

Zastanów się:

Rozwiązaniem dylematów życia, istnienia, wartości moralnych jest sam Chrystus, który dla miłości do człowieka przyszedł na ziemię i dokonał zbawienia na drzewie krzyża. Człowiek nieustannie poszukuje swego przeznaczenia, buduje wiele systemów ideologicznych, moralnych i filozoficznych, opierając się na mądrości „tego świata”(1 Kor 7, 31). Nie jest jednak możliwe życie moralne poza Chrystusem, poza Jego miłością, dobrocią, miłosierdziem. Wysiłek moralny człowieka w kierunku dobra znajduje swoje wytłumaczenie w Dobru płynącym z miłości Chrystusowej.

4. ZADANIA

Poznanie sensu życia indywidualnego człowieka, jak również sensu przemijania całych pokoleń ludzkich, jest zadaniem nadrzędnym bytu obdarzonego świadomością – jest zadaniem kultury, religii i twórczości człowieka. Nikt rozumny nie może pomijać podstawowych praw i zasad moralnych, bez których życie, działanie i stosunki międzyludzkie nie miałyby ani sensu, ani nie znajdowały ładu w odniesieniu do krótkości życia oraz tajemnicy istnienia. Na tym polega godność ludzka, że nieustannie człowiek myślący szuka racji swojego *bycia* w świecie. Taką racją wystarczającą jest wiara.

4.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY

Rozpoznając duchową naturę własnej egzystencji, poszukujemy uzasadnień dla duchowego wartościowania życia przejawiającego się w codziennych problemach i wyborach moralnych. Potrafimy odróżniać dobro od zła. Staramy się czyścić dobro, a unikać zła, jak również unikać obojętności wynikającej z wygody lub lęku, by nie wypowiadać sądu, jaki podpowiada wiara w Boga Trójjedynego. Racją takiego rozstrzygnięcia w sumieniu ludzkim jest obecność Boga w Osobie Jezusa Chrystusa i w Duchu Świętym. Przyjęcie Jego autorytetu tłumaczy nasze dążenie oraz rozumne pragnienie posiadania wystarczających dóbr materialnych i duchowych. Człowiek wierzący korzysta z nich, myśląc o potrzebach swego kręgu rodzinnego, społecznego, należącego i do środowiska, w którym podejmuje pracę, i do szerszej wspólnoty narodu i świata.

4.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

W rodzinie uczymy się praw moralnych i Ewangelii. Rodzice przekazują dzieciom słowem i przykładem wartość i niezbywalność dobra. Być dobrym oznacza nieustannie naśladować Chrystusa ukazującego sens doczesnego życia i jego związek z życiem wiecznym. Być dobrym oznacza być otwartym na dary Ducha Świętego, nie tylko podczas bierzmowania lub przyjmowania innych sakramentów (jak małżeństwo, kapłaństwo, powołanie do życia konsekrowanego), ale w całym dalszym życiu. W rodzinie broni się największej wartości – nie tylko rodzice (choć oni zwłaszcza) winni bronić nowego życia, opiekować się życiem zrodzonym z ducha i ciała, staranni je wychowywać. Dziecko jest bowiem darem, w którym skupiają się miłość rodziców i miłość Boga.

4.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Dobro życia i dobro czynów ludzkich pomnaża się i łączy we wspólnocie ludzkiej. Moralność dotyczy osobistej sfery duchowej, ale odnosi się do innych. Społeczność ludzka, narodowa i państwowa musi opierać się na prawdzie, na zgodności rzeczywistości z rozumem poznającym świat, w tym właśnie także prawdy innych ludzi. Na tym opiera się prawda społeczna, która ma wartość moralną, odnosi się do godności każdego indywidualnego człowieka i do godności całej społeczności narodowej i międzynarodowej. Ludzie wspólnie mogą działać dobrze albo źle. Granicę dobra i zła wskazuje nauka Boża, Dziesięć Przykazań i nauka Chrystusa, który słowem i czynem dokonał zbawienia na drzewie krzyża,

dając tym samym dowód nadzwyczajnej miłości Boga do człowieka. Niepewność w sprawach rozpoznawania dobra i zła niweczy modlitwa i wiara, moc utwierdzenia się w wierze mocą Ducha Świętego, przez nauczanie Kościoła. Pomocą są w tym: lektura Pisma Świętego, Tradycja biblijna i chrześcijańska, żywy udział w kręgu Kościoła domowego i wspólnocie parafialnej, zasadne akcentowanie wiary w przestrzeni publicznej. Głos decydujący w kwestii prawd wiary należy do Magisterium Kościoła potwierdzonego w sądach przez nieomyłność papieża, najwyższego sługi Boga, ludu Bożego i zastępcy Chrystusa na ziemi.

5. REPETYTORIUM

Poszukiwanie, odnajdywanie i praktykowanie prawdy (szczególnie prawdy wiary) jest niezbywalnym zadaniem człowieka. Po osiągnięciu większej dojrzałości duchowej i przyjęciu nauk ewangelicznych człowiek widzi sens życia, cierpienia, umierania, a także sens oraz potrzebę dobrego działania dla siebie i innych. Płynący z tego pożytek duchowy potrafi skierować na potrzeby własne i innych ludzi.

Odpowiedzią na egzystencjalne pytania człowieka jest Osoba Boska, Jezus Chrystus, który w Ewangeliach odpowiada na wszelkie dociekania, wątpliwości, pytania o potrzebę ustanowienia norm moralnych czy zasad postępowania. Inne systemy, kodeksy i nauki moralne i prawne, jakie pojawiły się w świecie na przestrzeni dziejów kultury, mają za sobą wielki wysiłek intelektualny pokoleń, nakierowany niewątpliwie na rozstrzygnięcie licznych trudności, konfliktów, na zaspokojenie potrzeby bezpieczeństwa człowieka. Pozostaje pytanie, czy potrafią one jednak do końca rozwiązać, bez wiary w Boga, problemy stojące przed świadomym bytem ludzkim, który nie ma możliwości odniesienia transcendentnego do Ojca w niebie, pozostając w niepewności zarówno dnia codziennego, jak i życia po śmierci. Pytanie o prawdę w takim wypadku powinno rodzić w człowieku potrzebę tym większej wiary. Bóg Ojciec, Chrystus w Duchu Świętym nie pozostawia go nigdy bez odpowiedzi samotnym.

Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2009, s. 703-838.

ENCYKLIKA: Jan Paweł II, *Ut unum sint* (1995)

Ut unum sint (łac. „Aby byli w jedności”) – encyklika ogłoszona 25 maja 1995 r., napisana przed Milenijnym Jubileuszem Kościoła w 2000 roku.

1. WPROWADZENIE

Ojciec Święty odwołuje się w encyklice do wezwania Soboru Watykańskiego II o jedność chrześcijan w procesie ekumenicznego pojednania wierzących. W tym procesie katolicy powinni odegrać znaczącą rolę, kierując się słowami Chrystusa, aby wszyscy *stanowili jedno* (J 17,21).

2. GŁÓWNE PRZESŁANIE

„Wierzący w Chrystusa, zjednoczeni w naśladowaniu męczenników, nie mogą pozostawać podzieleni. Jeśli naprawdę chcą się skutecznie przeciwstawić dążeniu świata do zniweczenia Tajemnicy Odkupienia, muszą razem wyznawać tę samą prawdę o Krzyżu¹. Krzyż! Nurt antychrześcijański pragnie umniejszyć jego wartość i pozbawić go znaczenia, zaprzeczając prawdzie, iż w nim zakorzenione jest nowe życie człowieka, i utrzymując, że Krzyż nie stwarza żadnych perspektyw i nie daje nadziei: twierdzi się, że człowiek jest tylko ziemską istotą, która powinna żyć tak, jak gdyby Bóg nie istniał” (US, 1).

3. CYTATY

3.1 „Pan świata, który mądrze i cierpliwie dotrzymuje tego, co nam grzesznikom łaskawie obiecał, ostatnimi czasy wlewa skruczę w rozdzielonych chrześcijan, obficie napęlnia ich tęsknotą za zjednoczeniem. Łaska ta porusza bardzo wielu ludzi na całym świecie, a także pod tchnieniem łaski Ducha Świętego wśród

¹ Por. Jan Paweł II, Rozważanie na zakończenie Drogi Krzyżowej w Wielki Piątek (1 kwietnia 1994), 3: AAS 87 (1995), 88.

naszych braci odłączonych powstał i z dnia na dzień zatacza coraz szersze kręgi ruch zmierzający do przywrócenia jedności wszystkich chrześcijan. W tym ruchu ku jedności, który zwie się ruchem ekumenicznym, uczestniczą ci, którzy wzywają Boga w Trójcy Jedynego, a Jezusa wyznają Panem i Zbawcą; i to nie tylko każdy z osobna, lecz także wspólnie w społecznościach, w których Ewangelię usłyszeli i o których każdy mówi, że to jego własny i Boży Kościół. Prawie wszyscy jednak, chociaż w różny sposób, *tęsknią za jednym i widzialnym Kościołem Bożym*, który by był naprawdę powszechny i miał posłannictwo do całego świata, aby ten świat zwrócił się do Ewangelii i w ten sposób zyskał zbawienie na chwałę Bożą² (US, 7).

Zastanów się:

Chrystus zakładający Kościół przez głoszenie Słowa Bożego, przez powołanie uczniów, poprzez akty zbawcze (mękę, śmierć i zmartwychwstanie), przez zesłanie Ducha Świętego – powołał wszystkich do jedności, która miała stać się znakiem jedności wiary.

Egoizm, rozłam w świecie kultury i zwyczajów religijnych, wprowadził podziały pomiędzy chrześcijanami wyznającymi wiarę w Jezusa Chrystusa. W postawie ekumenicznej można szukać jedności w różnorodności tradycji, liturgicznych obrządków, dyscypliny i podziału duszpasterskiej władzy i jej godności, odwołując się do podstaw doktrynalnych wiary opartej na Piśmie Świętym.

3.2. „Obserwujemy na przykład, że chrześcijanie należący do jednego wyznania nie uważają już innych chrześcijan za wrogów czy ludzi obcych, ale kierując się autentycznym duchem Kazania na Górze, widzą w nich braci i siostry. Z drugiej strony istnieje dziś tendencja, by nawet wyrażenie *bracia odłączeni* zastępować określeniami lepiej wyrażającymi głębię komunii – związanej z charakterem chrzcielny – którą Duch podtrzymuje mimo rozłamów historycznych i kanonicznych. Mówi się o «innych chrześcijanach», o «innych ochrzczonych», o «chrześcijanach z innych Wspólnot». *Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu* określa Wspólnoty, do których należą ci chrześcijanie, jako «Kościoły i Wspólnoty kościelne nie będące w pełnej jedności z Kościołem katolickim» (US, 42).

² Sobór Wat. II, Dekr. o ekumenizmie *Unitatis redintegratio*, 1.

Zastanów się:

Mimo podziałów i różnic, jakie dokonały się w historii Kościoła, nastąpiło ewangeliczne spojrzenie na wyznawców Chrystusa – chrześcijan, jako na braci odłączonych, aczkolwiek następnie zaczęto stosować nowe, właściwsze określenia. Ta zmiana postawy wobec bliźniego wyznającego wiarę w innym obrządku usunęła wzajemne oskarżenia, klątwy, zmniejszyła obcość (nawet wrogość) i separowanie się od siebie. Rolą Soboru Watykańskiego II było poszukiwanie tych elementów wiary, które łączą wszystkie wyznania chrześcijańskie. Wspólna modlitwa, wspólny dialog i wspólne zrozumienie i wzajemna akceptacja sprawiają, że ruch ekumeniczny zmierza ku przeżywaniu wspólnoty wyrażającej się *w jedności w różnorodności*. Tego znakiem są m. in. takie inicjatywy jak Tydzień Modlitw o Jedność Chrześcijan, wspólne nabożeństwa liturgiczne, ekumeniczne spotkania czy modlitwy w miejscach publicznych, a nawet (wyjątkowo) użyczenie sobie kościołów, ażeby możliwe było sprawowanie mszy świętej przez wiernych innego obrządku.

3.3. „Już teraz można wskazać zagadnienia, jakie należy pogłębić, aby osiągnąć prawdziwą zgodność wiary: 1. relacje między Pismem Świętym, najwyższym autorytetem w sprawach wiary, a świętą Tradycją – nieodzowną interpretacją słowa Bożego; 2. Eucharystia, sakrament Ciała i Krwi Chrystusa, ofiara uwielbienia składana Ojcu, pamiątka ofiary i rzeczywista obecność Chrystusa, uświęcające wyłanie Ducha Świętego; 3. Święcenia – pojmowane jako sakrament – do potrójnej posługi episkopatu, prezbiteratu i diakonatu; 4. Magisterium Kościoła, powierzone papieżowi i biskupom w komunii z nim, rozumiane jako sprawowana w imię Chrystusa władza i odpowiedzialność za nauczanie i zachowanie wiary; 5. Maryja Dziewica, Matka Boża i Ikona Kościoła, duchowa Matka, która wstawia się za uczniów Chrystusa i całą ludzkość” (US, 79).

Zastanów się:

Ekumeniczne pojednanie i zjednoczenie może dokonać się tylko przy zachowaniu podstawowych prawd wiary. Każda z prawd wiary ma swoje uzasadnienie w Piśmie Świętym. W każdym wyznaniu chrześcijańskim został położony akcent na poszczególną prawdę, z pominięciem odmiennej Tradycji lub interpretacji, na którą nałożyły się wielowiekowe zwyczaje i poglądy. Znalazło to wyraz w zewnętrznej i duchowej manifestacji wiary, w odmiennościach natury teologicznej,

w różnicach w stroju liturgicznym, w budowie, wystroju i funkcjach stosowanych wewnątrz świątyń itp. Celem pojednania w Bogu może być dążność chrześcijan ku jedności pierwszych Apostołów, natchnionych w wieczerniku przez zesłanie Ducha Świętego. Gwarantem mocy oraz jedności Kościołów jest tylko uczestniczenie we wspólnej rzeczywistości życia Bożego, które jest łaską. Ludzie wierzący powinni być stale na nią otwarci.

4. ZADANIA

Zadaniem każdego Kościoła chrześcijańskiego jest włączenie się w ruch ekumeniczny bez obawy o utratę własnej tożsamości. Może więc być zaprowadzona jedność w wielości kultu naszego Pana i Zbawiciela, Jezusa Chrystusa.

4.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY

Każdy chrześcijanin powinien otworzyć swój umysł i serce wobec innego wyznawcy Chrystusa. Obecne rozumienie ekumenizmu polega na poszukiwaniu tego, co łączy, a łączy nas wiara w Zbawiciela, który nakazał miłość bliźniego, nawet gdyby przyjmował on postawę nieprzyjazną. Tylko miłością i okazywaną sobie życzliwością można bowiem pokonać różnice poglądów i rozbieżności (natury historycznej, teologicznej, czy jeszcze innej) dzielących nas w kulcie Boga w Trójcy Jedynego.

4.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Życie rodzinne oparte jest na wzajemnej miłości. To w niej uczymy się akceptacji i zasad współżycia z innym człowiekiem. Rodzina uczy modlitwy i przeżywania sakramentów świętych jako znaków obecności Chrystusa. W sakramentach i sakramentaliach wyrażamy wiarę osobistą i tworzymy wspólnotę wiary widoczną na zewnątrz. Pełna wiedza i znajomość Pisma Świętego, a także poznanie historii Tradycji Kościołów chrześcijańskich, pozwala otwierać własne serce i umysł także na innego wyznawcę Chrystusa.

4.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Wszystkie Kościoły chrześcijańskie, zgromadzone we Wspólnocie Chrześcijan, winny nieustannie zabiegać o porozumienie i zjednoczenie, poprzez wzajemną modlitwę za siebie oraz za poszukiwanie doktryny, która łączy. Zasada ustanowiona przez Chrystusa wzywa do jedności. Ma ona świadczyć o auten-

tycznym przyjęciu i stosowaniu przykazania miłości, które jest nadrzędne wobec wszystkich innych przykazań. Jedność chrześcijan wyrażana poprzez ekumenizm jest znakiem autentycznej wiary i znakiem obecności duchowej Zbawiciela, Jezusa Chrystusa.

5. REPETYTORIUM

W początkach Kościoła Chrystusowego wszyscy stanowili jedność. O taką wspólnotę zabiegał i zabiega Chrystus, Pan i Zbawiciel wszystkich ludzi. Chrześcijaństwo podzieliło się na przestrzeni wieków na skutek podziałów społecznych, politycznych, gospodarczych, kulturowych czy wynikających z przyjmowanych odmiennych zwyczajów. Wśród wyznawców Chrystusa powinno nastąpić pojednanie ekumeniczne, zgodne z nakazem Zbawiciela, *aby wszyscy stanowili jedno*.

Jan Paweł II, Encyklika *Ut unum sint*, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2009, s. 889-1077.

ENCYKLIKA: Jan Paweł II, *Evangelium vitae* (1995)

Evangelium vitae (łac. „Ewangelia życia”) – encyklika ogłoszona 25 marca 1995 r., dotyczy wartości i nienaruszalności życia ludzkiego.

1. WPROWADZENIE

Encyklika omawia zagadnienia poszanowania życia ludzkiego, sprzeciwia się karze śmierci, aborcji i eutanazji. Jedynym dysponentem życia ludzkiego i długości jego trwania jest Bóg.

2. GŁÓWNE PRZESŁANIE

„Człowiek jest powołany do pełni życia, która przekracza znacznie wymiary jego ziemskiego bytowania, ponieważ polega na uczestnictwie w życiu samego Boga.

Wzniosłość tego nadprzyrodzonego powołania ukazuje *wielkość i ogromną wartość* ludzkiego życia także w jego fazie doczesnej. Życie w czasie jest bowiem podstawowym warunkiem, początkowym etapem i integralną częścią całego i niepodzielnego procesu ludzkiej egzystencji. Proces ten – nieoczekiwanie i bez żadnej zasługi człowieka – zostaje opromieniony obietnicą i odnowiony przez dar życia Bożego, które urzeczywistni się w pełni w wieczności (por. 1J 3, 1-2). Równocześnie to nadprzyrodzone powołanie uwydatnia *względność* ziemskiego życia mężczyzny i kobiety. Nie jest ono jednak *rzeczywistością* «ostateczną», ale «przedostateczną»; jest więc *rzeczywistością świętą*, która zostaje nam powierzona, abyśmy jej strzegli z poczuciem odpowiedzialności i doskonalili ją przez miłość i dar z siebie ofiarowany Bogu i braciom” (EV, 2).

3. CYTATY

3.1. „Krew Chrystusa objawia też człowiekowi, że jego wielkość, a zatem jego powołanie, polega na *bezinteresownym darze z siebie*. Właśnie dlatego, że krew

Jezusa została wylana jako dar życia, nie jest już znakiem śmierci i ostatecznej rozłąki z braćmi, ale narzędziem komunii udzielającej wszystkim życia w obfitości. Kto pije tę krew w sakramencie Eucharystii i trwa w Jezusie (por. *J* 6, 56), zostaje włączony w dynamikę Jego miłości i ofiary z własnego życia, aby mógł wypełnić pierwotne powołanie do miłości, właściwe każdemu człowiekowi (por. *Rdz* 1, 27; 2, 18-24)” (EV, 25).

Zastanów się:

Życie otrzymujemy od Boga w darze, aby je spożytkować, czyniąc dzieła dobre, duchowe i materialne, aby dzielić się dobrem. Wartość życia każdego człowieka w każdym momencie jego istnienia ma niepowtarzalne i odrębne znaczenie. Dzieło stworzenia życia, dokonane przez Boga w Starym Przymierzu, zostało podniesione do godności zbawienia przez ofiarę Syna Bożego, Jezusa Chrystusa. Każdy z ludzi został zbawiony, duchowo odkupiony przez krew naszego Zbawiciela, o czym świadectwo zostało złożone w Nowym Testamencie. Objawienie woli Boga Ojca nie może mylić człowieka. Dlatego nasze życie ma wymiar nadprzyrodzony, a w swym istnieniu jest ono doczesne i zarazem wieczne. Uznanie prawd wiary zależy od podjęcia wysiłku przez wierzących, pilnego zwrócenia się ku nauce Kościoła i otwarcia na działanie Bożej łaski.

3.2. „Stwórca powierzył życie człowieka jego odpowiedzialnej trosce nie po to, by nim samowolnie dysponował, ale by go mądrze strzegł oraz zarządzał nim wiernie i z miłością. Bóg Przymierza powierzył życie każdego człowieka drugiemu człowiekowi – jego bratu, zgodnie z prawem wzajemności dawania i otrzymywania, składania siebie w darze i przyjmowania daru bliźniego. Gdy nadeszła pełnia czasu, Syn Boży, wcielając się i oddając życie za człowieka, ukazał, jakie wyżyny i głębie może osiągnąć to prawo wzajemności. Przez dar swego Ducha Chrystus nadaje nową treść i znaczenie prawu wzajemności, zawierzeniu człowieka człowiekowi. Duch, sprawca komunii w miłości, tworzy między ludźmi nowe braterstwo i solidarność, prawdziwy odblask tajemnicy wzajemnego dawania i przyjmowania, właściwej Trójcy Przenajświętszej. Sam Duch staje się nowym prawem, które daje wierzącym moc i budzi w nich odpowiedzialność, aby w życiu umieli wzajemnie czynić dar z siebie i przyjmować drugiego człowieka, uczestnicząc w miłości samego Jezusa Chrystusa i na Jego miarę” (EV, 76).

Zastanów się:

Podstawowe przykazanie miłości realizuje się w przykazaniu Bożym: *Nie zabijaj* (Wj 20,13; Pwt 5, 17; Mt 19, 18). Każdy człowiek zobowiązany jest do obrony i poszanowania swego życia, a także ma pomagać i służyć w ratowaniu i wspomaganiu życia swego bliźniego. W podtrzymywaniu egzystencji ludzkiej działa Stwórca, Pan Zbawiciel, Jezus Chrystus, jak i Duch Święty. Cała Trójca Przenajświętsza, można tak powiedzieć, „zainteresowana jest” życiem każdego człowieka, dlatego to życie nabiera największej wartości – doczesnej i wiecznej.

3.3. „W łonie «ludu życia i dla życia» najważniejsza odpowiedzialność spoczywa na rodzinie: odpowiedzialność ta wypływa z samej natury rodziny – jako wspólnoty życia i miłości, opartej na małżeństwie – i z jej misji «strzeżenia, objawiania i przekazywania miłości»¹. Mowa tu o miłości samego Boga, którego współpracownikami i w pewnym sensie rzecznikami stają się rodzice, gdy przekazują życie i wychowują je zgodnie z Jego ojcowskim zamysłem². Jest to zatem miłość, która staje się bezinteresownym darem, przyjęciem i ofiarowaniem: w rodzinie każdy spotyka się z akceptacją, szacunkiem i czcią, ponieważ jest osobą, jeżeli zaś ktoś bardziej potrzebuje pomocy, zostaje otoczony tym czujniejszą i troskliwszą opieką” (EV, 92).

Zastanów się:

Życie ludzkie powstaje, rodzi się i rozwija w rodzinie opartej na małżeństwie mężczyzny i kobiety. Sensem *bycia mężczyzną* jest kobieta, sensem *bycia kobietą* jest mężczyzna. Wskazuje to natura ludzka, wyrażająca się przez płeć: genetyczną, hormonalną, psychologiczną i społeczną. Płeć człowieka jest związana z darem przekazywania życia we współpracy naturalnej z Bogiem. W rodzinie życie jest wielką łaską, a z tego daru wynikają godność rodzicielska i godność dziecka w rodzinie, dziecka ludzkiego i Bożego zarazem. Rodzina daje życie, troszczy się o nie i je wychowuje w łasce Boga i ludzi. Wspólnota rodzinna przynależy do dalszych kręgów wspólnoty narodowej i kościelnej, w to wliczając również wielką światową społeczność jako „rodzinę globalną”. Bóg, który ukochał świat, troszczy

¹ Jan Paweł II, Adhort. apost. *Familiaris consortio* (22 listopada 1981), 17; AAS 74 (1982), 100.

² Por. Sobór Wat. II, Konst. duszp. o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, 50.

się należącymi do niego mieszkańcami tak, jak Dobry Pasterz troszczy się o owce, jak obfitujący w miłosierdzie Ojciec.

4. ZADANIA

Zadaniem każdego człowieka i każdej społeczności jest przekazywanie życia i jego ochrona. Życie każdego ma niepowtarzalną, unikalną i największą wartość. W życiu i *przez* życie doświadczamy wszystkich innych wartości doczesnych i wiecznych. Prawo Boże, a za nim idące każde prawo ludzkie, opiera się na tej nienaruszalnej, wielkiej wartości życia: wyraża się w jego obronie, poszanowaniu i przekazywaniu następnym pokoleniom. Od jego uznania można dopiero mówić o zasadnym stanowieniu następnych zasad prawnych, czy to dotyczących osoby jako jednostki, czy zbiorowiska osób będącego grupą lub większą wspólnotą.

4.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY

Życie jako dar otrzymaliśmy od Boga dzięki rodzicom, ażeby zgodnie z wolą Bożą i pomocą ludzi doprowadzić je do pełni doskonałości duchowej, fizycznej i moralnej. Każdy jest zobowiązany do poszanowania swego życia, troski o sprawność fizyczną i życie moralne. Nikt nie jest też jego wyłącznym dysponentem (sprzeczne z tą zasadą są: eutanazja, aborcja, kara śmierci, samobójstwo), ponieważ otrzymał je jako dar, który ma udział w życiu samego Boga, a także powinien roztropnie udzielać się innym ludziom na zasadzie braterskiej bądź rodzicielskiej miłości. Z tym posłannictwem życia przyszedł na świat i jest w nim obecny Chrystus. Przykład ofiarowania życia w darze w sposób najpełniejszy wśród ludzi złożyła Matka Boża, Maryja. Przykładem życia spełnionego zgodnie z odczytaniem woli Bożej mogą być potwierdzone biografie męczenników i świętych Pańskich.

4.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Rodzina jest najwłaściwszym i najlepszym środowiskiem poczęcia i narodzenia się nowego człowieka z woli Bożej i ludzkiej. W rodzinie, na podstawie miłości ludzkiej, dokonuje się wychowanie i kształtowanie człowieka. W rodzinie otrzymuje się podstawowe wartości, które – przyjęte i zastosowane na skutek więzi z innymi i z Bogiem – czynią człowieka godnym, odpowiedzialnym, pożytecznym i szczęśliwym. Rodzice biorą na siebie odpowiedzialność za każde życie powołane do istnienia. Ta odpowiedzialność w życiu małżeńskim nigdy się nie

kończy. Duchowa współpraca z Bogiem trwa ciągle w dziele stwarzania istnień ludzkich. Do pełnej ich wspólnoty dojdzie, gdy wypełni się czas, w życiu wiecznym.

4.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Życie rodzi się i rozwija w społeczności rodzinnej, narodowej, kulturowej, przynależy więc do społeczności całej ludzkości w danym przedziale historii świata. Do społeczności narodowej i państwowej należy przekazywanie życia, realna ochrona jego *bios*, prawna obrona przed różnorodnymi zagrożeniami i fizyczne bezpieczeństwo. Naród oraz państwo dba o właściwy przyrost naturalny, o stan ekonomiczny i poziom kulturalny obywateli. Narody zorganizowane w formie niezawisłych państw powinny zachowywać pokój i wzajemne godne współżycie i współdziałanie na rzecz należytych celów podejmowanych przez wspólnotę światową.

5. REPETYTORIUM

Źródłem życia jest Bóg i wola rodziców. Człowiek jest najwspanialszym i unikalnym stworzeniem, dlatego każdego obowiązuje poszanowanie życia własnego i innych. Poprzez życie jesteśmy obdarowywani wartościami materialnymi i duchowymi. W życiu ludzkim najważniejsza jest miłość bliźniego i miłość Boga, określona i wyrażana przez wiarę. Każde życie ma jednakową godność i wartość. Za życie i zbawienie ludzi Chrystus ofiarował się na drzewie krzyża. Wyśłużył nam zbawienie i życie wieczne.

Jan Paweł II, Encyklika *Evangelium vitae*, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2009, s. 839-897.

ENCYKLIKA: Jan Paweł II, *Fides et ratio* (1998)

Fides et ratio (łac. „Wiara i rozum”) – encyklika ogłoszona 14 września 1998 r.

1. WPROWADZENIE

Treścią encykliki jest relacja pomiędzy rozumem a wiarą, obie te wartości natury ludzkiej powinny współpracować i nie wykluczać się wzajemnie. Działanie rozumu nie neguje wiary, a wiara posługuje się rozumem, aby była autentyczna, świadoma, dobrowolna i wewnętrznie niesprzeczna.

2. GŁÓWNE PRZESŁANIE

„Wiara i rozum (*Fides et ratio*) są jak dwa skrzydła, na których duch ludzki unosi się ku kontemplacji prawdy. Sam Bóg zaszczerpił w ludzkim sercu pragnienie poznania prawdy, którego ostatecznym celem jest poznanie Jego samego, aby człowiek – poznając Go i miłując – mógł dotrzeć także do pełnej prawdy o sobie (por. Wj 33, 18; Ps 27 [26], 8-9; 63 [62], 2-3; J 14, 8; 1 J 3, 2)” (FR, *Wstęp*).

3. CYTATY

3.1. „Podejmując prawie dosłownie nauczanie zawarte w Konstytucji *Dei Filius* Soboru Watykańskiego I i uwzględniając zasady sformułowane przez Sobór Trydencki, Konstytucja *Dei Verbum* Soboru Watykańskiego II uczyniła kolejny krok naprzód w odwiecznym dążeniu do zrozumienia wiary przez refleksję o Objawieniu w świetle nauczania biblijnego i całej tradycji patrystycznej. Podczas Soboru Watykańskiego I Ojcowie podkreślili nadprzyrodzony charakter Bożego Objawienia. Krytyka racjonalistyczna, która w tamtym okresie zwracała się przeciwko wierze, opierając się na błędnych, ale bardzo rozpowszechnionych tezach, pragnęła podważyć wartość wszelkiego poznania, które nie jest owocem natural-

nych zdolności rozumu. Ten fakt kazał Soborowi stanowczo potwierdzić prawdę, że obok poznania właściwego ludzkiemu rozumowi, który ze swej natury zdolny jest dotrzeć nawet do samego Stwórcy, istnieje poznanie właściwe wierze. Jest to poznanie prawdy opartej na rzeczywistości samego Boga, który się objawia, a więc prawdy niezawodnej, ponieważ Bóg się nie myli ani nie zamierza zwieść człowieka” (FR, 8).

Zastanów się:

Doktryna wiary zawarta w nauczaniu Kościoła zakłada działanie rozumu, który zgodnie ze swoją naturą może świadomie analizować objawienie Boże. To objawienie, czyli sposób, w jaki Bóg w historii mówi do człowieka, ma formę objawienia naturalnego (dzieła stworzone) oraz formę objawienia pozytywnego (Chrystus przez swoją obecność na ziemi, wśród ludzi, dokonał aktów zbawczych – takich jak życie, męka, śmierć i zmartwychwstanie, powołał uczniów i świadków swej natury Boskiej, a także założył Kościół – wspólnotę wiary).

3.2. „«Wszyscy ludzie pragną wiedzieć»¹, a właściwym przedmiotem tego pragnienia jest prawda. Nawet w życiu codziennym obserwujemy, jak bardzo każdy człowiek stara się poznać obiektywny stan rzeczy, nie zadowolając się informacjami z drugiej ręki. Człowiek to jedyna istota w całym widzialnym świecie stworzonym, która nie tylko zdolna jest wiedzieć, ale także zdaje sobie sprawę z tego, że wie, i dlatego pragnie poznać istotną prawdę tego, co postrzega. Nikomu nie może być naprawdę obojętne, czy jego wiedza jest prawdziwa. Jeśli człowiek odkryje, że jest fałszywa, odrzuca ją; jeśli natomiast może się upewnić o jej prawdziwości, doznaje satysfakcji. (...) Słusznie uważa się, że człowiek osiągnął wiek dojrzały, jeśli potrafi o własnych siłach odróżnić prawdę od fałszu i wyrobić sobie własny osąd o obiektywnym stanie rzeczy. Tu właśnie znajduje się motywacja wielorakich poszukiwań, zwłaszcza w dziedzinie nauk przyrodniczych, które w ostatnich stuleciach przyniosły tak znaczne rezultaty, przyczyniając się do autentycznego postępu całej ludzkości” (FR, 25).

Zastanów się:

Tylko rozum ludzki dąży do prawdy, czyli do własnej, odrębnej dla jednostki, intencyjnej zgodności rozumu z rzeczywistością poznawalną. Ta właściwość

¹ Arystoteles, *Metafizyka*, I, 1

rozumu pozwala na rozpoznawanie wartości naturalnych i duchowych. Obie te rzeczywistości powinny być rozpoznawane przy pomocy adekwatnych metod poznania. Teorią poznania zajmuje się filozofia, dziedzina wiedzy oparta na zasadach logicznego rozumowania.

Zgodność procesu rozumowego z poznawaną rzeczywistością ma zastosowanie w poznaniu świata materialnego i duchowego. Owocem poznania materialnego zajmują się nauki przyrodnicze, owocem poznania duchowego zajmuje się filozofia i teologia.

3.3. „Fundamentem [tej] «filozofii» zawartej w Biblii jest przekonanie, że życie ludzkie i świat mają sens i zmierzają ku pełni, która urzeczywistnia się w Chrystusie Jezusie. Wcielenie pozostanie zawsze centralną tajemnicą, do której należy się odwoływać, aby zrozumieć zagadkę istnienia człowieka, świata stworzonego i samego Boga. Tajemnica ta stawia najtrudniejsze wyzwania przed filozofią, każe bowiem rozumowi przyswoić sobie logikę zdolną obalić mury, w których on sam mógłby się uwięzić. Tylko tutaj jednak sens istnienia osiąga swój szczyt. Zrozumiała staje się bowiem najgłębsza istota Boga i człowieka: w tajemnicy Wcielonego Słowa zostaje zachowana natura Boska i natura ludzka oraz autonomia każdej z nich, a zarazem ujawnia się relacja miłości, która jednoczy je ze sobą, oraz jedyna w swoim rodzaju więź, która unikając wymieszania natur ujmuje je we wzajemnym odniesieniu² (FR, 80).

Zastanów się:

W naturze człowieka rozpoznajemy sferę duchową, wyrażającą się poprzez uczucia, pragnienia i przez realizację pozytywnych przeżyć psychicznych. Do najsilniejszych uczuć należy miłość, którą otrzymujemy od Boga i którą powinniśmy roztropnie się dzielić z innymi ludźmi. W objawieniu pozytywnym i naturalnym otrzymujemy dobro, którym jest Bóg, On zaś dzieli się miłością: stworzenia, odkupienia, miłosierdzia i życia wiecznego.

4. ZADANIA

Człowiek jest bytem rozumnym. Kierując się rozumem, poznaje siebie, otaczający świat, dostrzega panujące w nim prawa natury. Czyni starania, by wejrzeć

² Por. Sobór Chalcedoński, *Symbolum, Definitio*: DS 302.

w przestrzeń kosmosu, przekraczając ograniczenia będące udziałem Ziemian. W procesie poznawania zaangażowana jest cała osoba ludzka ze swoją osobowością, rozumem, zmysłami, uczuciami, emocjami itp. Rozum może być używany w poznawaniu i doświadczaniu rzeczywistości nadprzyrodzonych, a także używany w wyznawaniu wiary.

4.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY

Poznanie siebie i otaczającego świata pomaga w odnajdywaniu sensu życia i pokonywaniu trudności związanych z ludzkim istnieniem. Życie wewnętrzne, duchowe człowieka winno być zgodne z rzeczywistością istniejącą poza nim. Człowiek wierzący powinien do niej swe życie z ufnością odnosić. Zdolność poznawcza ludzkiego umysłu polega na wprowadzaniu zgodności umysłu z rzeczywistością poznawaną, tak materialną, jak i duchową. Nie ma sprzeczności poznawczej pomiędzy umysłem i wiarą objawioną. Tajemnica wiary jest bowiem tajemnicą wypełnioną radością. Ludzie życie, podporządkowane zasadom łaski w wierze chrześcijańskiej, jest czasem aktywnego oczekiwania na spotkanie z dającym pełną radość Bogiem – w wieczności.

4.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Celem małżeństwa jest wzajemna miłość, która prowadzi do doskonalenia charakterów mężczyzny i kobiety oraz prowadzi do ich uświęcenia. Drugim głównym zadaniem małżeństwa i powstałej dzięki niemu rodziny jest płodność – przekazanie życia oraz wychowanie dzieci w oparciu o właściwą hierarchię wartości. Rozum, uczucia, pragnienia, dążenia i satysfakcja z osiągniętych sukcesów wzajemnie się ubogacają, współpracują ze sobą i czynią życie wartościowym w wymiarze doczesnym i wiecznym.

4.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Ludzie powinni w sposób rozumny układać wzajemne stosunki i zależności osobowe, kulturowe, gospodarcze i polityczne. Używanie rozumu i wiary pozwala na rozpoznanie sensu życia i działania społecznego. Prawdziwym sensem życia zbiorowisk ludzkich, zorganizowanych w narody i państwa, jest dobro wspólne. Ta prawda jest rozpoznawalna przez zbiorową intuicję czynienia dobra, w imię rozumu ludzkiego i praktykowanej wiary.

5. REPETYTORIUM

Człowiek jest bytem rozumnym, rozpoznaje w sobie rzeczywistość duchową i materialną. Poszukuje też prawdy, jest ona bowiem zawsze sensem jego życia. Jan Paweł II w nauczaniu podkreślił zgodność ludzkiego rozumu z wiarą. Obie te formy poznania nie wykluczają się wzajemnie, mogą ze sobą współpracować i nadawać sen życia doczesnego i wiecznego. Odnajdywanie sensu na każdym etapie życia czyni człowieka pewnym słusznych ambicji czy dążeń, napełnia pokojem serce, pozwala osiągnąć cele życiowe, budzi ufność bliskich, a niekiedy wyraża się w świadectwie, na które składa się *męstwo bycia* (określenie Paula Tillicha, teologa protestanckiego).

Jan Paweł II, Encyklika *Fides et ratio*, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2009, s. 1079-1198.

ENCYKLIKA: Jan Paweł II, *Ecclesia de Eucharistia* (2003)

Ecclesia de Eucharistia (łac. „O Eucharystii w życiu Kościoła”) – encyklika ogłoszona 17 kwietnia 2003 r.

1. WPROWADZENIE

Dokument ten jest wykładnią znaczenia Eucharystii we wspólnocie wierzących – w Kościele. Chrystus ustanowił Eucharystię jako znak swojej obecności w ofierze Ciała i Krwi składanej Ojcu Niebieskiemu w dziękczynieniu i radości za zbawienie świata.

2. GŁÓWNE PRZESŁANIE

„Kościół żyje dzięki Eucharystii [*Ecclesia de Eucharistia* vivit]. Ta prawda wyraża nie tylko codzienne doświadczenie wiary, ale zawiera w sobie *istotę tajemnicy Kościoła*. Na różne sposoby Kościół doświadcza z radością, że nieustannie urzeczywistnia się obietnica: «A oto Ja jestem z wami przez wszystkie dni, aż do skończenia świata» (Mt 28, 20). Dzięki Najświętszej Eucharystii, w której następuje przeistoczenie chleba i wina w Ciała i Krew Pana, raduje się tą obecnością w sposób szczególny. Od dnia Zesłania Ducha Świętego, w którym Kościół, Lud Nowego Przymierza, rozpoczął swoje pielgrzymowanie ku ojczyźnie niebieskiej, Najświętszy Sakrament niejako wyznacza rytm jego dni, wypełniając je ufną nadzieją” (EE, 1).

3. CYTATY

3.1. „Włączenie w Chrystusa, jakie dokonuje się w Chrście św., odnawia się i nieustannie umacnia przez uczestnictwo w Ofierze eucharystycznej, przede wszystkim, gdy jest to uczestnictwo pełne przez udział w Komunii sakramentalnej. Możemy powiedzieć, że nie tylko *każdy z nas przyjmuje Chrystusa*, lecz także

Chrystus przyjmuje każdego z nas. Zacieśnia więzy przyjaźni z nami: «Wy jesteście przyjaciółmi moimi» (J 15, 14). My właśnie żyjemy dzięki Niemu: «Ten, kto Mnie spożywa, będzie żył przeze Mnie» (J 6, 57). W Komunii eucharystycznej realizuje się w podniosły sposób wspólne, wewnętrzne «zamieszkiwanie» Chrystusa i ucznia: «Trwajcie we Mnie, a Ja w was [będę trwać]» (por. J 15, 4)” (EE, 22).

Zastanów się:

Eucharystia otwiera drogę do jedności wiernych włączonych do wspólnoty Kościoła. Eucharystyczna obecność Pana i Zbawiciela oraz wspólnie składana ofiara, kapłana wraz z wiernymi, jest drogą uświęcenia i zbawienia. Eucharystia, tak jak inne sakramenty, jest znakiem widzialnym (chleb i wino) przeistaczanym podczas mszy świętej w Mistyczne Ciało Chrystusa.

3.2. „Zgromadzenie nadzwyczajne Synodu Biskupów w 1985 r. uznało «ekleziologię komunii» za centralną i podstawową ideę zawartą w dokumentach Soboru Watykańskiego II¹. Kościół pielgrzymujący tu na ziemi jest wezwany do podtrzymywania i pogłębiania zarówno komunii z Bogiem w Trójcy Jedynym, jak i komunii między wiernymi. W dążeniu do tego celu ma do dyspozycji Słowo i sakramenty, przede wszystkim Eucharystię, dzięki której Kościół «ustawicznie żywi się i wzrasta»², i w której jednocześnie sam siebie wyraża. Nie przez przypadek więc pojęcie *komunia* stało się szczególnym określeniem tego wyjątkowego sakramentu” (EE, 34).

Zastanów się:

Poprzez Eucharystię istnieje i spełnia się jedność wiernych z Chrystusem i jedność pomiędzy wyznawcami Ewangelii, którzy poprzez chrzest zostali włączeni w społeczność Kościoła. Pragnieniem Chrystusa było i jest: „aby wszyscy stanowili jedno, jak Ty, Ojczy, we Mnie, a Ja w Tobie, aby i oni stanowili w Nas jedno, by świat uwierzył, że Ty Mnie posłałeś” (J 17, 21), tak jak Chrystus jest zjednoczony z Bogiem Ojcem poprzez Miłość w Duchu Świętym. Jedność chrześcijan poszerza się poprzez wiarę i sakramenty, jednoczy Lud Boży – ludzi ca-

¹ Por. Nadzwyczajny Synod Biskupów 1985, Relacja końcowa, II, rozdz. 1: „L'Osservatore Romano” (10 grudnia 1985), 7.

² Sobór Wat. II, Konst. dogm. o Kościele *Lumen gentium*, 26.

łego świata, ludzi dobrej woli. Dla niewierzących jedność chrześcijan poprzez Eucharystię ma być czytelnym znakiem związanej wspólnoty zmierzającej ku powszechnemu zbawieniu.

3.3. „W tym wysiłku adoracji tajemnicy Eucharystii, zawartym w perspektywie obrzędowej i estetycznej, w pewnym sensie «współzawodniczyli» chrześcijanie Zachodu i Wschodu. Jakże więc nie złożyć szczególnego dziękczynienia Panu za wkład, jaki do sztuki chrześcijańskiej wniosły wielkie dzieła architektoniczne i malarskie tradycji bizantyjskiej czy całego słowiańskiego regionu geograficznego i kulturowego? Na Wschodzie sztuka kościelna zachowała wyjątkowo silne poczucie tajemnicy, zachęcając artystów do podejmowania pracy twórczej nie tylko jako wyrazu ich talentu, ale jako *autentycznej służby wierze*. Wychodząc daleko poza zwyczajną biegłość techniczną, potrafili otworzyć się z uległością na tchnienie Ducha Świętego” (EE, 50).

Zastanów się:

Eucharystia jest darem nieba. Jest jednoczącą obecnością Boga wśród ludzi, zaproszeniem do doświadczenia przeżywania spotkania ze Zbawicielem na sposób sakramentalny. Piękno Eucharystii wyraża się poprzez liturgię – powszechną formę modlitwy: uwielbienia, prześlągania, dziękczynienia i składanych prośb. Eucharystia obiecuje zbawienie i życie wieczne w radości ze wspólnego przeżywania z Bogiem: «Kto spożywa moje ciało i pije moją krew, ma życie wieczne, a Ja go wskreszę w dniu ostatecznym» (J 6, 54).

4. ZADANIA

Zadaniem człowieka jest poznanie Boga przez wiarę. Zadaniem chrześcijanina jest włączenie się w Kościół założony przez Chrystusa i jednoczony przez Niego w sakramentach świętych – w sposób szczególny w tajemnicy Eucharystii.

4.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY

Wyznanie wiary i życie według jej zasad jest propozycją i zaproszeniem ze strony Boga, który przez stworzenie świata, wcielenie Syna, odkupienie i zbawienie przypomina człowiekowi o duchowym i wiecznym wymiarze życia. Wiara może być przyjęta i praktykowana tylko z zachowaniem wolnej woli, przy udziale rozumu, który rozpoznaje Bożą obecność w świecie stworzonym. Objawienie,

którego centrum jest Chrystus, wypełnia się przez udział w znakach Jego obecności – w obecności sakramentalnej Eucharystii.

4.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Każda rodzina chrześcijańska jest *domowym Kościołem*. W każdym z tych *Kościółów* przebywa Chrystus na mocy sakramentu małżeństwa i sakramentu chrztu. W rodzinie zjednoczonej miłością ludzką dokonuje się zjednoczenie miłością Boga. Chrystus jest obecny w rodzinie szczególnie poprzez Eucharystię. Wspólne uczestnictwo w Eucharystii jednoczy wszystkich we wzajemnej miłości i miłości Boga. Uświęcenie każdego człowieka dokonuje się przez: modlitwę, dobre uczynki, wzajemną służbę i wspólnie wyznawaną wiarę w Jezusa Chrystusa. W rodzinie, w *domowym Kościele*, rodzi się nowe życie – dar Boga, wychowuje się i kształtuje życie zrodzone jako wspólne dzieło Boże i ludzkie, nadając istocie ludzkiej godność dzieci Bożych.

4.3. ZADANIA DLA ŻYCIA SPOŁECZNEGO

Jedną z najważniejszych cech życia społecznego powinna być umiejętność pokojowego i życzliwego współistnienia różnych grup i wspólnot. Sakrament Eucharystii jest doskonałym przykładem tego, jak należy rozumieć wspólnotę, jedność, poświęcenie czy przebaczenie, elementy zmierzające do osiągnięcia pełnej harmonii: tak z Bogiem, z bliźnimi, jak i ze światem. Eucharystia pozwala nadać sens życiu osobie we wspólnocie wierzących.

5. REPETYTORIUM

Chrystus dla swojego Kościoła przekazał sakramenty święte, a wśród nich największy dar i znak swojej obecności wśród wiernych – Eucharystię. Tam, gdzie sprawuje się Eucharystię, tam spełnia się Ewangelia i wspólnota ludzi z Bogiem. Jedności Boga z ludźmi nadaje sens życiu doczesnemu i ukazuje perspektywę zbawienia w życiu wiecznym. Przez Eucharystię poznajemy miłość Boga do nas. W Eucharystii też następuje modlitewne, osobiste spotkanie z tajemnicą miłości, dobroci, miłosierdzia, przebaczenia i uświęcenia człowieka.

Jan Paweł II, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia*, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2009, s. 1199-1258.

ADHORTACJE

Fot. L'Osservatore Romano

ADHORTACJE

W czasie swojego pontyfikatu Jan Paweł II wydał 14 adhortacji, czyli dokumentów Stolicy Apostolskiej o charakterze duszpasterskim skierowanych do całego Kościoła lub do określonych grup wiernych. Zwykle tekst adhortacji stanowił podsumowanie obrad Synodu Biskupów, któremu przewodniczył papież. Adhortacja, bezpośrednio z jęz. łac. – upomnienie, napomnienie, zachęta. Jan Paweł II chętnie posługiwał się tą formą „zachęcania” wiernych do pogłębienia wiary i religijności, osadzając ją w kontekście konkretnych warunków kulturowych, społecznych i ekonomicznych.

1. *Catechesi tradendae* – „O katechizacji w naszych czasach” – 1979.
2. *Familiaris consortio* – „O zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym” – 1981.
3. *Redemptionis donum* – „O konsekracji zakonnej w świetle tajemnicy odkupienia” – 1984.
4. *Reconciliatio et paenitentia* – „O pojednaniu i pokucie w dzisiejszym posłannictwie Kościoła” – 1984.
5. *Christifideles laici* – „O powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie dwadzieścia lat po Soborze Watykańskim II” – 1988.
6. *Redemptoris custos* – „O świętym Józefie i jego posłannictwie w życiu Chrystusa i Kościoła” – 1989.
7. *Pastores dabo vobis* – „O formacji kapłanów we współczesnym świecie” – 1992.
8. *Ecclesia in Africa* – „O Kościele w Afryce” – 1995.
9. *Vita consecrata* – „O życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i w świecie” – 1996.
10. *Ecclesia in America* – „O Kościele w Ameryce” – 1999.
11. *Ecclesia in Asia* – „O Kościele w Azji” – 1999.
12. *Ecclesia in Oceania* – „O Kościele w Oceanii” – 2001.
13. *Ecclesia in Europa* – „O Kościele w Europie” – 2003.
14. *Pastores gregis* – „O biskupie, słudze Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata” – 2003.

ADHORTACJA

Temat: Nauczanie Jana Pawła II zawarte w *Catechesi tradendae*
(16 października 1979 r.)

Catechesi tradendae (łac. – „Dzieła katechizacji”) – pierwsza adhortacja papieska dotyczy katechizacji w naszych czasach. Zaadresowana jest do biskupów, kapłanów i wiernych całego Kościoła katolickiego.

1. GŁÓWNE PRZESŁANIE

Kościół realizuje poprzez katechezę, otrzymane przez Chrystusa zadanie głoszenia i wyjaśniania Ewangelii oraz powoływania uczniów i wspomagania ludzi w uwierzeniu w Boga. Pośród wszystkich dzieł i inicjatyw Kościoła, katecheza rozpoznawana jest jako szczególny rodzaj posługiwania, naznaczony świadomością zróżnicowanego lecz wspólnego obowiązku. Wymaga stałej odnowy, systematyczności w nauczaniu, integralności oraz kształcenia pedagogów i przekazywania nauki w oparciu o nowoczesne środki komunikacji. Przekaz Ewangelii powinien być dostosowany do zmieniających się czasów, kultury, warunków regionalnych i lokalnych.

2. NAJWAŻNIEJSZE CYTATY

2.1. „(...) katecheza stanowiła zawsze dla Kościoła święty obowiązek i trwałe, niezbywalne prawo. Jest to z jednej strony niewątpliwie obowiązek zrodzony z nakazu Pana, spoczywający zwłaszcza na tych, którzy w Nowym Przymierzu przyjęli wezwanie do posługi duszpasterskiej, z drugiej strony można tu także mówić o prawie. Z teologicznego bowiem punktu widzenia każdy ochrzczony, na zasadzie samego chrztu, ma niezaprzeczalne prawo otrzymać od Kościoła naukę i wychowanie, które umożliwią mu dojście do życia prawdziwie chrześcijańskiego. Natomiast, gdy chodzi o prawa człowieka, każda osoba ludzka ma prawo

poszukiwania prawdy religijnej i swobodnego jej przyjmowania, to jest w sposób *wolny od przymusu ze strony czy to poszczególnych ludzi, czy to ze strony zbiorowisk społecznych i jakiejkolwiek władzy ludzkiej, tak aby w sprawach religijnych nikogo nie przymuszano do działania wbrew jego sumieniu ani nie przeszkadzano mu w działaniu według swego sumienia*¹ (CT, 14).

Zastanów się:

Co powinno być treścią katechezy? W jaki sposób należałoby ją wygłaszać, aby mieć jak najbardziej pełny kontakt duchowy z wierzącymi, dla których jest przeznaczona?

2.2. „(...) katecheza jest wychowaniem w wierze dzieci, młodzieży i dorosłych, a obejmuje przede wszystkim nauczanie doktryny chrześcijańskiej, przekazywane na ogół w sposób systematyczny i całościowy, dla wprowadzenia wierzących w pełnię życia chrześcijańskiego. To nauczanie obejmuje wiele elementów pasterskiej misji Kościoła, które mają z katechezą coś wspólnego, albo ją przygotowują, albo z niej wypływają, chociaż ona nie jest z nimi całkowicie związana. Są to: pierwsze głoszenie Ewangelii, czyli misyjne przepowiadanie przez kerygmat dla wzbudzenia wiary; działalność apologetyczna, czyli poszukiwanie argumentów skłaniających do uwierzenia; praktyka życia chrześcijańskiego; sprawowanie sakramentów; pełne uczestnictwo we wspólnotie kościelnej i wreszcie świadectwo życia apostołskiego i misyjnego” (CT, 18).

Zastanów się:

Jaki jest cel katechezy? Na jakie aspekty nauczania o Bogu należy zwrócić uwagę w Kościele?

2.3. „Ażeby katecheza osiągnęła swój właściwy cel, to jest wychowanie w wierze, niezbędne jest wprowadzenie różnych metod, stosownych do wieku i rodzaju umysłowego katechizowanych, dojrzałości eklezjalnej i duchowej oraz indywidualnych uwarunkowań. Ujmując rzecz na szerszej płaszczyźnie, różnorodności tej domaga się wszystko, co ma związek ze środowiskiem społeczno-kulturalnym, w którym Kościół katechizuje” (CT, 51).

¹ Sobór Watykański II, Deklaracja o wolności religijnej *Dignitatis humanae*, nr 2: AAS 58 (1966), s. 930.

Zastanów się:

Dlaczego dostosowanie katechezy do lokalnej kultury ma tak duże znaczenie dla nauczania?

3. ZADANIA**3.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY**

Zadaniem i obowiązkiem osób wierzących jest głoszenie katechezy, ponieważ jest to tożsame z dawaniem świadectwa o własnej wierze. Głoszenie Ewangelii może i powinno dokonywać się na różnych poziomach i w różnych wymiarach życia codziennego. Im bardziej nosi ona znamiona świadectwa, tym bardziej jest autentyczna i tym głębiej odbierają ją inne osoby. Dlatego katecheza nie może zostać ograniczona wyłącznie do lekcji religii.

3.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Najbardziej naturalnym miejscem dla katechezy jest rodzina, która wśród codziennych zajęć realizuje się poprzez wzajemne wychowanie, prowadząc do formacji chrześcijańskiej dzieci, młodzieży i dorosłych. Miłość, która jest więzią łączącą członków rodziny, wspomaga katechezę również przez to, że traktowana jest ona jako życie w prawdzie.

3.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Dla osoby biorącej udział w katechezie ważne jest, aby znaleźć w społeczności ją otaczającej potwierdzenie słuszności nauczanych prawd. Dlatego treści katechezy muszą być ukazane w łączności z lokalnymi uwarunkowaniami kulturowymi. Należy unikać rozdzwienku między tym, co się naucza, a tym, czym żyje społeczność. Zadaniem wspólnoty (Kościoła, szkoły, państwa, grup formacyjnych) jest wskazywanie katechezy jako miejsca odnajdywania prawdy o sobie. Dokonywać się ono powinno w atmosferze wolności, zgody, współpracy i otwartości.

4. REPETYTORIUM

Adhortacja *Catechesi tradendae* została napisana w postaci przypomnienia wiernym o celu i zadaniach katechezy. Jest także formą zachęty do poszukiwania nowych form wyrazu katechezy wzbogaconej o techniki audiowizualne oraz

otwartej na lokalne, kulturowe różnorodności, właściwe dla środowisk, w których Kościół buduje życie duchowe i religijne wierzących. Katecheza powinna mieć charakter chrystocentryczny. Osoba katechizująca, ale również przyjmująca katechezę powinny pamiętać, że przekaz Ewangelii przekracza swym „duchem” pisma objawionego przyziemne życie człowieka. Kieruje go bowiem nie tylko ku zdobyciu szczegółowej wiedzy, ale ku doskonałości moralnej, rozwojowi duchowemu i pełnemu, stałemu współdziałaniu z łaską Bożą.

ADHORTACJA

Temat: Nauczanie Jana Pawła II zawarte w *Familiaris consortio*
(22 listopada 1981 r.)

Familiaris consortio (łac. „wspólnota rodzinna”) – adhortacja apostołska skierowana do całego Kościoła katolickiego o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym.

1. GŁÓWNE PRZESŁANIE

Ten obszerny dokument poświęcony jest tożsamości rodziny i jej wielowymiarowym problemom. Stanowi rodzaj szczegółowej analizy przemian społecznych i kulturowych, które pozytywnie, ale i negatywnie odbijają się na funkcjonowaniu rodziny. Zwraca uwagę na rosnącą liczbę rozwodów, łamanie prawa rodziny do wychowania dzieci, lekceważenie odpowiedzialnego rodzicielstwa, ubóstwo i brak perspektyw. Zdaniem papieża przyczyną współczesnych problemów rodziny jest w dużej mierze błędne pojęcie wolności i jej przeżywania oraz konieczność większej świadomości udziału rodziny w rozwoju społeczeństwa. Pośród zadań rodziny jako pierwsze i podstawowe wymienienia umacnianie i przeżywanie wspólnoty osób w rodzinie.

2. NAJWAŻNIEJSZE CYTATY

2.1. „Sytuacja, w której znalazła się rodzina, posiada aspekty pozytywne i aspekty negatywne: pierwsze są znakiem zbawienia Chrystusowego działającego w świecie, drugie – znakiem odrzucenia przez człowieka miłości Boga. Z jednej strony ma się bowiem do czynienia z żywszym poczuciem wolności osobistej, jak również ze zwróceniem większej uwagi na jakość stosunków międzyosobowych w małżeństwie, na podnoszenie godności kobiety, na odpowiedzialne rodzicielstwo, na wychowanie dzieci; prócz tego obserwuje się świadomość po-

trzeby zacieśnienia więzów między rodzinami celem niesienia wzajemnej pomocy duchowej i materialnej, pełniejsze odkrycie posłannictwa kościelnego właściwego rodzinie i jej odpowiedzialności za budowanie społeczeństwa bardziej sprawiedliwego. Z drugiej jednak strony nie brakuje niepokojących objawów degradacji niektórych podstawowych wartości: błędne pojmowanie w teorii i praktyce niezależności małżonków we wzajemnych odniesieniach; duży zamęt w pojmowaniu autorytetu rodziców i dzieci; praktyczne trudności, na które często napotyka rodzina w przekazywaniu wartości; stale wzrastająca liczba rozwodów, plaga przerywania ciąży, coraz częstsze uciekanie się do sterylizacji; faktyczne utrwalanie się mentalności przeciwnej poczęciu nowego życia” (FC, 6).

Zastanów się:

W jaki sposób Jan Paweł II rozumie pojęcie wolności, jak przybliży jego zakres, jak stawia i wyjaśnia nakreślone przez siebie problemy w kontekście małżeństwa i rodziny?

2.2. „W zamyśle Boga Stworzyciela i Odkupiciela rodzina odkrywa nie tylko swoją „tożsamość”, to czym „jest”, ale również swoje „posłannictwo”, to, co może i powinna „zrobić”. Zadania, które z powołania Bożego ma wypełniać w historii, wypływają z samej jej istoty i ukazują jej dynamiczny i egzystencjalny rozwój. Każda rodzina odkrywa i znajduje w sobie samej nie dające się stłumić wezwanie, które jednocześnie określa jej godność i odpowiedzialność: rodzinno, „stań się” tym, czym „jesteś”!

Sięganie do „początku” stwórczego aktu Boga jest koniecznością dla rodziny, jeżeli pragnie ona poznać i urzeczywistnić siebie wedle prawdy wewnętrznej nie tylko swego istnienia, ale także swego działania historycznego. A ponieważ wedle zamysłu Bożego rodzina została utworzona jako „głęboka wspólnota życia i miłości”¹, przeto na mocy swego posłannictwa ma ona stawać się coraz bardziej tym, czym jest, czyli wspólnotą życia i miłości „w dążeniu”, które – podobnie jak każda rzeczywistość stworzona i odkupiona – znajdzie swoje ostateczne spełnienie w Królestwie Bożym. W perspektywie sięgającej samych korzeni rzeczywistości małżeńskiej i rodzinnej trzeba następnie powiedzieć, że istota i zadania rodziny są ostatecznie określone przez miłość. Rodzina dlatego otrzymuje misję

¹ Sobór Wat. II, Konst. duszp. o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, 48.

strzeżenia, objawiania i przekazywania miłości, będącej żywym odbiciem i rzeczywistym udzielaniem się miłości Bożej ludzkości oraz miłości Chrystusa Pana Kościołowi, Jego oblubienicy.

Każde poszczególne zadanie rodziny jest wyrazem i konkretnym wypełnieniem tego podstawowego posłannictwa. Trzeba zatem bardziej wnikać w to szczególne bogactwo posłannictwa rodziny i zgłębiać jego wielorakie i jednorodne treści.

W tym sensie, zaczynając od miłości i stale do niej się odwołując, ostatni Synod naświecił cztery podstawowe zadania rodziny:

1. tworzenie wspólnoty osób,
2. służba życiu,
3. udział w rozwoju społeczeństwa,
4. uczestnictwo w życiu i posłannictwie Kościoła” (FC, 17).

Zastanów się:

Co jest misją i posłannictwem szczególnym rodziny? Jakie są podstawowe zadania rodziny i jak można je zrealizować w życiu codziennym?

2.3. „Rodzina, założona i ożywiana przez miłość, jest wspólnotą osób: mężczyzny i kobiety jako małżonków, rodziców, dzieci i krewnych. Pierwszym jej zadaniem jest wierne przeżywanie rzeczywistości komunii w ciągłym działaniu na rzecz rozwijania prawdziwej wspólnoty osób.

Wewnętrzną zasadą, trwałą mocą i celem ostatecznym tego zadania jest miłość: tak jak bez miłości rodzina nie jest wspólnotą osób, tak samo *bez miłości nie może ona żyć, wzrastać i doskonalić się* jako wspólnota osób. To, co napisałem w Encyklice *Redemptor hominis*, znajduje swój początek i najwłaściwsze zastosowanie w rodzinie jako takiej: „Człowiek nie może żyć bez miłości. Człowiek pozostaje dla siebie istotą niezrozumiałą, jego życie jest pozbawione sensu, jeśli nie objawi mu się Miłość, jeśli nie spotka się z Miłością, jeśli jej nie dotknie i nie uczy ni w jakiś sposób swoją, jeśli nie znajdzie w niej żywego uczestnictwa”² (FC, 18).

Zastanów się:

Skoro celem rodziny jest miłość, jak myślisz, w jaki sposób może być ona odpowiedzią na problemy, które wiążą się z założeniem i utrzymaniem rodziny?

² Jan Paweł II, Enc. *Redemptor hominis*, 10: AAS 71 (1979), 274.

Kto i kiedy powinien decydować o podziale obowiązków małżonków i dzieci, o realizacji w niej celów wspólnych lub właściwych dla przedstawicieli należących do rodziny pokoleń (w zależności np. od wieku, sił, dokonanych w życiu wyborów itp.)?

3. ZADANIA

3.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY

Problemy rodziny zaczynają się tam, gdzie wypaczeniu ulega indywidualne pojmowanie i przeżywanie wolności. Zadaniem jednostki jest przede wszystkim odpowiedzialne rozeznanie zdolności i powinności, dzięki którym, składając „dar z siebie”, można służyć innym osobom, tak w rodzinie, jak i w społeczeństwie.

3.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Życie rodzinne wymaga autentycznego przeżywania wzajemnych więzi i komunii osób. Wspólnota małżeńska dopełnia się poprzez owartość na dar i służbę życiu, które można podjąć przez rodzicielstwo, adopcję realną, duchową bądź fizyczną, różne formy pracy wychowawczej, czy wtedy, gdy małżonkowie decydują, by nieść pomoc ubogim. Zadaniem rodziny jest także tworzenie domowego Kościoła, w którym dzięki wychowaniu i przekazywaniu wiary dzieciom, wszyscy wspólnie uczą się należytego współlistnienia i działania – tak w społeczności domowej, jak parafialnej i w Kościele powszechnym.

3.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Zadaniem rodziny jest być *narzędziem humanizacji i personalizacji świata*³. Oznacza to, że doświadczenie wspólnoty rodziny i umiejętność bycia razem, niezależnie od przeżywanych trudności, powinno stać się wzorem dla funkcjonowania społeczeństwa. Personalizacja świata za sprawą małżeństwa i rodziny oznacza, że współlistnienie we wspólnocie nie straci nic z indywidualności i wyjątkowości jednostkowego życia człowieka. Myślenie wspólnotowe nie może zatracić myślenia o dobru jednostki. Zadaniem społeczności jest więc strzec i chronić godność rodziny, ponieważ to ona nadaje porządek życiu społecznemu.

³ FC, 43.

4. REPETYTORIUM

Adhortacja *Familiaris consortio* omawia zadania rodziny chrześcijańskiej. Dotyka problemów związanych z wychowaniem dzieci i młodzieży, relacją małżonków, miejscem rodziny w Kościele i świecie. W kontekście współczesnych tendencji, wyrażających akceptację dla aborcji, rozwodów, braku partnerstwa w rodzinach, opartego na służbie – zachęca do refleksji nad sakramentem małżeństwa i do wzmocnienia duszpasterstwa rodzin.

ADHORTACJA

Temat: Nauczanie Jana Pawła II zawarte w adhortacji *Redemptionis donum* (25 marca 1984 r.)

Redemptionis donum (łac. „Dar Odkupienia”) – adhortacja o konsekracji zakonnej w świetle tajemnicy Odkupienia, skierowana do zakonników i zakonnice. Dokument ten nie jest dziełem żadnego synodu. Powstał z wyłączonej inicjatywy Jana Pawła II.

1. GŁÓWNE PRZESŁANIE

Dokument przedstawia opartą na przesłankach teologicznych refleksję papieską na temat istoty życia konsekrowanego i jego wybranych aspektów. Porusza tematy powołania zakonnego, konsekracji, rad ewangelicznych oraz znaczenia ślubów zakonnych: czystości, ubóstwa i posłuszeństwa. Papież podejmuje rozważania na temat życia zakonnego w kontekście wspólnoty Kościoła oraz eschatologii.

2. NAJWAŻNIEJSZE CYTATY

2.1. „Powołanie niesie w sobie odpowiedź na pytanie: *po co być człowiekiem – i jak nim być?* Odpowiedź ta nadaje nowy wymiar całemu życiu i ustanawia jego definitywny sens. Ten definitywny sens wyłania się na drodze ewangelicznego paradoksu o życiu, które się traci, chcąc je zachować, i które – wręcz przeciwnie – zachowuje się, tracąc je „z powodu Chrystusa i Ewangelii”, jak czytamy u św. Marka¹” (RD, 5).

¹ Por. Mk 8, 35; Mt 10, 39; Łk 9, 24.

Zastanów się:

Czym dla Ciebie jest powołanie? Jak można je rozumieć w kontekście powołania zakonnego? Na jaki rodzaj życia i posługi dla świeckich przygotowuje i ukierunkowuje celibatariuszy – zakonnice i zakonników – Kościół?

2.2. „Profesja zakonna stwarza nową więź człowieka z Bogiem Trój-Jedynym w Jezusie Chrystusie. Więź ta wyrasta na podłożu owej pierwotnej więzi, jaka zawiera się w Sakramencie Chrztu. Profesja zakonna *korzeniami sięga głęboko w konsekrację Chrztu i pełniej ją wyraża*² – w ten sposób sama ona staje się w swej konstytutywnej treści nową konsekracją, poświęceniem i oddaniem osoby ludzkiej Bogu nade wszystko umiłowanemu. Zobowiązanie przez śluby do spełniania rad ewangelicznych: czystości, ubóstwa i posłuszeństwa, zgodnie z własnym prawem Waszych Rodzin zakonnych, określonym Konstytucjami, stanowi z jednej strony wyraz całkowitego poświęcenia się Bogu, równocześnie zaś środek prowadzący do jego urzeczywistniania. Stąd bierze też swój kształt świadectwo i apostołstwo właściwe osobom konsekrowanym. Jednakże korzenia szukać należy w samym świadomym i dobrowolnym poświęceniu się i oddaniu na własność Bogu, które poprzez Sakrament Chrztu prowadzi nas do tajemnicy paschalnej jako szczytu i centrum Odkupienia, dokonanego przez Chrystusa” (RD, 7).

Zastanów się:

Co jest szczególnego w życiu zakonnym? Do czego ono zobowiązuje, ale także co oferuje? Czy mógłbyś, w zgodzie z wiarą w Boga i powołaniem, przyjąć takie warunki życia?

2.3. „Profesja rad ewangelicznych ukazuje każdemu i każdej z Was, w jaki sposób *przy pomocy Ducha uśmiercać*³ to wszystko, co jest przeciwne życiu, a co służy grzechowi i śmierci – to wszystko, co sprzeciwia się prawdziwej miłości Boga i ludzi. Świat potrzebuje tego autentycznego znaku *sprzeciwu* konsekracji zakonnej jako nieustannego zaczynu zbawczej odnowy. «*Nie bierzcie więc wzoru z tego świata*», *lecz przemieniajcie się przez odnawianie umysłu, abyście umieli*

² Sobór Watykański. II, Dekret o przystosowanej odnowie życia zakonnego *Perfectae caritatis*, 5; por. także Dokument do spraw Zakonników i Instytutów Świeckich, „Istotne elementy” (31 maja 1983), 5 nn.

³ Rz 8, 13.

rozpoznać jaka jest wola Boża: co jest dobre, co Bogu przyjemne i co doskonałe⁴. Po specjalnym okresie próby i przystosowania przewidzianym przez Motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, Instytuty Wasze uzyskały już lub wnet uzyskają zatwierdzenie przez Kościół odnowionych Konstytucji. Niech ten dar Kościoła będzie zachętą dla Was do poznania i umiłowania tych Konstytucji, a nade wszystko do wielkodusznego i wiernego życia nimi, pamiętając, że posłuszeństwo jest niezawodnym znakiem miłości” (PD, 14).

Zastanów się:

W jakim sensie posłuszeństwo może być rozumiane jako znak miłości? Czy taka miłość musi być wiązana z osobistym „ciężarem” w początkach XXI wieku, czy podobna opinia stanowi raczej powielanie stereotypów biorących się dawniej z rewolt społecznych i niechęci do życia konsekrowanego (i w ogóle Kościoła)?

3. ZADANIA

3.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY

Istota ślubów czystości, ubóstwa i posłuszeństwa, składanych w zakonach, równie dobrze może przekładać się na życie osób będących w małżeństwie i pozostających w rodzinie. Polega to na pracy nad sobą, pozostawaniu w czystości przedmałżeńskiej, życiu ubóstwem i posłuszeństwem w kontekście równowagi duchowej, pragnieniu rzeczy dobrych, rozwijających człowieka, przy minimalizowaniu pragnień wobec zbędnych rzeczy materialnych.

3.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Wspólnota rodzinna powinna brać przykład z zaangażowania modlitewnego oraz z cnoty posłuszeństwa, które pielęgnowane są we wspólnotach zakonnych. Postawy te możliwe są ze względu na codzienne odczytywanie przekazu, dotyczącego własnego powołania, oraz na zaufanie Bożej Opatrzności.

3.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Osoby konsekrowane poświadczają i przypominają swoim życiem, jak ważną rolę odgrywają wartości duchowe. Zadaniem społeczności świeckich powinny

⁴ Rz 12, 2.

stać się odważne i konsekwentne działania na rzecz urzeczywistniania cennych wartości duchowych w kontekście więzów małżeństwa i rodziny.

4. REPETYTORIUM

Poprzez adhortację Jan Paweł II przypomina współczesnemu człowiekowi, na czym polega ideał życia konsekrowanego i jak ważne dla Kościoła i świata jest świadectwo zakonów. Misją Kościoła jest głoszenie Ewangelii. Posługę osób konsekrowanych, kobiet i mężczyzn pozostających w zgromadzeniach zakonnych, papież widzi w naśladowaniu Chrystusa poprzez postawę świętości oraz wspomaganie społeczności świeckiej w posłudze ubogim, głodnym, pozbawionym nadziei i poszukującym prawdy.

ADHORTACJA

Temat: Nauczanie Jana Pawła II zawarte w *Reconciliatio et paenitentia*
(2 grudnia 1984 r.)

Reconciliatio et paenitentia (łac. „Pojednanie i pokuta”) – adhortacja kierowana do Episkopatu, duchowieństwa i wiernych po Synodzie Biskupów o pojednaniu i pokucie w dzisiejszym posłannictwie Kościoła. Treść dokumentu jest owocem obrad Synodu Biskupów, który zebrał się na przełomie września i października 1983 r., i który obradował na temat przyczyn konfliktów w świecie współczesnym.

1. GŁÓWNE PRZESŁANIE

W dokumencie papież zajmuje się problematyką pojednania pomiędzy narodami, Kościołami i ludźmi oraz istotą i znaczeniem sakramentu pokuty, który w zsekularyzowanym świecie jest coraz częściej odrzucany. Jan Paweł II przedstawia pojednanie jako dar i inicjatywę samego Boga. Zadaniem społeczności wierzących jest nieustanne i pogłębiane „katechizowanie siebie”, ponieważ świadectwo Ewangelii powinno być dawane w Kościele pojednanym wewnątrz. Przypomina również istotę grzechu i jego skutki dolegliwe zarówno w wymiarze wspólnotowym, jak i społecznym. Dokument ma także charakter praktycznych porad dla spowiedników oraz wszystkich tych, którzy na różnych płaszczyznach życia społecznego angażują się w pojednanie i zadośćuczynienie, przechodząc od słownych deklaracji do konkretnych działań.

2. NAJWAŻNIEJSZE CYTATY

2.1. „Nie waham się teraz podjąć tej współzależności w zastosowaniu do omawianego tu tematu, aby stwierdzić, że Kościół, chcąc być sprawcą *pojednania*, winien stawać się *Kościółem pojednanym*. W tym prostym i przejrzystym okre-

śleniu kryje się przekonanie, że Kościół dla głoszenia i coraz skuteczniejszego ukazywania światu wezwania, aby się pojednał, winien stawać się coraz bardziej wspólnotą (choćby była jak *mała trzódka* pierwszych wieków) uczniów Chrystusowych, których jednocy obowiązek nawracania się stale do Pana, i życia godnego nowych ludzi, w duchu i praktykowaniu pojednania.

Ludziom współczesnym, tak wrażliwym na konkretne świadectwo życia, Kościół winien dawać przykład pojednania przede wszystkim w swoim łonie; dlatego wszyscy musimy pracować nad uspokojeniem umysłów, zmniejszeniem napięć, przezwyciężeniem podziałów, uzdrowieniem ran zadawanych sobie niekiedy wzajemnie przez braci, gdy zaostrza się różnice stanowisk w dziedzinie spraw dyskusyjnych; szukać natomiast jedności w tym, co jest podstawowe dla wiary i życia chrześcijańskiego, w myśl starożytnej maksymy: *In dubiis libertas, in necessariis unitas, in omnibus caritas*” (RP, 9).

Zastanów się:

Co oznacza pojęcie *Kościół pojednany*? Na jakich płaszczyznach życia możliwe i konieczne jest pojednanie? Czy (jeśli tak, to dlaczego) uważasz, że przebaczyć doznane krzywdy to znaczy, że należy je zapomnieć?

2.2. „Grzech, będący czynem osoby, wywołuje najpierw i przede wszystkim skutki w *samym grzeszniku*: w jego relacjach z Bogiem, który jest fundamentem ludzkiego życia; w jego duszy, osłabiając wolę i zaciemniając rozum.

W tym punkcie musimy zatem zadać sobie pytanie, do jakiej rzeczywistości odwoływali się ci, którzy podczas przygotowań do Synodu i w czasie jego trwania często mówili o *grzechu społecznym*. Wyrażenie i pojęcie, jakie za nim się kryje, posiadają różne znaczenia.

Mówiąc o *grzechu społecznym* trzeba przede wszystkim uznać to, że ze względu na ludzką solidarność, równie tajemniczą i niepojętą, co rzeczywistą i konkretną, grzech każdego człowieka w jakiś sposób dotyka innych. Jest to drugie oblicze owej solidarności, która na poziomie religijnym rozwija się w głębokiej i wspaniałej tajemnicy *wspólnoty świętych* (świętych obcowania), dzięki której możliwe było stwierdzenie, że *każda dusza, która się podnosi, dźwiga świat*¹. Temu *prawu wstępowania* odpowiada, niestety, *prawo zstępowania*; stąd można mówić

¹ Wyrażenie to pochodzi od pisarki francuskiej Elisabeth Leseur, *Journal et pensées de chaque jour*, Paris 1918, s. 31.

o *wspólnocie grzechu*: dusza, która upada przez grzech, pociąga za sobą Kościół i w pewien sposób cały świat. Innymi słowy, nie ma grzechu, nawet najbardziej wewnętrznego i tajemnego, najściślej indywidualnego, który odnosiłby się wyłącznie do tego, kto go popełnia. Każdy grzech rzutuje z mniejszą lub większą gwałtownością, z mniejszą lub większą szkodą na całą strukturę kościelną i na całą ludzką rodzinę. W tym pierwszym znaczeniu można bezsprzecznie przypisać każdemu grzechowi charakter grzechu *społecznego*” (RP, 16).

Zastanów się:

W jaki sposób papież definiuje grzech społeczny? Do jakiej rzeczywistości odwołują nas pojęcia ‘grzech osobisty’ i ‘społeczny’? W jaki sposób motyw grzechu został wpisany zarówno w dzieje kultury religijnej, jak też traktowane po świecku dzieje człowieka?

2.3. „Utrata poczucia grzechu jest zatem jakąś formą lub owocem *negacji Boga*: nie tylko w postaci ateizmu, lecz także sekularyzmu. Jeżeli grzech jest zerwaniem synowskiego stosunku z Bogiem po to, by prowadzić własne życie poza posłuszeństwem wobec Niego, to grzechem jest nie tylko negacja Boga; grzechem jest również żyć tak, jak gdyby On nie istniał, wykreślać Go z codziennego życia. Model społeczeństwa kalekiego czy pozbawionego równowagi w jednym lub drugim znaczeniu, który często bywa lansowany przez środki społecznego przekazu, niemało przyczynia się do stopniowej utraty poczucia grzechu. W takiej sytuacji zatarcie czy osłabienie poczucia grzechu jest skutkiem bądź odrzucenia w imię dążenia do osobistej autonomii jakiegokolwiek odniesienia do transcendencji; bądź podporządkowania się wzorcom etycznym narzuconym przez powszechną zgodę czy zwyczaj, nawet jeżeli potępia je sumienie jednostkowe; bądź dramatycznych warunków ucisku społeczno-ekonomicznego, w jakich żyje wielka część ludzkości, i z których rodzi się tendencja do dostrzegania błędów i win jedynie w wymiarze społecznym; bądź też, i nade wszystko, jest skutkiem zatarcia się idei ojcostwa Bożego i panowania Bożego nad życiem człowieka” (RP, 18).

Zastanów się:

Jakiej rzeczywistości dotyczy utrata poczucia grzechu? Z jakim (i dlaczego) obrazem Boga się wiąże?

3. ZADANIA

3.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY

Pokuta i pojednanie obecne mogą być w życiu człowieka za sprawą otwartości na modlitwę. Przeżywanie wiary w modlitwie zmienia relację człowieka do Boga, czyniąc ją bardziej osobistą i bezpośrednią. Modlitwa uświadamia i pokazuje, że Bóg nie jest kimś obcym, pozaświatowym, odległym od ludzkich problemów Absolutem. Modlitwa przenosi relację człowiek – Bóg na poziom przybliżenie ku sobie osoby i Osób Boskich. Ma więc wymiar osobowy i bezpośredni. Dzięki temu łatwiej również zrozumieć istotę pokuty i przebaczenia.

3.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Życie rodzinne powinna charakteryzować umiejętność przebaczenia i pojednania. Świadomość własnego grzechu osobistego polega m.in. na tym, że innym członkom rodziny powinno dawać się nieustanną szansę na skruchę i pojednanie. Przebaczenie w rodzinie ma wymiar nie tylko jednoczący i scalający więzi, ale staje się niejednokrotnie drogą do zrozumienia siebie, pogłębienia wiary osobistej i pomnażania dobra.

3.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Zadaniem społeczności jest uświadamianie sobie wspólnej odpowiedzialności za grzech, który, choćby uczyniony tylko przez jedną osobę, zawsze w jakimś wymiarze dotyka innych. W każdym przypadku praca na rzecz przebaczenia i pojednania, czy to ze względu na grzech zaniechania lekarzy, wychowawców, polityków, a nawet artystów, grzech przeciwko prawom i godności człowieka, grzech związany popsutymi stosunkami we wspólnotach – nabiera charakteru indywidualnego. Przewiny pochodzą od osób i dotyczą osób najbardziej. Aby przezwyciężyć grzech społeczny, należałoby pracować i przemieniać nie wyłącznie ogólnie wspólnotę, ale każdą z osób tę wspólnotę tworzącą.

4. REPETYTORIUM

Przemiana społeczeństwa, która w prostej linii dążyłaby do urzeczywistnienia cywilizacji miłości, musi – jak pisze papież – dokonywać się za pomo-

cą przebaczenia i pojednania². Świat może stawać się „bardziej ludzkim” tylko wówczas, gdy przemianie ulegną dotychczas nie w pełni przepełnione zaufaniem i przyjaźnią wzajemne stosunki między ludźmi, kiedy nad grzechem zatriumfuje miłość. Stąd przebaczenie jako element tak bardzo istotny dla Ewangelii musi stać się czynnikiem kształtującym pojednanie człowieka z Bogiem oraz z innymi ludźmi. Przebaczenie, można by rzec, staje się nową treścią sprawiedliwości powszechnej, ponieważ odnajduje ono osobę jako taką, pomimo popełnianych przez nią grzechów i błędów, szkodzących osobie czy wspólnocie, do której ona należy. Moment przebaczenia jest, zdaniem Jana Pawła II, czynnikiem zupełnie podstawowym, ponieważ nigdy nie ma ono charakteru jednostronnego. Autentyczne przebaczenie zakłada bowiem uzyskanie przebaczenia, odpowiedź, która nadejdzie od strony pokrzywdzonej. *Ten kto przebacza i ten który dostępuje przebaczenia, spotykają się ze sobą w jednym zasadniczym punkcie: tym punktem jest godność, czyli istotna wartość człowieka która nie może być zagubiona*³.

² Por. Jan Paweł II, Enc. *Dives in misericordia*, 14.

³ Tamże.

ADHORTACJA

Temat: Nauczanie Jana Pawła II zawarte w *Christifideles laici*
(30 grudnia 1988 r.)

Christifideles laici (łac. „Katolicy świeccy”) – o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie dwadzieścia lat po Soborze Watykańskim II.

1. GŁÓWNE PRZESŁANIE

Treść adhortacji jest zwięźczeniem obrad Synodu Biskupów zwołanego przez Jana Pawła II na temat roli i zadań świeckich w Kościele. Biskupi zastanawiali się jak przenieść teorię na temat istoty laikatu wg nauczania Soboru Watykańskiego II i wprowadzić ją do praktyki autentycznego Kościoła. W sytuacji pogłębiającego się zjawiska sekularyzmu ludzie świeccy mogą stać się świadkami świętości, angażując się w życie publiczne. Adhortacja definiuje świeckich jako współpracowników Boga, którzy biorą odpowiedzialność za otaczającą ich rzeczywistość, a więc za szacunek dla życia, troskę o rodzinę, zaangażowanie polityczne, budowanie postaw solidarności i współpracy, dowartościowanie kobiety w życiu społecznym, opiekę nad chorymi i cierpiącymi. Papież podkreśla również znaczenie odpowiedzialnej formacji katolików świeckich, które świadomie rozpoczyna się od rozeznania własnego powołania i misji w życiu rodzinnym i społecznym.

2. NAJWAŻNIEJSZE CYTATY

2.1. „W swojej odpowiedzi na pytanie *kim są wierni świeccy*, Sobór odbiegł od poprzednich definicji, w większości negatywnych, i przyjmując zdecydowanie pozytywny punkt widzenia, stwierdził z całym przekonaniem, że są oni „pełnoprawnymi członkami Kościoła objętymi jego tajemnicą i obdarzonymi specyficznym powołaniem”, którego celem w sposób szczególny jest „szukanie Królestwa

Bożego zajmując się sprawami świeckimi i kierując nimi po myśli Bożej”¹. „Pod nazwą świeckich – czytamy w Konstytucji *Lumen gentium* – rozumie się tutaj wszystkich wiernych chrześcijan nie będących członkami stanu kapłańskiego i stanu zakonnego prawnie ustanowionego w Kościele, mianowicie wiernych chrześcijan, którzy jako wcieleni przez chrzest w Chrystusa, ustanowieni jako Lud Boży i uczynieni na swój sposób uczestnikami kapłańskiego, prorockiego i królewskiego urzędu Chrystusowego, ze swej strony sprawują właściwe całemu ludowi chrześcijańskiemu posłannictwo w Kościele i w świecie”². (...) W związku z tym, chcąc nakreślić „sylwetkę” świeckiego, musimy najpierw uchwycić pełny sens tajemniczego bogactwa, jakim Bóg przez Chrzest święty obdarza chrześcijanina” (ChL, 9).

Zastanów się:

Kim są świeccy? Jaka jest ich rola w Kościele, a jaka w społeczeństwie?

2.2. „Należy przyjąć następujące podstawowe kryteria określenia charakteru każdego bez wyjątku zrzeszenia osób świeckich w Kościele:

- Stawianie na pierwszym miejscu powołania każdego chrześcijanina do świętości, które objawia się w owocach łaski, które Duch rodzi w wiernych³ i polega na dążeniu do osiągnięcia pełni chrześcijańskiego życia i doskonałości miłości⁴.

W myśl tej zasady wszystkie bez wyjątku zrzeszenia laikatu starają się coraz bardziej spełniać w Kościele rolę narzędzia świętości oraz *akcentują i wysuwają na pierwsze miejsce u swych członków ściślejszą łączność między życiem praktycznym a wiarą*⁵.

- *Odpowiedzialność w wyznawaniu wiary katolickiej*, wyrażająca się w tym, że przyjęcie i przepowiadanie prawdy o Chrystusie, Kościele i człowieku odbywa się zgodnie z jej autentyczną interpretacją Nauczycielskiego Urzędu Kościoła. Każde więc stowarzyszenie skupiające ludzi świeckich winno być

¹ Sobór Wat. II, Konst. dogm. o Kościele *Lumen gentium*, 31.

² Tamże.

³ Tamże, 39.

⁴ Por. tamże, 40.

⁵ Sobór Wat. II, Dekr. o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*, 19.

miejszem głoszenia wiary, przybliżania do wiary i wychowywania w wierze, zawsze z zachowaniem jej pełnej treści.

- *Świadeństwo trwałe i autentycznej komunii* znajdujące wyraz w synowskim odniesieniu do papieża, który jest trwałym i widzialnym źródłem jedności Kościoła powszechnego⁶ i do biskupa, będącego *widzialnym źródłem i fundamentem jedności Kościoła partykularnego*⁷, przy zachowaniu *wzajemnego szacunku i sprawnej koordynacji wszystkich form apostołstwa w Kościele*⁸. Łączność z papieżem i z biskupem winna się wyrażać w lojalnej gotowości do przyjmowania ich nauki i pasterskich zaleceń. Ponadto, w myśl zasad kościelnej komunii należy uznać w Kościele słuszną wielość form stowarzyszeń laikatu, troszcząc się równocześnie o to, by ożywiała je zawsze gotowość do wzajemnej współpracy.
- *Zgodność z apostołskim celem Kościoła i udział w jego realizacji*, czyli w ewangelizacji i uświęcaniu ludzi oraz urabianiu na modłę chrześcijańską ich sumienia, by w ten sposób przepoić duchem ewangelicznym różne społeczności i środowiska⁹. Wymaga to, by zrzeszenia laikatu, wszystkie razem i każde z osobna, pogłębiały swoje zaangażowanie misyjne stając się w coraz większym stopniu podmiotem nowej ewangelizacji.
- *Zaangażowana obecność w ludzkiej społeczności*, będąca zawsze – w świetle społecznej nauki Kościoła – służbą na rzecz pełnej godności człowieka. Znaczy to, że zrzeszenia świeckich wnosząc do społeczeństwa żywe świadectwo uczestnictwa i solidarności, sprzyjają umacnianiu w nim zasad sprawiedliwości i braterstwa” (ChL, 30).

Zastanów się:

W jakich sferach zaangażowania duchowego i praktycznego świeccy są niezbędni w Kościele? Jak wyraża się owa wspólnota świeckich w Kościele?

⁶ Por. Sobór Wat. II, Konst. dogm. o Kościele *Lumen gentium*, 23.

⁷ Tamże.

⁸ Sobór Wat. II, Dekr. o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*, 23.

⁹ Tamże, 20.

2.3. „Służba na rzecz osoby i ludzkiego społeczeństwa wyraża się i urzeczywistnia w *tworzeniu i przekazywaniu kultury*, co – zwłaszcza w naszych czasach – stanowi jedno z najpoważniejszych zadań ludzkiego współżycia i społecznego rozwoju. W świetle nauki Soboru przez „kulturę” rozumiemy „wszystko, czym człowiek doskonali i rozwija wielorakie uzdolnienia swego ducha i ciała; stara się drogą poznania i pracy poddać sam świat pod swoją władzę; czyni bardziej ludzkim życie społeczne tak w rodzinie, jak i w całej społeczności państwowej przez postęp obyczajów i instytucji; wreszcie w dziełach swoich w ciągu wieków wyraża, przekazuje i zachowuje wielkie doświadczenia duchowe i dążenia na to, aby służyły one postępowi wielu, a nawet całej ludzkości”¹⁰. Tak pojętą kulturę należy uważać za wspólne dobro każdego ludu, za wyraz jego godności, wolności i twórczego zmysłu; za świadectwo jego dziejowej drogi. W szczególności, tylko w obrębie kultury i poprzez kulturę wiara chrześcijańska staje się historyczna i tworzy historię.

Wobec rozwoju kultury, która się odznacza oderwaniem nie tylko od wiary chrześcijańskiej, ale wręcz od wartości ludzkich¹¹ czy też wobec pewnej kultury naukowej i technicznej, niezdolnej do odpowiedzi na palące pytania ludzkich serc o prawdę i dobro, Kościół jest w pełni świadom tego, jak pilne z punktu widzenia duszpasterskiego jest poświęcenie kulturze specjalnej uwagi” (ChL, 44).

Zastanów się:

Jaka jest definicja ‘kultury’ według Kościoła? Od czego pochodzi (i w jakim okresie działalności człowieka pojawił się) ten wyraz? Jak ma się rozwój laikatu w Kościele do rozwoju kultury?

3. ZADANIA

3.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY

Zadaniem adhortacji jest podkreślenie osobistej odpowiedzialności wierzącego za misję i dzieło Kościoła, którego jest członkiem. Oznacza to aktywne włączanie się osób świeckich w pracę parafii, ale również kształtowanie przekonania o ich własnej niedoskonałości oraz potrzebie pogłębiania formacji duchowej.

¹⁰ Sobór Wat. II, Konst. duszp. o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, 53.

¹¹ Por. *Propositio* 35.

Wspólnotę Kościoła buduje dopiero suma jednostek, a nawet indywidualności, każdej o odmiennym charyzmacie i talencie. Zadaniem każdej osoby jest więc odkrywać jej miejsce w Kościele, tak aby mogła służyć dla dobra innych oraz świadczyć własnym życiem, ubogaconym dzięki przekazowi Ewangelii.

3.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Rodzina jest Kościołem domowym. To ona daje świadectwo Ewangelii i wychowuje kolejne pokolenia laikatu, czyli świeckich, którzy w dany sobie sposób będą tworzyć Kościół. Rodzina jest wspólnotą uczącą, że życie doczesne we wszystkich swoich wymiarach może prowadzić do świętości.

3.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Wspólnota laikatu spełnia się w wielości i różnorodności powołań. Zadaniem społeczności jest współpraca prowadzona w kierunku uzupełniania harmonii w Kościele, budowania wspólnotowej jedności na różnorodności talentów i charyzmatów, na wyjawianych indywidualnych specjalnościach i zainteresowaniach. To także działania podejmowane w kierunku budowania osobowego dialogu i komunikacji społecznej, dostrzegania i przekraczania niedoskonałości w polityce regionalnej, państwowej i międzynarodowej. Wierzący chrześcijanin i patriota powinien je podejmować w celu budowania zarówno duchowych i materialnych struktur Kościoła, jak włączać się (w miarę możliwości) do zadań będących po stronie administracji państwowej. Działania społeczności w tym względzie, prowadzone przez ludzi „rozpłomienionych” piękną, prawdziwą i słuszną misją ewangelizacyjną, należałoby traktować jak udział w kapłańskim, prorockim i królewskim urzędzie Chrystusa. Ten, kto w tym względzie *daje siebie*, zyskuje w dwójnasób od innych. Ale przede wszystkim zyskuje łaskę uświęcającą i pokój, wartości nieocenione i zarazem nienaruszalne, które zsyła Bóg.

4. REPETYTORIUM

Christifideles laici to adhortacja dotycząca zagadnień miejsca laikatu w Kościele i świecie. Dokument burzy stereotypowe myślenie na temat roli i funkcji wierzących. Papież pogłębia i poszerza zakres ich zadań. Podkreśla, że są współodpowiedzialni za Ewangelię głoszoną w Kościele. Jan Paweł II przypomina tu o godności katolików świeckich, o roli kobiety, o współpracy wszystkich wierzących w oparciu o zasady solidarności i miłości bliźniego.

ADHORTACJA

Temat: Nauczanie Jana Pawła II zawarte w *Redemptoris custos*
(15 sierpnia 1989 r.)

Redemptoris custos (łac. „Opiekun Zbawiciela”) – adhortacja o świętym Józefie i jego posłannictwie w życiu Maryi, Chrystusa i Kościoła, napisana z inicjatywy Jana Pawła II.

1. GŁÓWNE PRZESŁANIE

Św. Józef pokazany jest w dokumencie papieskim jako opiekun Jezusa i Maryi, jako ten, który zawierzył swe życie Bogu. Pośród cech szczególnych wymienia się jego sprawiedliwość, głęboką i niezachwianą wiarę oraz ofiarność w przyjęciu Jezusa i Maryi. Józef wraz z Maryją nazywany jest pierwszym powiernikiem tajemnicy Boga Wcielonego. Powołanie Józefa pokazane jest tutaj jako droga pielgrzymowania przez wiarę spełniająca się w milczeniu i w żywej kontemplacji Boga.

Józefa wyróżnia cnota pracowitości, która uświęca oraz wyraża miłość do pozostałych członków rodziny. Adhortacja stawia św. Józefa za wzór ojcostwa, posłuszeństwa, zawierzenia i odpowiedzialności za rodzinę.

2. NAJWAŻNIEJSZE CYTATY

2.1. „*Józef – wraz z Maryją – jest pierwszym powiernikiem tej tajemnicy Boga żywego. Wraz z Maryją – a także ze względu na Maryję – uczestniczy on w tym szczytowym etapie samoobjawiania się Boga w Chrystusie, uczestniczy od samego początku. Mając przed oczyma zapis obu ewangelistów: Mateusza i Łukasza, można też powiedzieć, że Józef jest pierwszym, który uczestniczy w wierze Boga-rodzicy. Uczestnicząc, wspiera swą Oblubienicę w wierze Bożego zwiastowania. Józef jest też pierwszym, którego Bóg postawił na drodze tego „pielgrzymowania*

przez wiarę”, w którym Maryja – zwłaszcza od czasu Kalwarii i Pięćdziesiątnicy – będzie „najdoskonalej przodować”¹ (RC, 5).

Zastanów się:

W jakim sensie św. Józef był powiernikiem tajemnicy, dlaczego się jej nie lękał? Jak uczestniczy on w tajemnicy św. Rodziny? Jaki typ mężczyzny można byłoby przyrównać do Józefa Cieśli – Opiekuna Maryi i Chrystusa – w tradycji kultury śródziemnomorskiej, w tym polskiej?

2.2. „Bóg wezwał św. Józefa, aby służył bezpośrednio osobie i misji Jezusa poprzez sprawowanie swego ojcostwa: właśnie w ten sposób Józef współuczestniczy w pełni czasów w wielkiej tajemnicy odkupienia i jest prawdziwie „sługą zbawienia”². Jego ojcostwo wyraziło się w sposób konkretny w tym, że „uczynił ze swego życia służbę, złożył je w ofierze tajemnicy wcielenia i związanej z nią odkupieńczej misji; posłużył się władzą, przysługującą mu prawnie w świętej Rodzinie, aby złożyć całkowity dar z siebie, ze swego życia, ze swej pracy; przekształcił swe ludzkie powołanie do rodzinnej miłości w ponadludzką ofiarę z siebie, ze swego serca i wszystkich zdolności, w miłość oddaną na służbę Mesjaszowi, wzrastającemu w jego domu”³ (RC, 8).

Zastanów się:

Jakim ojcem był św. Józef? Jakie cechy wyróżniało jego ojcostwo? Co mówią na ten temat Ewangelie?

2.3. „Codziennym wyrazem tej miłości jest w życiu Rodziny nazaretańskiej praca. Zapis ewangeliczny utrwalił rodzaj tej pracy, przez którą Józef starał się zapewnić utrzymanie Rodziny: *cieśla*. To jedno słowo obejmuje ciąg wszystkich lat życia Józefa w Nazarecie. Dla Jezusa są to lata życia ukrytego, o których mówi Ewangelista (po wydarzeniu w świątyni jerozolimskiej): „... poszedł z nimi i wrócił do Nazaretu; i był im poddany” (Łk 2, 51). Owo „*poddanie*”, czyli posłuszeństwo Jezusa w domu nazaretańskim bywa powszechnie *rozumiane* również

¹ Por. Sobór Wat. II, Konst. dogm. o Kościele *Lumen gentium*, 63.

² Por. Św. Chryzostom, *In Math. Hom.*, V 3: PG 57, 57 n. Paweł VI, Przemówienie (19 marca 1966): *Insegnamenti*, IV (1966), 110.

³ Paweł VI, Przemówienie (19 marca 1966): *Insegnamenti*, IV (1966), 110.

jako uczestniczenie w pracy Józefa. Ten, o którym mówiono, że jest „synem cieśli”, uczył się pracy od swego domniemanego „ojca”. Jeżeli Rodzina z Nazaretu jest w porządku zbawienia i świętości przykładem i wzorem dla ludzkich rodzin, to podobnie i praca Jezusa przy boku Józefa-cieśli. W naszej epoce Kościół szczególnie to uwydatnił poprzez wspomnienie liturgiczne Józefa-Rzemieślnika w dniu 1 maja. Praca ludzka (w szczególności praca fizyczna) znalazła szczególne miejsce w Ewangelii. Wraz z człowieczeństwem Syna Bożego została ona przyjęta do tajemnicy Wcielenia. Została też w szczególny sposób odkupiona. Józef z Nazaretu, przez swój warsztat, przy którym pracował razem z Jezusem, przybliżył ludzką pracę do tajemnicy Odkupienia” (RC, 22).

Zastanów się:

Co oznacza zdanie, że praca fizyczna lub umysłowa jest wyrazem miłości?
Co może oznaczać uczestniczenie w pracy św. Józefa?

3. ZADANIA

3.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY

Wypracowanie w sobie cnoty pracowitości na wzór św. Józefa jest zadaniem dla każdego chrześcijanina. W rozumieniu Kościoła praca jest podstawowym wymiarem bytowania człowieka. Poprzez pracę wyraża się szacunek i miłość do drugiego człowieka. Zadaniem osób jest realizować swoje powołanie przez podejmowanie działań, które nie niszczą dobra w człowieku, ale są pomocą do pomnażania dobra, zwłaszcza moralnego, które w nas jest.

3.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Ojcostwo to szczególny rodzaj służby w życiu rodzinnym. Zadania, które stawia przed ojcami Jan Paweł II, to silna więź małżeńska, zbudowana na wzajemnym zaufaniu i pomocy, a także pracowitość i odpowiedzialność. Cechy te zapewniają w rodzinie różne oczekiwane potrzeby, np. potrzebę bezpieczeństwa, pozwalają na znalezienia właściwych proporcji wśród wartości duchowych i materialnych w domu. Odpowiedzialność ojca dotyczy także troski o modlitwę i budowanie właściwej więzi z Bogiem. Zadaniem rodziny jest wspierać i towarzyszyć ojcu w realizowaniu jego powołania do ojcostwa.

3.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Właściwie rozumiana wartość ojcostwa powinna mieć przełożenie na funkcjonowanie państwa jako instytucji, która w trosce o dobro społeczeństwa bierze na siebie rolę sprawczej odpowiedzialności i opiekuńczości wyrażającej się w zasadach umożliwiających sprawne działanie, zwłaszcza w przypadku pojawiających się rzeczywistych potrzeb. Tylko społeczeństwo, które dba o dobro indywidualne, jednostkowe jest w stanie budować silne, trwałe więzi przyjaźni społecznej i wychowywać przyszłe pokolenia ludzi, którzy będą umieć i będą chcieć szanować drugiego człowieka. Nie dla osobistej korzyści, lecz dla zasad oraz z powodu uczestniczenia we wspólnocie narodu i Kościoła.

4. REPETYTORIUM

Adhortacja przedstawia św. Józefa jako patrona Kościoła naszych czasów. Proponuje modlitwę o orędownictwo do tego, który sprawował opiekę Rodziny z Nazaretu i był nauczycielem w codziennym życiu Jezusa. Św. Józef pozostaje wzorem do naśladowania, co najbardziej chyba wyraża się w gotowości wiernego służenia woli Bożej, objawionej w Jezusie Chrystusie. Św. Józef pozostaje więc wspaniałym przykładem tego, jak wola ludzka może współpracować z łaską samego Boga.

ADHORTACJA

Temat: Nauczanie Jana Pawła II zawarte w *Pastores dabo vobis*
(25 marca 1992 r.)

Pastores dabo vobis (łac. „Dam wam pasterzy”) – do biskupów, duchowieństwa i wiernych o formacji kapłanów we współczesnym świecie. Adhortacja jest owocem prac Synodu Biskupów, który odbył się w Rzymie w 1990 r., i który analizował aktualną sytuację formacji kapłańskiej.

1. GŁÓWNE PRZESŁANIE

Adhortacja zwraca uwagę na fakt, że trudności i problemy przeżywane w rodzinach i społeczeństwie nie pozostają bez wpływu na tożsamość kapłana. Ateizacja, sekularyzm, konsumpcjonizm, praktyczny materializm, to tylko wybrane zjawiska, które utrudniają rozpoznanie zasadniczej misji i natury kapłaństwa. Posługa związana ze święceniami istnieje od początku Kościoła i każdorazowo wiąże się z zadaniami powierzonymi przez Chrystusa Apostołom. Dlatego to kapłan powinien być człowiekiem misji i dialogu, z właściwą sobie charyzmą powinien głosić ludziom Jezusa Chrystusa. Wezwanie do świętości, skierowane do wszystkich ludzi, odnosi się także do kapłana i musi odzwierciedlać się w jego formacji. Ma to się dokonywać poprzez pogłębianie życia duchowego w modlitwie oraz dzięki posługiwaniu wśród wiernych, którzy właśnie od kapłanów oczekują szczególnego świadectwa zawierzenia Bogu, wytrwałości w wierze, skromności, uczynków miłosierdzia.

2. NAJWAŻNIEJSZE CYTATY

2.1. „Z pewnością „to, co w fizjonomii kapłana jest istotne, pozostaje niezmiennie, bowiem w przyszłości tak samo jak dziś musi być on podobny do Chry-

stusa. Jezus, żyjąc na ziemi, sam stał się doskonałym modelem kapłana i realizował kapłaństwo służebne, które jako pierwsi otrzymali Apostołowie. Ma ono trwać i odtwarzać się nieprzerwanie we wszystkich epokach historii. W tym sensie kapłan trzeciego tysiąclecia będzie kontynuatorem kapłanów, którzy w minionych wiekach kierowali życiem Kościoła. Także w roku dwutysięcznym powołanie kapłańskie nadal będzie wezwaniem do przeżywania jedynego i niezmiennego kapłaństwa Chrystusa¹.

A równocześnie życie i posługa kapłana musi się «dostosować do każdej epoki i każdego środowiska (...). Dlatego musimy jak najbardziej otwierać się na światło Ducha Świętego, by rozpoznawać, dokąd zmierza dzisiejsze społeczeństwo, odkrywać jego głębokie potrzeby duchowe, określać konkretne i główne zadania oraz odpowiadające im metody duszpasterskie, by stosownie odpowiedzieć ludzkim oczekiwaniom»² (PDV, 5).

Zastanów się:

W jakim sensie i dlaczego każdy kapłan jest następcą posługiwania kapłanów dawniejszych, należących do Kościoła pierwotnego chrześcijaństwa, jak i obecnych w tradycji narodowej czy lokalnej, tam gdzie podejmuje pracę? Dlaczego tak ważne dla formacji kapłańskiej jest rozeznanie aktualnej sytuacji społecznej?

2.2. „(...) eklezjologia komunii staje się podstawowym kryterium określenia tożsamości kapłana, jego autentycznej godności, powołania i misji pośród Ludu Bożego i w świecie. Aby określić tożsamość kapłana, odniesienie do Kościoła jest konieczne, chociaż nie priorytetowe. *Podstawowym punktem odniesienia* Kościoła jako tajemnicy jest Jezus Chrystus: Kościół jest bowiem Jego pełnią, ciałem i oblubienicą. Jest *znakiem* oraz żywą *pamiątką* Jego nieustannej obecności i działania pośród nas i dla nas. Prezbiter odnajduje pełną prawdę o swojej tożsamości w tym, że jego kapłaństwo pochodzi od Chrystusa, jest szczególnym uczestnictwem i kontynuacją samego Chrystusa, Najwyższego i jedynego Kapłana Nowego i Wiecznego Przymierza. Kapłan jest żywym i przejrzystym obrazem Chrystusa Kapłana. Kapłaństwo Chrystusa, jako wyraz Jego absolutnej „nowości” w historii zbawienia, stanowi jedyne źródło i niezastąpiony wzór kapłaństwa chrześcijan-

¹ Jan Paweł II, „Anioł Pański” (14 stycznia 1990 r.), 2: „L’ Osservatore Romano”, 15-16 stycznia 1990 r.

² Tamże, 3: m. cyt.

na, a zwłaszcza prezbitera. Odniesienie do Chrystusa jest więc absolutnie niezbędnym warunkiem zrozumienia kapłaństwa hierarchicznego (PDV, 12).

Zastanów się:

Co zawiera sformułowanie 'tożsamość kapłana'? Jakie wartości składają się na formację kapłańską, a jakie cechy najlepiej ją określają i wyrażają w życiu Kościoła?

2.3. „Bardzo szczególna odpowiedzialność spoczywa na rodzinie chrześcijańskiej, która na mocy sakramentu małżeństwa uczestniczy na swój własny i oryginalny sposób w misji wychowawczej Kościoła, Nauczyciela i Matki. Jak napisali Ojcowie Synodalni «rodzina chrześcijańska, istotnie stanowiąca 'niejako domowy Kościół' (*Lumen gentium*, 11), zawsze stwarzała i nadal stwarza warunki sprzyjające budzeniu się powołań. Ponieważ dzisiaj rodzina chrześcijańska jest zagrożona, należy przywiązywać wielką wagę do duszpasterstwa rodzin, aby one, przyjmując wielkodusznie dar ludzkiego życia, stanowiły 'jakby pierwsze seminarium' (*Optatam totius*, 2), w którym dzieci mogłyby od początku uczyć się pobożności, modlitwy i miłości do Kościoła»³. Harmonijną kontynuacją dzieła rodziny i rodziców powinna być szkoła, powołana do tego, by urzeczywistniać swą tożsamość *wspólnoty wychowującej* między innymi poprzez taki program kształcenia, który zdolny jest ukazać powołanie jako fundamentalną i wpisaną w naturę wartość osoby ludzkiej. W tym też znaczeniu szkoła, jeśli jest ubogaczona duchem chrześcijańskim (zarówno dzięki obecności odpowiednio licznych przedstawicieli Kościoła w szkołach państwowych, zgodnie z prawem poszczególnych krajów, jak i przede wszystkim dzięki działalności szkół katolickich), może rozbudzić w «duszy chłopców i młodzieży pragnienie pełnienia woli Bożej przez wybór stanu życia najbardziej odpowiadającego każdemu, przy czym nie powinno być nigdy wykluczone powołanie do posługi kapłańskiej»^{4»} (PDV, 41).

Zastanów się:

Jaki jest wpływ środowiska na powołanie i formację kapłanów? Na czym polega szczególna rola rodziny?

³ *Propositio* 14.

⁴ Tamże 15.

3. ZADANIA

3.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY

Zadaniem każdej z osób należących do Kościoła jest uświadomić sobie to, że droga powołania kapłańskiego nie jest łatwa. Kapłan – podobnie jak każdy człowiek – mierzy się w swoim życiu z wyborami. Świętość jest drogą kapłana, ale jego praca duszpasterska nie powinna być oceniana i dyskwalifikowana w sytuacji, gdy tych oznak świętości nie widać. Jednocześnie zadaniem kapłanów i ludzi wokół nich (np. z najbliższego otoczenia rodzinnego, parafialnego) jest wspierać ich w pracy duszpasterskiej i wspólnym dążeniu do świętości. Tak modlitwą jak czynem.

3.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Szczególnym zadaniem rodziny jest budzenie i ukierunkowywanie powołania. Rodzina jest pierwszą szkołą budowania więzi miłości i otwartości na drugiego człowieka oraz umiejętności empatii i dialogu, które są niezbędne w pracy duszpasterskiej. Rodzina wspiera kapłana w jego drodze, pamięta o nim i pomaga mu w wytrwaniu w służbie Bogu i Kościołowi.

3.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Poziom formacji kapłanów stanowi w pewnym sensie odzwierciedlenie pozytywnych i negatywnych wzorców funkcjonujących w społeczeństwie. Większa świadomość problemów cywilizacyjnych, jak i sposobów radzenia sobie z nimi, to większa szansa na dojrzałe i skuteczniejsze duszpasterstwo kapłanów. Tak samo jak wierni świeccy, także kapłani powinni odnawiać stale więź z Bogiem żywym – obecnym w Eucharystii, w sakramentach świętych, w ludzie Bożym, w Kościele i w świecie.

4. REPETYTORIUM

W adhortacji papież przypomina o odpowiedzialności całego Kościoła za formację i poziom duszpasterstwa prowadzonego przez kapłanów. Szczegółowo odnosi się to do poziomów formacji kandydatów do kapłaństwa oraz do kapłanów będących po święceniach. Dokument podkreśla znaczenie modlitwy indywidualnej i wspólnotowej, która wspiera życie duchowe kapłanów i całego Kościoła.

ADHORTACJA

Temat: Nauczanie Jana Pawła II zawarte w *Ecclesia in Africa*
(14 września 1995 r.)

Ecclesia in Africa (łac. „Kościół w Afryce”) – skierowana do biskupów, kapłanów i diakonów, do zakonnic oraz do wszystkich wiernych o Kościele w Afryce i jego misji ewangelizacyjnej u progu 2000. Adhortacja jest wynikiem obrad I Zgromadzenia Specjalnego Synodu Biskupów dla Afryki, który odbył się na przełomie kwietnia i maja 1994 r. Synod poświęcony był działalności misyjnej mieszkańców Afryki.

1. GŁÓWNE PRZESŁANIE

W adhortacji papież omawia wszystkie istotne problemy działalności Kościoła w Afryce, wskazuje na jego bogactwo oraz wytycza kierunki dalszego działania i duszpasterstwa dla tego Kościoła. Najważniejsze tematy to: komunია z Kościołem powszechnym, pilna potrzeba ewangelizacji i inkulturacji, konieczność integralnego rozwoju człowieka, potrzeba właściwego przekazu mass mediów, konieczność poprawy sytuacji ekonomicznej państw Afryki.

2. NAJWAŻNIEJSZE CYTATY

2.1. „Problemów, jak i w proponowanych rozwiązaniach; z bólem musiało jednak stwierdzić, iż *niewątpliwie jednym ze wspólnych elementów jest to, że Afryka to kontynent pełen problemów. Prawie w każdym kraju można się spotkać ze skrajnym ubóstwem, tragicznym marnotrawstwem i tak skąpych zasobów, polityczną niestabilnością i napięciami społecznymi. Rezultaty rzucają się w oczy: nędza, wojny, brak nadziei. W świecie kontrolowanym przez kraje bogate i potężne,*

*Afryka stała się w praktyce nieważnym dodatkiem, przez wszystkich zapomnianym i pogardzanym*¹.

Według wielu Ojców Synodalnych dzisiejszą Afrykę można porównać do owego człowieka, który schodził z Jerycha do Jerozolimy: wpadł on w ręce zbójców, którzy go obdarli, zadali mu rany i porzucili na pół umarłego (por. Łk 10, 30-37). Afryka to kontynent, gdzie niezliczone ludzkie istoty – mężczyźni i kobiety, dzieci i młodzi leżą jak gdyby porzucone przy drodze, chore, poranione, bezsilne, odepchnięte i opuszczone. Ludzie ci pilnie potrzebują dobrych samarytan, którzy pośpieszą im z pomocą.

Jest moim osobistym pragnieniem, aby Kościół nadal prowadził, cierpliwie i niestrudzenie, swoje dzieło dobrego samarytanina. Przez wiele lat bowiem reżimy polityczne, dziś już nie istniejące, dotkliwie gnębiły Afrykanów i osłabiały ich zdolność reagowania: zraniony człowiek musi teraz odzyskać wszystkie zasoby swego człowieczeństwa. Synowie i córki Afryki potrzebują wyrozumiałego wsparcia i opieki duszpasterskiej. Trzeba im pomóc w zebraniu sił, aby mogli oddać je w służbę wspólnego dobra” (Eaf, 40-41).

Zastanów się:

Z jakimi problemami boryka się Kościół w Afryce? Jaką pracę ewangelizacyjną należy wykonać w pierwszej kolejności? Dlaczego troska wyłącznie o „pokarm dla ciała”, szlachetne misje humanitarne, podejmowane przez organizacje międzynarodowe na terenie Afryki, nie mogą być wystarczające dla rzeczywistych istotnych potrzeb jej mieszkańców?

2.2. „W afrykańskiej kulturze i tradycji powszechnie uznaje się fundamentalną rolę rodziny. Afrykanin, otwarty na wartość rodziny, miłości i życia, kocha dzieci, które przyjmuje z radością jako dar Boży. Synowie i córki Afryki miłują, życie. To właśnie miłość życia każe im tak wielką wagę przywiązywać do kultu przodków. Instynktownie wierzą, że ci zmarli żyją nadal, pozostają w obcowaniu z nimi. Czyż nie jest to jakiś przedsmak wiary w Świętych Obcowanie? Ludy Afryki szanują życie, które się poczyną i rodzi. Cieszą się tym życiem. Nie dopuszczają myśli o tym, że można by je unicestwić, nawet wówczas kiedy ta myśl jest im narzucana ze strony tak zwanych «cywilizacji postępowych». A praktyki wrogie życiu

¹ *Relatio ante disceptationem*, (11 kwietnia 1994), 4: „L'Osservatore Romano”, 13 kwietnia 1994, s. 4.

bywają im narzucane przy pomocy systemów ekonomicznych, służących egoizmowi bogatych². Afrykanie okazują szacunek dla życia aż do jego naturalnego końca i pozostawiają w swoich rodzinach miejsce dla starców i krewnych.

Kultury afrykańskie mają wyostrzony zmysł solidarności i życia wspólnotowego. W Afryce nie do pomyślenia jest święto, w którym nie uczestniczy cała wioska. Życie wspólnotowe w Afryce jest bowiem przejawem istnienia wielkiej rodziny. Modlę się gorąco i proszę innych o modlitwę, aby Afryka na zawsze zachowała to cenne dziedzictwo kulturowe i aby nigdy nie uległa pokusom indywidualizmu, tak bardzo obcego jej najlepszym tradycjom” (EAf, 43).

Zastanów się:

Na czym polega odrębność, a nawet osobliwość przejawiająca się w religijności Afrykańczyków? Na jakich wartościach buduje się w Afryce wspólnotę Kościoła? Jakie jest występujące tam powszechnie dziedzictwo kulturowe jej mieszkańców?

2.3. „W Afryce potrzeba stosowania Ewangelii w konkretnie życia jest bardzo odczuwalna. Czyż można głosić Chrystusa na tym ogromnym kontynencie, zapominając, że jest on jednym z najuboższych regionów świata? Czyż można nie brać pod uwagę przepełnionej cierpieniami historii ziemi, na której tyle narodów wciąż zmagają się z głodem, wojnami, konfliktami rasowymi i plemiennymi, brakiem politycznej stabilności, łamaniem praw człowieka? To wszystko stanowi wyzwanie dla ewangelizacji”³.

Ze wszystkich dokumentów przygotowawczych, podobnie jak z dyskusji prowadzonych podczas Zgromadzenia, bardzo wyraźnie wyłania się fakt, że zjawiska takie, jak pogłębiające się ubóstwo Afryki, urbanizacja, zadłużenie międzynarodowe, handel bronią, problem uchodźców i wypędzonych, problemy demograficzne i zagrożenia rodziny, emancypacja kobiet, szerzenie się AIDS, utrzymywanie się w niektórych regionach praktyki niewolnictwa, etnocentryzm i konflikty plemienne – stanowią najważniejsze wyzwania, jakie rozważał Synod” (EAf, 51).

² Jan Paweł II, Homilia podczas liturgii sprawowanej na otwarcie Specjalnego Zgromadzenia Synodu Biskupów poświęconego Afryce (10 kwietnia 1994), 3: AAS 87 (1995), 180-181.

³ Jan Paweł II, *Angelus* (20 marca 1994): „L'Osservatore Romano”, 21-22 marca 1994, s. 5.

Zastanów się:

Jakie zadania stoją przed Kościołem w Afryce? Jakie są przeszkody w głoszeniu Ewangelii? Co można zrobić, by Kościół przestał być zagrożony w jego misji ewangelizacyjnej?

3. ZADANIA**3.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY**

Adhortacja w kontekście zadań indywidualnych stawia na pierwszym miejscu troskę o teologiczną, tzn. zgodną z nauką Pisma Świętego, wykładnię wiary oraz otwartość na dialog ekumeniczny. Sercem ewangelizacji jest, jak czytamy w dokumencie, integralny rozwój osoby, dlatego zadaniem dla Afryki jest nie tylko wychowanie intelektualne i religijne, ale również obywatelskie. Powinna to być wrażliwość na: różne niesprawiedliwości szerzące się w sferze ekonomicznej, głód i brak wody, łamanie praw człowieka, uciskanie Kościołów chrześcijańskich itp., jakie spotykają ten kontynent.

3.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Adhortacja stawia przed rodziną afrykańską zadanie upodabniania się do Świętej Rodziny z Nazaretu. Od niej zależne są przyszłość świata i Kościoła. To w niej powstaje nowe życie, ona wychowuje przyszłe pokolenia, dlatego konieczna jest świadomość godności każdej kobiety, każdego mężczyzny i każdego afrykańskiego dziecka. Oprócz katechez, głoszonych w celu rozbudzenia tej świadomości, rodzinie należy pomóc uporządkować kwestie związane z synkretyzmem religijnym oraz zatroszczyć się o jej byt materialny.

3.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Pilną potrzebą Afryki jest potrzeba ewangelizacji oraz inkulturacją, która sprawia, że autentyczne wartości kulturowe Afryki zostaną przez społeczeństwo przekształcone i zintegrowane w chrześcijaństwie. Dynamiczne przemiany i rozwój społeczeństwa Afryki wymaga od jej mieszkańców w wymiarze duchowym pogłębiania wiary i mocy świadectwa, w wymiarze materialnym edukacji społeczeństwa, które w atmosferze dialogu i solidarności będzie w stanie zarządzać własnymi państwami.

4. REPETYTORIUM

Kościół w Afryce interesuje się nie tylko religijnym wymiarem swej posługi. Wyraża także potrzebę i określa konieczność reorganizacji społecznej, szczególnie w tych krajach, które najsilniej borykają się z ubóstwem. Wśród wytycznych dla Kościoła Afryki znalazły się: odpowiedzialność świeckich za zarządzanie majątkiem publicznym, dawanie świadectwa dobroci, sprawiedliwości, autentyczna demokracja szanująca zasady pluralizmu. Dziś wiemy, że Kościół obejmuje wielką troską również i to, ażeby położyć kres tragediom biorącym się z barbarzyńskich wojen w Afryce, kres nawrotom praktycznego niewolnictwa, handlowi narkotykami, bronią itp., by uśmierzyć liczne zagrożenia życia i zdrowia ludzkiego na tym kontynencie.

ADHORTACJA

Temat: Nauczanie Jana Pawła II zawarte w *Vita consecrata*
(25 marca 1996 r.)

Vita consecrata (łac. „Życie konsekrowane”) – adhortacja skierowana do biskupów i duchowieństwa, do zakonów i zgromadzeń zakonnych, do stowarzyszeń życia apostołskiego, do instytutów świeckich oraz do wszystkich wiernych o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i w świecie.

1. GŁÓWNE PRZESŁANIE

Dokument odnosi się do nauczania Kościoła na temat formacji, duszpasterstwa i apostołstwa osób, które swoje powołanie odnalazły w zgromadzeniach zakonnych i instytutach świeckich. Istotę życia konsekrowanego papież odnajduje w biblijnej scenie Przemienienia Chrystusa na Górze Tabor. Osoba konsekrowana czyni Chrystusa sensem swojego życia oraz stara się odtworzyć w sobie czystość, ubóstwo, posłuszeństwo – trzy rady ewangeliczne. Papież omawia szczególną godność i rolę kobiety konsekrowanej oraz niezmiennie wartości, które towarzyszą życiu konsekrowanemu, a więc takie jak braterstwo, współpraca, dialog, właściwe rozumienie służby i posłuszeństwa. W adhortacji zwraca się uwagę na znaczenie formacji oraz na istotę życia konsekrowanego, tj. służby Bogu i ludziom przez miłość. Nawet więc zakonny kontemplacyjny, które nie mają kontaktu z otoczeniem, działają poprzez swoją modlitwę, dziękując Bogu i wyprasząc łaski dla ludzi. Papież wskazuje również na przestrzenie życia społecznego, gdzie konieczny jest większy udział osób konsekrowanych, m.in. w takich dziedzinach jak: edukacja, ewangelizacja dzięki osobistemu świadectwu, opieka nad chorymi, obecność w środkach masowego przekazu.

2. NAJWAŻNIEJSZE CYTATY

2.1. „Rady ewangeliczne, poprzez które Chrystus wzywa niektórych, aby dzielili Jego doświadczenie dziewictwa, ubóstwa i posłuszeństwa, wymagają od tego, kto je przyjmuje, *zdecydowanej woli całkowitego upodobnienia się do Niego*. Żyjąc w posłuszeństwie, niczego nie posiadając na własność i zachowując czystość¹, osoby konsekrowane wyznają, że Chrystus jest Pierwowzorem, w którym wszelka cnota osiąga doskonałość. Jego sposób życia w czystości, ubóstwie i posłuszeństwie jawi się bowiem jako najbardziej radykalna forma życia Ewangelią na tej ziemi, forma - rzecz można - Boska, skoro przyjął ją On sam, Człowiek-Bóg, jako wyraz więzi łączącej Jednorodzonego Syna z Ojcem i z Duchem Świętym. Oto dlaczego chrześcijańska tradycja mówiła zawsze o *obiektywnej wyższości życia konsekrowanego*.

Nie można też zaprzeczyć, że praktyka rad ewangelicznych jest formą szczególnie głębokiego i owocnego udziału również w *misji Chrystusa*, na wzór Maryi z Nazaretu, Jego pierwszej uczennicy, która oddała się na służbę Bożego zamysłu, czyniąc dar z siebie samej. Początkiem każdej misji jest taka właśnie postawa, wyrażona przez Maryję w chwili zwiastowania: Oto Ja służebnica Pańska, niech mi się stanie według twego słowa (Łk 1, 38)” (VC, 18).

Zastanów się:

Co kryje się pod pojęciem ‘rady ewangeliczne’, z jakiej tradycji tekstowej i kulturowej ono wynika? W jaki sposób wpływają one na życie osób konsekrowanych? Czy można zastosować je również do życia ludzi świeckich?

2.2. „Szczególny wkład osób konsekrowanych w ewangelizację polega przede wszystkim na świadectwie życia całkowicie oddanego Bogu i braciom na wzór Zbawiciela, który z miłości do człowieka stał się sługą. W dziele zbawienia źródłem wszystkiego jest bowiem Boska *agape*. Dzięki konsekracji i całkowitemu oddaniu się Panu osób konsekrowanych widzialna staje się miłująca i zbawcza obecność Chrystusa – konsekrowanego przez Ojca i posłanego, aby spełnić misję². Osoby te, pozwalając się *zdobyć* przez Chrystusa (por. Flp 3, 12), okazują gotowość, by w pewien sposób stać się przedłużeniem Jego człowieczeństwa³. Życie

¹ Św. Franciszek z Asyżu, *Reguła bullata*, I, 1.

² Jan Paweł II, List apost. *Orientalis Lumen* (2 maja 1995), 16: AAS 87 (1995), 762.

³ Tenże, List apost. *Tertio millennio adveniente* (10 listopada 1994), 42: AAS 87 (1995), 32.

konsekrowane wymownie świadczy o tym, że im bardziej żyje się Chrystusem, tym lepiej można Mu służyć w bliźnich, stając w pierwszej linii frontu misyjnego i podejmując największe nawet ryzyko⁴ (VC, 76).

Zastanów się:

Co jest istotą życia konsekrowanego? Skoro łaska Boża ma zasadniczy wpływ na jego zapoczątkowanie, jak można się otworzyć na jej działanie? Dlaczego kultura ponowoczesna rzadko sprzyja temu modelowi życia, który był u początków szkoły, dzięki której wyrosła nowożytna kultura europejska?

2.2. „W naszym świecie, gdzie ślady Boga wydają się często zatarte, pilnie potrzebne jest zdecydowane świadectwo prorockie osób konsekrowanych. Jego przedmiotem powinno być przede wszystkim *pierwszeństwo Boga i dóbr przysługujących*, czego przejawem jest naśladowanie Chrystusa czystego, ubogiego i posłusznego, całkowicie oddanego chwale Ojca oraz miłości do braci i siostr. Już samo życie braterskie jest *czynnym prorocstwem* w społeczeństwie, które odczuwa głęboką – choć czasem nieuświadomioną – tęsknotę za braterstwem bez granic. Wierność własnemu charyzmatowi nakazuje osobom konsekrowanym, by dawały wszędzie świadectwo jednoznaczne i jawne – na wzór proroków, którzy nie boją się narazić nawet własnego życia.

Prorocтво czerpie szczególną moc przekonywania ze *zgodności między przepowiadaniem a życiem*. Osoby konsekrowane pozostaną wierne swojej misji w Kościele i w świecie, jeśli będą zdolne nieustannie oceniać swoje postępowanie w świetle słowa Bożego⁵. W ten sposób będą mogły wzbogacać innych wiernych otrzymanymi dobrami charyzmatycznymi, otwierając się zarazem na prorockie wyzwania pochodzące z innych kręgów Kościoła. W tej wymianie darów, zabezpieczonej przez *pełną zgodność z Magisterium i z przepisami Kościoła*, objawi się działanie Ducha Świętego, który *jednocząc (Kościół) we wspólnocie (in communione) i w posłudze, uposaża go w rozmaite dary hierarchiczne oraz charyzmatyczne*⁶ (VC, 85).

⁴ Paweł VI, Adhort. apost. *Evangelii nuntiandi* (8 grudnia 1975), 69: AAS 68 (1976), 58.

⁵ Por. *Propositiones* 15, A i 39, C.

⁶ Sobór Wat. II, Konst. dogm. o Kościele *Lumen gentium*; por. Dekr. o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis*, 2.

Zastanów się:

Jakie jest znaczenie życia konsekrowanego dla współczesnego świata? Formułując odpowiedź, podaj i omów krótko kilka przykładów.

3. ZADANIA**3.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY**

Śluby czystości, ubóstwa i posłuszeństwa, którymi żyją osoby konsekrowane, to widzialne znaki, skuteczne drogowskazy w dążeniu do świętości. Kształtują wolę, uczą pokory, pragnienia służby innym ludziom oraz sztuki decydowania i odróżniania dobrych decyzji od złych. W zachowaniu ślubów pomagają rady ewangeliczne, które umacniają w konkretnych wyborach i uczynkach miłosierdzia. W takim wymiarze (jako mocnych i zobowiązujących postanowień) ich praktykowanie jest możliwe nie tylko w życiu osób poświęconych Bogu, ale każdego chrześcijanina.

3.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Osoby konsekrowane – będące w zakonie czy instytucie – uczą się budowania nowych więzi. Szczególnie tych opartych na wartości braterstwa i umiejętności współpracy i przebaczenia. Łatwiej zawierzyć swoje życie Bogu i czynić dobre uczynki w sytuacji, gdy życie wspólnotowe nie przysparza trosk, a relacje między osobami układają się dobrze. Dlatego zadaniem rodziny, niemożliwym do odtworzenia przez żadną inną wspólnotę, jest wychowanie, które uczy dialogu, współpracy, zrozumienia dla drugiego człowieka. Tę rolę zapoczątkowaną w rodzinie pierwotnej przejmuje rodzina zakonna właściwa dla modelu życia wybranego przez osobę przeznaczającą siebie Bogu, wspólnocie i bliźnim w Chrystusie i Duchu Świętym.

3.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Społeczność Kościoła widzi w życiu osób konsekrowanych bardzo ważny element swojej misji ewangelizacyjnej. Niestety, rosnący sekularyzm, konsumpcjonizm, ekonomiczne problemy państw odbijają się negatywnie na każdej grupie i wspólnocie, w tym także osób konsekrowanych. Zadaniem społeczeństwa jest więc minimalizowanie negatywnych skutków cywilizacji śmierci, troska o podmiotowe traktowanie człowieka w każdym miejscu i każdej sytuacji.

4. REPETYTORIUM

Adhortacja przypomina o misji i roli osób konsekrowanych we współczesnym świecie. Stawia ich za wzór osób, które poprzez realizację rad ewangelicznych czystości, ubóstwa i posłuszeństwa urzeczywistniają w swoim życiu i działaniu posłannictwo Jezusa Chrystusa. Dokument omawia szczegóły formacji zakonnej. Przy okazji jednak przypomina świeckim, pozostającym w Kościele, o różnych charyzmatach i różnych wymiarach powołania do życia w świętości. Uprzytomnienie tej kwestii jest niezwykle ważne dla zachowania równowagi między czynnym i kontemplacyjnym modelem życia, obecnym (w sposób trwały) w jeszcze niedawnej tradycji chrześcijańskiej na całym świecie.

ADHORTACJA

Temat: Nauczanie Jana Pawła II zawarte w *Ecclesia in America*
(22 stycznia 1999 r.)

Ecclesia in America (łac. „Kościół w Ameryce”) – Do biskupów, do kapłanów i diakonów, do zakonników i zakonnic oraz do wszystkich wiernych o spotkaniu z żywym Chrystusem, Drogą nawrócenia, jedności i solidarności w Ameryce.

1. GŁÓWNE PRZESŁANIE

Jan Paweł II, omawiając potrzeby Kościoła w Ameryce Łacińskiej, przywołuje rocznicę 500-lecia ewangelizacji tego kontynentu. Głównymi tematami dokumentu są: chrześcijańska tożsamość Ameryki, charakterystyka pobożności ludowej, prawo tubylców do własnej ziemi; sprzeciw wobec marginalizacji imigrantów, etyczne konsekwencje globalizacji, troska Kościoła o poszanowanie praw człowieka, konieczność nawrócenia, które ma wymiar indywidualny i społeczny.

2. NAJWAŻNIEJSZE CYTATY

2.1. „Największym darem, jaki Ameryka otrzymała od Pana, jest wiara, która określiła jej chrześcijańską tożsamość. Upłynęło już pięć wieków, odkąd imię Chrystusa jest głoszone na jej kontynencie. O amerykańskiej fizjonomii religijnej zadecydowała ewangelizacja, która towarzyszyła płynącym z Europy ruchom migracyjnym. Przenikają ją chrześcijańskie wartości religijne, które – nawet jeśli nie zawsze są przeżywane w sposób koherentny, a nawet bywały niekiedy kwestionowane – mogą być uważane za pewnego rodzaju dziedzictwo wszystkich mieszkańców Ameryki, tych nawet, którzy wyraźnie się do nich nie przyznają. Jest rzeczą jasną, że chrześcijańskiej tożsamości Ameryki nie można uważać

za synonim tożsamości katolickiej. Obecność innych wyznań chrześcijańskich, większa lub mniejsza, w różnych częściach Ameryki, stwarza szczególnie pilną potrzebę zaangażowania ekumenicznego, w poszukiwaniu jedności wszystkich tych, którzy wierzą w Chrystusa” (EAm, 14).

Zastanów się:

Jaki są źródła tożsamości Kościoła w Ameryce Łacińskiej? W jaki sposób Kościół prowadził tam misję, wiążąc to z kolonizacją ziem? Na co zwraca uwagę Jan Paweł II?

2.2. „Nawrócenie nie będzie jednak pełne, jeśli nie uświadomimy sobie wymogów życia chrześcijańskiego i nie będziemy podejmować wysiłków prowadzących do jego realizacji. W związku z tym Ojcowie Synodalni podkreślili, że niestety *istnieje wiele braków, mających charakter osobisty i wspólnotowy, które dotyczą zarówno głębszego nawrócenia, jak też relacji między środowiskami, instytucjami i grupami w Kościele*¹. *Kto nie miłuje brata swego, którego widzi, nie może miłować Boga, którego nie widzi* (1 J 4,20).

Miłość braterska każe widzieć wszystkie potrzeby bliźniego. Jeśliby ktoś posiadał na świecie majątek i widział, że brat jego cierpi niedostatek, a zamknął przed nim swe serce, jak może trwać w nim miłość Boga? (1 J 3,17). Dlatego dla chrześcijańskiego ludu żyjącego w Ameryce nawrócenie się do Ewangelii oznacza ponowne przemyślenie wszystkich obszarów i aspektów swego życia, a w pierwszym rzędzie tego, co dotyczy ładu społecznego i realizacji dobra wspólnego². W szczególny sposób trzeba będzie coraz bardziej umacniać społeczną świadomość godności każdej osoby, a w konsekwencji uwrażliwiać społeczność na jej obowiązek do brania udziału w działalności politycznej w duchu Ewangelii³. Jest bowiem rzeczą jasną, że działalność na obszarze politycznym stanowi również część powołania i działalności wiernych świeckich⁴” (EAm, 27).

¹ *Propositio* 34.

² Tamże.

³ Tamże.

⁴ Por. Sobór Wat. II, Konst. dogm. o Kościele *Lumen gentium*, 31.

Zastanów się:

Jakie zadania stawia papież przed Kościołem Ameryki? Co w wymiarze przemian osobistych i społecznych oznacza nawrócenie?

2.3. „(...) złożone zjawisko globalizacji stanowi jedną z cech charakterystycznych dzisiejszego świata, a w szczególności Ameryki. W tej wielopostaciowej rzeczywistości dużego znaczenia nabiera aspekt ekonomiczny. Przez swe nauczanie społeczne Kościół wnosi liczący się wkład do problematyki aktualnej gospodarki globalnej. Jego postawa moralna w tej dziedzinie *opiera się na trzech fundamentalnych zasadach: godności człowieka, solidarności i pomocniczości*⁵. Gospodarka globalna powinna być analizowana w świetle zasad sprawiedliwości społecznej, z zachowaniem priorytetu opcji na rzecz ubogich, którzy powinni mieć możliwość własnej obrony w systemie gospodarki globalnej i przy poszanowaniu wymogów międzynarodowego dobra wspólnego. W rzeczywistości *społeczna nauka Kościoła utożsamia się z postawą moralną uwrażliwiania rządów, instytucji i organizacji prywatnych na przygotowywanie przyszłości odpowiadającej godności każdej osoby. Z tej perspektywy można rozpatrywać kwestie odnoszące się do długów zewnętrznych, wewnętrznej korupcji politycznej i dyskryminacji wewnątrz każdego narodu, jak i pomiędzy nimi*⁶.

Kościół w Ameryce jest powołany nie tylko do popierania coraz większej jedności między narodami i przyczyniania się tym samym do tworzenia autentycznej globalnej kultury solidarności⁷, lecz także do współpracowania wszelkimi dozwolonymi środkami w dziele zredukowania negatywnych skutków globalizacji, takich jak dominacja silniejszych nad słabszymi, szczególnie w dziedzinie gospodarczej, i utrata wartości kultur miejscowych na rzecz źle rozumianego ujednolicenia” (EAm, 55).

Zastanów się:

Do czego powołany jest Kościół w Ameryce? Jakie są kierunki radzenia sobie z negatywnymi skutkami globalizacji na tym kontynencie?

⁵ *Propositio* 74.

⁶ Tamże.

⁷ Por. *Propositio* 67.

3. ZADANIA

3.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY

Szczególną uwagę poświęcić należy odnowieniu wizerunku kobiety i mężczyzny powołanych, każde na swój sposób, do uczestnictwa w życiu kościelnym, kulturalnym, społecznym i gospodarczym. W dobie globalizacji i narzucającego się konsumpcjonizmu należałoby zastanowić się nad nadaniem swemu życiu autentycznego sensu poprzez „bycie”, pełniejsze uczestnictwo braterskie w życiu rodziny i najbliższej społeczności, a nie „posiadanie” skoncentrowane na wąskim rozumieniu wartości i funkcji dóbr, wykorzystywanych w minimalnym zakresie. Dotyczy to zwłaszcza posiadaczy wielkich majątności skupionych w rękach wąskiej elity społecznej, nie odczuwających najczęściej potrzeby dzielenia się ich dobrami z biednymi.

3.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Sytuacja społeczna i kulturowa w Ameryce zagraża trwałości oraz wartości instytucji małżeństwa i rodziny. Wzrastająca liczba rozwodów, rozpowszechnianie się aborcji, zabijania dzieci i mentalność antykoncepcyjna stoją – jako zadania – „w kolejności” do przepracowania w życiu społecznym wielu państw. Jest to praca, którą powinny one odjąć dla dobra rodziny. Początek tych zmian możliwy jest zawsze, zdaniem papieża, a szczególnie w momencie, gdy same rodziny uznają, że fundamentem życia ludzkiego jest sakrament małżeństwa, oparty na płodnej (duchowo i fizycznie) więzi mężczyzny i kobiety.

3.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Adhortacja stanowczo przypomina, że nie ma autentycznej demokracji i rozwoju bez poszanowania praw człowieka. Dlatego zadaniem społeczności, a zwłaszcza osób odpowiedzialnych za przestrzeganie ustawodawstwa, jest ochrona godności człowieka we wszystkich jej zróżnicowanych wymiarach i zakresach występowania w życiu indywidualnym i społecznym, a także gospodarczym i politycznym.

4. REPETYTORIUM

Adhortacja porusza najważniejsze problemy Kościoła i społeczności kontynentu Ameryki. Wzywa do umacniania tożsamości poprzez pogłębione rozu-

mienie przynależności do Chrystusa i budowania jedności i dobrobytu w oparciu o katolicką naukę społeczną. Wiele miejsca zajmuje w niej nie tylko religijny wymiar życia człowieka. Papież wyraźnie wskazuje na fakt, że nie ma autentycznej wiary i ewangelizacji bez przemian ekonomicznych, kulturowych i społecznych, które wpływają każdorazowo na formację człowieka. Kościół, dysponujący określą wizją rozwoju życia ludzkiego, w sposób naturalny powinien się tych przemian domagać, stosownie do posiadanych przez siebie instrumentów, jakimi jest argumentacja w dziedzinie życia moralnego, nienaruszalnych praw człowieka jako osoby, praw wszystkich ludów i narodów świata.

ADHORTACJA

Temat: Nauczanie Jana Pawła II zawarte w *Ecclesia in Asia*
(6 listopada 1999 r.)

Ecclesia in Asia (łac. „Kościół w Azji”) – Do biskupów, do kapłanów i diakonów, do zakonników i zakonnic oraz do wszystkich wiernych świeckich – o Jezusie Chrystusie Zbawicielu oraz Jego misji miłości i służby w Azji «...aby mieli życie i mieli je w obfitości» (J 10, 10).

1. GŁÓWNE PRZESŁANIE

Papież przedstawia Azję jako kontynent niezwykle trudnych problemów społecznych, przemocy i prześladowań, ale równocześnie jako przestrzeń niezwykle bogactwa kulturowego i religijnego. W porównaniu do całego świata katolicy stanowią tu najmniejszą liczbę (ok. 3%). Wskazując na różnice kulturowe i religijne tego kontynentu, Jan Paweł II mówi o zadaniu odkrywania uniwersalnego wymiaru tajemnicy zbawienia. Dokument wzywa do odważnego podejmowania wysiłku misyjnego we wszystkich środowiskach chrześcijańskich, a zwłaszcza podjęcia odpowiedzialności za rodzinę, młodzież i środki społecznego przekazu.

2. NAJWAŻNIEJSZE CYTATY

2.1. „Ojcowie Synodu mówili zarówno o gwałtownych przemianach dokonujących się w społecznościach azjatyckich, jak też o pozytywnych i negatywnych aspektach tych zmian. Zaliczyć do nich należy zjawisko urbanizacji i pojawianie się olbrzymich konglomeracji miejskich, w których często spotkać można strefy dotknięte kryzysem, gdzie szaleje zorganizowana przestępczość, terroryzm, prostytutcja i wyzysk najsłabszych kategorii społeczeństwa. Inne rzucające się w oczy zjawisko społeczne to migracje, skazujące miliony osób na sytuacje

trudne pod względem gospodarczym, kulturowym i moralnym. Wewnętrzne, a także zewnętrzne migracje mają różne powody, przede wszystkim są to: nędza, wojny, konflikty etniczne, deptanie praw człowieka i jego podstawowych wolności. Tworzenie gigantycznych kompleksów przemysłowych stanowi inną jeszcze przyczynę migracji wewnętrznych i zewnętrznych, wraz z ich destrukcyjnym wpływem na życie i jego wartości. Wzmiankowano także o powstających elektrowniach atomowych, przy których budowie brane są pod uwagę jedynie koszty i wydajność, niewiele natomiast uwagi poświęca się sprawie bezpieczeństwa ludzi i ochronie środowiska.

Na szczególną wzmiankę zasługuje także turystyka. Mimo iż mamy tu do czynienia z uprawnioną gałęzią przemysłu, posiadającą własne wartości kulturowe i edukacyjne, to jednak w niektórych przypadkach ma ona destrukcyjny wpływ na fizjonomię wielu krajów azjatyckich, przejawiający się w formie prostytucji, pozbawiającej godności młode kobiety, a nawet dzieci¹. Duszpasterstwo zarówno emigrantów, jak i turystów jest sprawą trudną i złożoną, w Azji zwłaszcza, gdzie nie zawsze istnieją odpowiednie do tego celu struktury. W tworzeniu programów duszpasterskich realia te należy uwzględniać na wszystkich poziomach. W kontekście tym nie trzeba zapominać o migrantach katolickich Kościołów wschodnich, którym potrzebne jest duszpasterstwo harmonizujące z ich własnymi tradycjami kościelnymi² (EAs, 7).

Zastanów się:

Jakie są pozytywne i negatywne skutki rozwoju cywilizacyjnego Azji? Jaki to ma wpływ na kształtowanie wizji godności człowieka? Czy i w jaki sposób można sprawić, by przekaz należący do kultury chrześcijańskiej był na tym kontynencie odbierany z należnym jej poważaniem i szacunkiem?

2.2. „Kościół w Azji jest dobrze przygotowany do pełnienia zadania głoszenia, wie bowiem, że dzięki działaniu Ducha Świętego istnieje już, zarówno u jednostek, jak i u całych narodów, oczekiwanie, niekiedy nawet nieświadome, poznania prawdy o Bogu, o człowieku i o drodze prowadzącej do wyzwolenia od grzechu i śmierci³. To naleganie na głoszenie nie rodzi się z sekciarstwa ani

¹ Por. Specjalne Zgromadzenie Synodu Biskupów poświęcone Azji, *Instrumentum laboris*, 9.

² Por. Specjalne Zgromadzenie Synodu Biskupów poświęcone Azji, *Propositiones* 36 i 50.

³ Por. Jan Paweł II, Enc. *Redemptoris missio* (7 grudnia 1990), 45: AAS 83 (1991), 292.

z ducha prozelityzmu, ani z jakiegoś poczucia wyższości. Kościół ewangelizuje z posłuszeństwa nakazowi Chrystusa, wiedząc, że każdy człowiek ma prawo usłyszeć Dobrą Nowinę o Bogu – Tym, który się objawia i daje nam w Chrystusie⁴. Świadczenie o Jezusie Chrystusie stanowi największą usługę, jaką Kościół może zaoferować ludom Azji, ponieważ odpowiada to ich głębokiemu pragnieniu znalezienia Absolutu oraz odsłania prawdy i wartości gwarantujące integralny rozwój człowieczeństwa. Kościół zdaje sobie sprawę ze złożoności i zróżnicowań sytuacji w Azji i żyjąc prawdziwie w miłości (Ef 4,15) głosi Dobrą Nowinę, pełen szacunku i serdecznych uczuć dla tych, którzy go słuchają. Głoszenie respektujące prawo sumienia nie narusza wolności, ponieważ wiara domaga się zawsze dobrowolnej odpowiedzi ze strony człowieka⁵. Szacunek taki nie sprzeciwia się konieczności wyraźnego i pełnego głoszenia Ewangelii. W kontekście bogatej różnorodności kultur i religii w Azji, szczególnie trzeba podkreślić, że ani wielki szacunek dla tych religii, ani złożoność podnoszonych problemów nie skłaniają Kościoła do zamilczenia przed niechrześcijanami orędzia Jezusa Chrystusa⁶. W r. 1986, podczas pielgrzymki do Indii, wyraźnie stwierdziłem, że postawa Kościoła wobec innych religii jest nacechowana autentycznym szacunkiem. (...) Jest on dwojaki: szacunek dla człowieka szukającego odpowiedzi na najgłębsze pytania jego życia i szacunek dla działania Ducha w człowieku⁷. Także Ojcowie Synodali bez wahania wyrażali przekonanie, że Duch działa w społeczeństwach, kulturach i religiach azjatyckich, przez które Ojciec przygotowuje serca ludów Azji do otwarcia się na pełnię życia w Chrystusie⁸ (EAs, 20).

Zastanów się:

Jakie są uwarunkowania głoszenia Jezusa Chrystusa w Azji? Co w tym pomaga, a co stanowi znaczącą przeszkodę dla ewangelizacji? Jakie znaczenie w tym zadaniu ma świadectwo misjonarzy i męczenników, którzy znieśli wie-

⁴ Por. tamże, 46: wyd. cyt., 292-293.

⁵ Sobór Wat. II, Dekl. o wolności religijnej, *Dignitatis humanae*, 3-4; Jan Paweł II, Enc. *Redemptoris missio* (7 grudnia 1990), 39: AAS 83 (1991), 287; *Propositio*, 40.

⁶ Paweł VI, Adhort. apost. *Evangelii nuntiandi* (8 grudnia 1975), 53: AAS 68 (1976), 41-42.

⁷ Jan Paweł II, Przemówienie do przedstawicieli religii niechrześcijańskich (5 lutego 1986), 2: AAS 78 (1986), 767.

⁸ Por. Specjalne Zgromadzenie Synodu Biskupów poświęcone Azji, *Propositio*, 11, 12; Jan Paweł II, Enc. *Redemptoris missio* (7 grudnia 1990), 28: AAS 83 (1991), 273-274.

le trudu, dźwigając krzyż, albo wręcz ponieśli śmierć, budując Kościół na tym kontynencie?

2.3. „W kontekście azjatyckim trzeba tu jednak zwrócić szczególną uwagę na następującą okoliczność. Otóż Kościół wie, że *milczące świadectwo życia* pozostaje dzisiaj jedynym sposobem głoszenia królestwa Bożego w wielu rejonach Azji, gdzie głoszenie publiczne jest zakazane, wolność religijna nie istnieje lub jest systematycznie ograniczana. Kościół daje ten typ świadectwa w sposób świadomy, widząc w tym sposób *brania swego krzyża* (por. Łk 9,23), z drugiej strony jednak niezmordowanie zwraca uwagę rządów na tę sytuację i domaga się od nich wprowadzenia wolności religijnej, jako fundamentalnego prawa człowieka. Dobrze będzie przypomnieć tu słowa Soboru Watykańskiego II: *Osoba ludzka ma prawo do wolności religijnej. Tego zaś rodzaju wolność polega na tym, iż wszyscy ludzie powinni być wolni od przymusu ze strony czy to poszczególnych ludzi, czy to zbiorowisk społecznych i jakiejkolwiek władzy ludzkiej tak, aby w sprawach religijnych nikt ani nie przymuszano do działania wbrew jego sumieniu, ani nie przeszkadzano mu w działaniu według swego sumienia prywatnie i publicznie, indywidualnie lub w łączności z innymi, w godziwym zakresie*⁹. W niektórych krajach azjatyckich zasada ta musi dopiero zostać uznana i wprowadzona w życie” (EAs, 23).

Zastanów się:

Jakie jest znaczenie i zakres wolności religijnej? Co można o tym sądzić, gdy stykają się ze sobą religie bądź wyznania i przekonania manifestowane przez ludzi, którzy nie czują się sobie bliscy? W jakim wymiarze rzuca to na godność i wolność człowieka przyznającego się do życia w Kościele, jak i uczestniczącego w misji ewangelizacyjnej?

3. ZADANIA

3.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY

W przesłaniu dla Kościoła w Azji, służącym umocnieniu w wierze, Jan Paweł II zwraca uwagę, że odpowiedź na pytanie o sens życia człowieka znajduje się w pełni w Jezusie Chrystusie. Odkupienie człowieka to zawierzenie Chrystusowi,

⁹ Sobór Wat. II, Dekl. o wolności religijnej *Dignitatis humanae*, 2.

zgodnie z przykazaniem miłości bliźniego, w otwartości na inne kultury i bogactwo innych wiar i wierzeń, które należą do specyfiki religijnego krajobrazu Azji. Idąc tym tropem, trzeba więc powiedzieć, że właściwym krokiem prowadzącym do ewangelizacji ludów i narodów Azji jest okazanie im miłości dzięki osobistemu świadectwu przez kapłanów i świeckich. A więc miłość Boża w Chrystusie i Duchu Świętym, obecna w Kościele, jest niezbędnym warunkiem wyjścia niejako „na zewnątrz” do innych.

3.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Zgodnie z chrześcijańską wizją rozwoju duchowego rodzina stanowi Kościół domowy. Dlatego jest ona jednym z najskuteczniejszych czynników ewangelizacji. W związku z tym podstawowym zadaniem także rodziny w Azji jest dziś dawanie świadectwa Ewangelii – życiu w Chrystusie i mocy Ducha Świętego – w pokoju i miłości. Mimo trudności zewnętrznych, łączących się z współwystępowaniem wielu religii na tym kontynencie, chrześcijanie w sposób widomy powinni przeżywać swoje powołanie, dając tego świadectwo w życiu zakonnym, kapłańskim i wspólnot rodzinnym należących do Kościoła Bożego.

3.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Papież wyraża nadzieję, że społeczność katolików stanie się dla kontynentu Azji przykładem życia miłością, pokojem, szacunkiem dla godności drugiego człowieka. Społecznością, która równoważy potrzeby duchowe z pracą na rzecz ekonomicznego rozwoju. Wspólnotą, która potrafi połączyć wiarę z kulturowym bogactwem Azji.

4. REPETYTORIUM

Jan Paweł II nie ma wątpliwości, że rozwój chrześcijaństwa w Azji jest równocześnie służbą na rzecz człowieka. Zadaniem Kościołów azjatyckich jest, w pierwszej kolejności, solidarność i współpraca, które pozwolą przezwyciężyć bariery obcości i ucisku, przed jakimi nierzadko stoi Kościół, oraz pozwolą duchowo i modlitewnie pracować nad poprawą materialnej sytuacji mieszkańców tego kontynentu. Nieodłącznym czynnikiem jest również wyczerpana praca w znaczeniu dosłownym. Papież wzywa do zainteresowania się potencjałem kulturowym i religijnym tych krajów oraz do odkrywania „azjatyckiego oblicza Chrystusa”.

ADHORTACJA

Temat: Nauczanie Jana Pawła II zawarte w *Ecclesia in Oceania*
(22 listopada 2001 r.)

Ecclesia in Oceania (łac. „Kościół w Oceanii”) – adhortacja skierowana do biskupów, prezbiterów, diakonów, osób konsekrowanych i do wszystkich wiernych świeckich o Jezusie Chrystusie i ludach Oceanii: Iść Jego drogą, głosić Jego prawdę, żyć Jego życiem.

1. GŁÓWNE PRZESŁANIE

Papież analizuje religijną i społeczną sytuację Oceanii, w skład której wchodzi Australia, Nowa Zelandia oraz rozrzucone na sporej powierzchni wyspy kontynentalne. Adhortacja powstała jako owoc zwołanego wcześniej Synodu, który zastanawiał się nad znalezieniem odpowiedniego sposobu głoszenia dzisiaj ludom Oceanii Jezusa Chrystusa. Ewangelizacja Oceanii jest możliwa poprzez wejście misjonarzy w językowe i kulturowe struktury tych wspólnot, ukształtowanych w ciągu wieloletnich i kultywowanych zwyczajów kulturowych, cywilizacyjnych, religijnych, z pełnym uszanowaniem obowiązujących w nich praw i zachowaniem ich własnej tożsamości. Chrześcijaństwo zostało jednak, wielokrotnie w tych miejscach, uznane za sprawę prywatną osób i nie ma przełożenia na życie społeczne. Kościół w Oceanii, oprócz bycia przewodnikiem w wierze, wciąż odgrywa rolę obrońcy praw człowieka, nawołuje do poprawy sytuacji materialnej, jak i podniesienia statusu społecznych rdzennych mieszkańców Oceanii.

2. NAJWAŻNIEJSZE CYTATY

2.1. „Tradycyjne ludy Oceanii stanowią całą mozaikę wielu kultur: tubylczej, melanezyjskiej, polinezyjskiej i mikronezyjskiej. Od czasów kolonizacji, rejon ten

kształtowała także kultura zachodnia. W ostatnich latach, w Australii zwłaszcza, częścią kulturalnej panoramy stały się także kultury azjatyckie. Każda z tych grup kulturowych, różniących się między sobą wielkością i siłą, posiada swe własne tradycje i własne doświadczenia integracyjne na nowej ziemi. Istnieją społeczności mające bardzo wyraźne cechy tradycyjne i wspólnotowe, ale są także grupy ukształtowane zasadniczo według wzorców zachodnich i nowoczesnych. W Nowej Zelandii, a w jeszcze większym stopniu w Australii, polityka imigracji kolonialnej i pokolonialnej zepchnęła tubylców do roli mniejszości na ich własnej ziemi - tubylców pod wieloma względami wykorzenionych z ich własnej kultury.

Jedną z najbardziej charakterystycznych cech ludów Oceanii jest ich bardzo mocne poczucie wspólnoty i przynależności do jednej rodziny i jednego szczepu w danej wiosce czy okolicy. W praktyce znaczy to, że decyzje są podejmowane na zasadzie konsensu, osiąganego po długich nieraz i zawiłych dyskusjach. Poruszony działaniem łaski Bożej, wrodzony zmysł wspólnotowy tych ludów ułatwia im przyjmowanie tajemnicy komunii danej w Chrystusie. Kościół w Oceanii przejawia autentycznego ducha współpracy, która rozciąga się na różne wspólnoty chrześcijańskie i na wszystkich ludzi dobrej woli. Częstkę tradycyjnych kultur Oceanii stanowi także głęboki szacunek do tradycji i autorytetu. To tłumaczyłoby istniejące tam poczucie solidarności obecnego pokolenia z dawniejszymi pokoleniami i wyjątkowy autorytet, jakim cieszą się rodzice i tradycyjni zwierzchnicy” (EO, 7).

Zastanów się:

Jakie są najbardziej charakterystyczne cechy ludów Oceanii? W jaki sposób mogą one wpływać na przyjęcie wiary w Chrystusa, na jej wzmocnienie zarówno w życiu odrębnych wspólnot, jak i poczucie włączenia do życia Kościoła powszechnego?

2.2. „Dla Kościoła w Oceanii wielkim wyzwaniem jest osiągnięcie głębszego zrozumienia komunii lokalnej i powszechnej oraz konkretna realizacja jego implikacji praktycznych. Mój poprzednik papież Paweł VI streścił to wyzwanie w następujących słowach: *Pierwszym aspektem tej komunii, jednością podstawową, jest komunia wiary. Jedność w wierze jest konieczna i podstawowa (...). Drugim aspektem katolickiej komunii jest miłość (...). Powinniśmy praktykować miłość w jej*

wymiarach eklezjalnych, bardziej świadomie i aktywnie¹. Ludy Oceanii mają z natury jakby rozwinięty zmysł wspólnotowy, jeśli jednak konflikty i nienawiść chce się przezwyciężyć pojednaniem i miłością, konieczna jest wiara. W kulturach najbardziej w tym rejonie przesiąkniętych wpływami Zachodu instytucje społeczne znajdują się pod presją, a ludzie pragną życia godniejszego istoty ludzkiej. Tam, gdzie indywidualizm grozi zrujnowaniem budowli ludzkiej społeczności, Kościół występuje jako uzdrawiający sakrament i rodzinny dom odpowiadający najgłębszym pragnieniom serca. Nie ulega wątpliwości, że ludy Oceanii aktualnie bardzo potrzebują takiego daru” (EO, 12).

Zastanów się:

Jakie są najpilniejsze wyzwania dla Kościoła Oceanii?

2.3. „Wyzwania nowoczesności i postmodernizmu odczuwają wszystkie Kościoły partykularne w Oceanii, szczególnie te jednak, które żyją w społeczeństwie bardziej dotkniętym procesem sekularyzacji, indywidualizmem i konsumizmem. Wielu biskupów zwracało uwagę na osłabienie wiary i praktyk religijnych w życiu ludzi, którzy jako normę oceny i postępowania przyjmują światopogląd z gruntu świecki. W związku z tym wierzących przestrzegał już papież Paweł VI. Mówił mianowicie o pokusie *sprowadzania wszystkiego do ziemskiego humanizmu, do zapomniania o moralnym i duchowym wymiarze życia i do zaniedbywania koniecznego kontaktu człowieka ze Stwórcą*². Kościół musi podejmować swą misję ewangelizacji w świecie coraz bardziej zsekularyzowanym. Zmysł Boga i Jego miłującej Opatrzności u wielu uległ osłabieniu, nawet w całych sektorach społeczeństwa. Praktyczne zubożenie na prawdy i wartości religijne przysłania pełne miłości oblicze Boga. Dlatego *„wśród priorytetów nowego zaangażowania ewangelizacyjnego znajduje się priorytet powrotu do odczuwania «sacrum» i do świadomości centralnego miejsca Boga w całej ludzkiej egzystencji*³. Pierwszym priorytetem dla Kościoła w Oceanii jest przystąpienie do nowej ewangelizacji.

¹ Paweł VI, Przemówienie do biskupów Oceanii (Sydney, 1 grudnia 1970): AAS 63 (1971), 55, 57.

² Tenże, Homilia na hipodromie w Randwick w dwusetną rocznicę przybycia J. Cooka do Australii (Sydney, 1 grudnia 1970): AAS 63 (1971), 62.

³ Jan Paweł II, Przemówienie do biskupów Australii (Sydney, 26 listopada 1986), 4: AAS 79 (1987), 956. 65 Słowa przytoczone przez Jana Pawła II, Przemówienie do biskupów Nowej Zelandii (Wellington, 23 listopada 1986), 5: AAS 79 (1987), 937.

Jego misja jest w pewnym sensie prosta i jasna: ponownie przedstawić społeczeństwu ludzkiemu integralną Ewangelię zbawienia w Jezusie Chrystusie. Kościół jest posłany do dzisiejszego świata, do ludzi naszych czasów, *aby «głosić Ewangelię (...) by nie zniweczyć krzyża Chrystusowego. Nauka bowiem krzyża jest (...) mocą Bożą» (1 Kor 1,17-18)»* (EO, 18).

Zastanów się:

Na czym polega i dlaczego konieczna jest w Oceanii nowa ewangelizacja?

3. ZADANIA

3.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY

Adhortacja stawia przed mieszkańcami Oceanii zadania, aby mogli uświadamiać sobie godność człowieka wypływającą z prawdy stworzenia go na obraz i podobieństwo Boga. Szacunek dla osoby zawiera respektowanie praw niepodważalnych, niezależnych od okoliczności. Gwarantem tych praw są słowa objawione przekazane w Ewangelii. Dlatego Kościół Oceanii zachęca do budowania własnej tożsamości, a przez to samo także porządku społecznego w oparciu o zasady miłości Boga i bliźniego, jak również potrzebę złożenia życia w ofierze przez Chrystusa.

3.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Rodzina poprzez zrodzenie i wychowanie potomstwa uczestniczy w stworzonych mocach Boga. Problemy społeczeństw Oceanii: rozwody i rozpad rodzin, uzależnienie od używek, bezrobocie, samobójstwa i zabójstwa wskazują na kryzys rozumienia wartości rodziny. Rodzina ma więc stać się potężną siłą ewangelizacyjną wewnątrz Kościoła i nawet poza jego granicami.

3.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Adhortacja wzywa narody Oceanii do odnowienia praktyki sakramentu pokuty. W wymiarze społecznym bowiem jest on znakiem miłosierdzia, pojednania i pokoju. Wszelkie zmiany społeczne muszą rozpocząć się od poczucia odpowiedzialności za postępowanie własne. Zawsze też, w jakimś wymiarze, za to, co dzieje się we wspólnocie.

4. REPETYTORIUM

Adhortacja zwraca uwagę na odrębną wartość Kościoła w Oceanii. Dokonuje analizy najbardziej aktualnych potrzeb, w tym potrzeby nawrócenia i pojednania z Bogiem i bliźnimi, na skutek niekorzystnych zmian postaw zajmowanych wobec sakramentów: małżeństwa oraz pokuty. W dokumencie Kościół wyraża też nadzieję, że pogłębienie wspólnoty ewangelicznej – z naciskiem na zachowanie tożsamości kultur Oceanii – przyczyni się do jej odnowy duchowej, również w wymiarze ekonomicznym.

ADHORTACJA

Temat: Nauczanie Jana Pawła II zawarte w *Ecclesia in Europa*
(28 czerwca 2003 r.)

Ecclesia in Europa (łac. „Kościół w Europie”) – adhortacja skierowana o biskupów, do kapłanów i diakonów, do zakonników i zakonnic oraz do wszystkich wiernych w Jezusie Chrystusie, który żyje w Kościele jako źródło nadziei dla Europy.

1. GŁÓWNE PRZESŁANIE

Jest to kolejna adhortacja papieska poświęcona problemom kontynentów. Tym razem Jan Paweł II analizuje problemy Europy – wskazując na zagubienie się chrześcijańskiej pamięci o dziedzictwie wieków przeszłych, na umacnianie się sekularyzmu i zagubienie znaczenia symboli chrześcijańskiej Europy. Obojętność wobec tych problemów, a nawet strach przed podjęciem wyzwań, jakie niesie przyszłość, są stanami, które papież nazywa po imieniu. Nie zatrzymuje się tylko na diagnozie sytuacji, ale ukazuje także pozytywne zmiany w Europie, tj. pojednanie między krajami, otwarcie jednych na drugich, podejmowanie społecznych debat na temat praw człowieka itp. Jednocześnie papież wskazuje, że Kościół katolicki może wnieść jedyny w swoim rodzaju wkład w budowę Europy otwartej na świat, lecz pamiętającej o swej tożsamości, potrafiącej jej bronić. Ewangelia jest znakiem nowego początku, skoro wyzwania na tym polu są znaczne. Przede wszystkim, jak czytamy w tym dokumencie: „Europa potrzebuje jakościowego skoku w uświadomieniu sobie swego duchowego dziedzictwa”.

2. NAJWAŻNIEJSZE CYTATY

2.1. „*Kościele w Europie*, czeka cię zadanie «nowej ewangelizacji! Umiej odnaleźć entuzjizm głoszenia. Posłuchaj jako skierowanego do ciebie dzisiaj, na po-

czątku trzeciego tysiąclecia, błagania, które zabrzmiało już na progu pierwszego tysiąclecia, kiedy Pawłowi ukazał się w widzeniu pewien Macedończyk i prosił go: «Przepraw się do Macedonii i pomóż nam!» (Dz 16, 9). Choć nie wyrażone czy nawet tłumione, to właśnie jest najgłębsze i najprawdziwsze wołanie, jakie płynie z serc dzisiejszych Europejczyków, spragnionych nadziei, która nie zawodzi. Tobie ta nadzieja została ofiarowana w darze, abys ją z radością przekazywał w każdym czasie i pod każdą szerokością geograficzną. Niech zatem głoszenie Jezusa, które jest Ewangelią nadziei, *będzie twą chlubą i racją twego istnienia*. Z odnowionym zapalem żyj dalej tym samym duchem misyjnym, który przez dwadzieścia wieków, poczynawszy od przepowiadania apostołów Piotra i Pawła, ożywiał tak licznych świętych, autentycznych ewangelizatorów kontynentu europejskiego” (EE, 45).

Zastanów się:

Dlaczego Europa, nasz wspólny kontynent, powinna się czuć zagrożona? Na czym polega nadzieja dla Europy? Jakie najpilniejsze zadania stoją przed nią dzisiaj?

2.2. „Orędzie o Jezusie Chrystusie musi dotrzeć również do współczesnej kultury europejskiej. *Ewangelizacja kultury* winna ukazać, że również w tej dzisiejszej Europie można żyć w pełni Ewangelią pojmowaną jako droga, która nadaje sens istnieniu. W tym celu duszpasterstwo musi wziąć na siebie zadanie kształtowania mentalności chrześcijańskiej w zwyczajnym życiu: w rodzinie, w szkole, w środkach społecznego przekazu, w świecie kultury, pracy i ekonomii, w polityce, w wykorzystaniu wolnego czasu, w zdrowiu i w chorobie. Trzeba krytycznie, ale ze spokojem spojrzeć na aktualną sytuację kulturową Europy i poddać ocenie nowe tendencje, ważniejsze fakty i sytuacje naszych czasów w świetle centralnego miejsca Chrystusa i chrześcijańskiej antropologii.

Również dzisiaj, mając w pamięci owocność chrześcijaństwa w kulturze na przestrzeni dziejów Europy, trzeba ukazywać ewangeliczne podejście – teoretyczne i praktyczne – do rzeczywistości i do człowieka. Ponadto, ze względu na ogromne znaczenie nauki i osiągnięć technicznych w kulturze i społeczeństwie Europy, Kościół, posługując się własnymi środkami poznania teoretycznego i możliwościami w zakresie inicjatyw praktycznych, powinien wysuwać swoje propozycje wobec nauki oraz jej zastosowań; wskazywać na niewystarczalność i nieadekwatność koncepcji inspirowanej scjentyzmem, która przyznaje obiek-

tywną wartość jedynie wiedzy doświadczalnej, a równocześnie przypominać kryteria etyczne, które są wpisane w naturę człowieka¹ (EE, 58).

Zastanów się:

Na czym ma polegać nowa ewangelizacja kultury chrześcijańskiej Europy?

2.3. „We współczesnym społeczeństwie, często zamkniętym na transcendencję, przytłoczonym przez postawy konsumpcyjne, łatwo ulegającym nowym formom bałwochwalstwa, a jednocześnie spragnionym czegoś, co nie przemija, *zadanie, które stoi przed Kościołem w Europie* jest trudne, a zarazem porywające. Polega ono na odkrywaniu na nowo poczucia «tajemnicy»; na odnowieniu liturgii, aby była bardziej wymownym znakiem obecności Chrystusa Pana; na tworzeniu nowych możliwości wyciszenia, modlitwy i kontemplacji; na powrocie do sakramentów, zwłaszcza do Eucharystii i Pokuty, jako źródeł wolności i nowej nadziei.

Dlatego do ciebie, *Kościele, który żyjesz w Europie*, kieruję nagły apel: *bądź Kościołem, który się modli*, chwali Boga, uznaje Jego absolutny prymat, wywyższa Go z pełną radości wiarą. *Odkryj na nowo poczucie «tajemnicy»*: przeżywaj ją z pokorną wdzięcznością; dawaj jej świadectwo z nieodpartą i udzielającą się innym radością. *Świętuj Chrystusowe zbawienie*: przyjmij je jako dar, który czyni cię Jego sakramentem; niech twoje życie stanie się prawdziwą «rozumną służbą Bożą», miłą Bogu (por. Rz 12, 1)» (EE, 69).

Zastanów się:

Jakie zadania stoją przed Kościołem w Europie?

3. ZADANIA

3.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY

Adhortacja przypomina, że człowiek nie może żyć bez miłości. Zadaniem Europejczyka jest świadectwo miłości rozumianej jako dobro i troska o drugiego człowieka, jako czynienie siebie, swego życia, swej pracy darem dla innych. To

¹ Por. *Propositio*, 23.

świadełstwo miłości jest dzisiaj potrzebne Europie, ponieważ samo w sobie ma wewnętrzną moc ewangelizującą².

3.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Europa boryka się z coraz większą niechęcią do sakramentów: małżeństwa, pokuty, uczestniczenia w Eucharystii, oraz do zakładania rodziny. Ale to czynniki ekonomiczne stają się jednym z argumentów za odkładaniem decyzji o ojcostwie i macierzyństwie, a tym samym o zrodzeniu i wychowaniu potomstwa. Tymczasem rodzina, szczerze odebrane oraz przemyślane powołanie do macierzyństwa i ojcostwa, są nadal najsilniejszym potencjałem Europy. Rozpoznawanie potrzeb i realizacja powołań tego rodzaju są jednym z podstawowych zadań do spełnienia, tak w chrześcijańskim życiu rodzinnym, jak wielkiej wspólnoty narodów Starego Kontynentu.

3.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Elementem znaczącym dla ewangelizacji Europy jest powrót do świętowania niedzieli jako Dnia Pańskiego. Powinien to być dzień postrzegany jako oddawany chętnie Bogu i człowiekowi, z pożytkiem dla całego społeczeństwa i z uszanowaniem dobrowolnie i szczerze żywionym dla godności pracy. Niedziela jako Dzień Pański winna być od niej wolna z wyjątkiem tych obowiązków i zawodów, w których przerwanie pracy byłoby ze szkodą dla całej społeczności chrześcijańskiej.

4. REPETYTORIUM

Kwintesencja przesłania adhortacji zawiera się w słowach: *Nie lękaj się! Ewangelia nie jest ci przeciwna, ale jest po twojej stronie*. Zdaniem papieża chrześcijańska inspiracja może przemienić politykę, kulturę, gospodarkę. Może i powinna włączyć te dziedziny we wspólną odpowiedzialność wspólnoty, w której wszyscy będą czuć się tak, jak we własnym domu. Przesłanie Ewangelii pomaga tworzyć i utrzymać w jedności europejską *rodzinę narodów*, która mogłaby być pod tym względem owocnym natchnieniem dla innych regionów świata.

² Zob. EE, 84.

ADHORTACJA

Temat: Nauczanie Jana Pawła II zawarte w *Pastores gregis*
(16 października 2003 r.)

Pastores gregis (łac. „Pasterze owczarni”) – dokument o biskupiej posłudze Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata; ostatnia adhortacja Jana Pawła II.

1. GŁÓWNE PRZESŁANIE

Dokument porusza kwestię roli i zadań biskupów w życiu wspólnoty Kościoła. Najważniejsze tematy tej adhortacji to: charakter posługi biskupiej, życie duchowo-modlitewne i formacja biskupa, aktualne wyzwania dla biskupów. Wyjaśnienie misji i zadań biskupów wobec społeczności wiernych opisują obrazy: nauczyciela wiary, herolda słowa oraz pasterza owczarni. Nie pomija ono także jednej z ról zasadniczych: szafarza sakramentów. Papież kreśli postać posługi biskupiej jako tej, która przewodniczy zgromadzeniu podczas Eucharystii, przyczynia się do duchowego i materialnego budowania Kościoła. Służbę biskupią Jan Paweł II omawia i uzasadnia poprzez odwołanie do źródeł teologicznych i historycznych.

2. NAJWAŻNIEJSZE CYTATY

2.1. „W bardzo dawnej tradycji biskup jest przedstawiany jako obraz Ojca, który, według tego, co pisał św. Ignacy z Antiochii, jest jakby niewidzialnym biskupem, biskupem wszystkich. W konsekwencji każdemu biskupowi powierzone jest miejsce Ojca Jezusa Chrystusa i w związku z tym, właśnie w odniesieniu do takiego jego przedstawienia, powinien być przez wszystkich traktowany z głębokim szacunkiem¹. W kontekście tej symbolicznej struktury katedra biskupia, któ-

¹ Por. *Do Magnezjan* 6, 1: PG 5, 764; *Do Trallan* 3, 1: PG 5, 780; *Do Smyrńczyków* 8, 1: PG 5, 852.

ra szczególnie w tradycji Kościoła Wschodniego przywołuje na pamięć ojcowską władzę Boga, może być zajmowana jedynie przez biskupa. Z tej samej struktury wynika dla każdego biskupa obowiązek darzenia świętego Ludu Bożego troską przepełnioną ojcowską miłością i prowadzenia go wraz z prezbiterami, współpracownikami biskupa w jego posłudze, jak również z diakonami, na drodze zbawienia². I odwrotnie, jak napomina starożytny tekst, wierni powinni miłować biskupów, którzy, po Bogu, są niczym ojciec i matka³. Z tej przyczyny wedle zwyczaju rozpowszechnionego w wielu kulturach istnieje zwyczaj całowania ręki biskupa jako ręki kochającego Ojca, dawcy życia” (PG, 7).

Zastanów się:

Jaki obraz biskupa dominuje w dawnej tradycji? Skąd wypływa szczególny szacunek, jakim darzeni się biskupi

2.2. „(...) cała posługa pasterska może być postrzegana jako wyrażająca się w potrójnej funkcji nauczania, uświęcania i prowadzenia. Widzimy tutaj odzwierciedlenie potrójnego wymiaru służby i posłannictwa Chrystusa. W rzeczywistości my sami jako chrześcijanie, a w sposób jakościowo nowy jako kapłani, uczestniczymy w misji naszego Nauczyciela, który jest Prorokiem, Kapłanem i Królem, i jesteśmy powołani, aby złożyć Mu szczególne świadectwo w Kościele i wobec świata.

Te trzy funkcje (*triplex munus*) oraz mająca w nich źródło władza, wyrażają na płaszczyźnie działania posługę pasterską (*munus pastorale*), którą każdy biskup przyjmuje podczas święceń biskupich. Jest to ta sama miłość Chrystusa, która dzielona jest w konsekracji, konkretyzuje się w głoszeniu Ewangelii nadziei wszystkim narodom (por. Łk 4, 16-19), w udzielaniu sakramentów tym, którzy otwierają się na zbawienie, oraz w przewodzeniu ludowi świętemu w drodze do życia wiecznego. Chodzi w istocie o funkcje ściśle ze sobą połączone, które nawzajem się wyjaśniają, warunkują i oświecają⁴.

Właśnie dlatego biskup, kiedy naucza, równocześnie uświęca i kieruje Ludem Bożym; uświęcając, naucza także i kieruje; kierując, naucza i uświęca.

² Por. Pontyfikał Rzymski, *Obrzędy Święceń Biskupów, Prezbiterów i Diakonów*: Obowiązki nominata.

³ Por. *Didascalia Apostolorum* II, 33, 1, wyd. F. X. Funk, I, 115.

⁴ Por. Sobór Wat. II, Konst. dogm. o Kościele *Lumen gentium*, 21, 27; Jan Paweł II, *List do kapłanów* (8 kwietnia 1979), 3: AAS 71 (1979), 397.

Św. Augustyn definiuje całość tej posługi biskupiej jako *amoris officium*⁵. Wypływa stąd pewność, że w Kościele nigdy nie osłabnie miłość pasterska Jezusa Chrystusa” (PG, 9).

Zastanów się:

Przeczytaj uważnie jeszcze raz tekst powyższy. Czym jest *triplex munus* w posłudze biskupiej? Jakich wymiarów duszpasterstwa dotyczy?

2.3. „Chciałbym poświęcić słowo złożonemu zjawisku tak zwanej globalizacji, które jest jednym z elementów charakterystycznych dzisiejszego świata. Istnieje bowiem «globalizacja» ekonomii, finansów, a także kultury, potwierdzająca się stopniowo jako wynik szybkiego postępu związanego z technologią informatyczną. Jak mogłem już stwierdzić przy innych okazjach, wymaga ona uważnego rozeznania w celu wyodrębnienia pozytywnych i negatywnych aspektów oraz różnych konsekwencji, które z niej wynikają dla Kościoła i dla całego rodzaju ludzkiego. W dziele tym ważny jest wkład biskupów, którzy będą przypominać o naglącej potrzebie osiągnięcia globalizacji w miłości bez marginalizacji. W związku z tym także Ojcowie synodalni poruszyli temat «globalizacji miłości», rozważając w tym samym kontekście odpowiednie kwestie związane z umorzeniem długu zagranicznego, który stanowi zagrożenie dla ekonomii całych narodów, hamując ich rozwój społeczny i polityczny⁶.

Bez podejmowania tutaj tej tak istotnej problematyki, chciałbym jedynie wspomnieć kilka głównych punktów, wskazanych już na innym miejscu: wizja Kościoła w tej sferze posiada trzy istotne i zbieżne punkty odniesienia, którymi są: godność osoby ludzkiej, solidarność i pomocniczość. Zatem «ekonomia poddana globalizacji powinna być analizowana w świetle zasad sprawiedliwości społecznej, z uwzględnieniem opcji «preferencyjnej na rzecz ubogich», którzy muszą mieć możliwość bronić się wobec globalizowanej ekonomii, oraz potrzeb wspólnego dobra międzynarodowego»⁷. Wszczepiona w dynamizm solidarności globalizacja nie powoduje już marginalizacji. Globalizacja solidarności jest

⁵ Por. In Io. Ev. tract. 123, 5: PL 35, 1967.

⁶ Por. *Propositio*, 56.

⁷ Jan Paweł II, Posynodalna Adhort. apost. *Ecclesia in America* (22 stycznia 1999), 55: AAS 91 (1999), 790-791.

bowiem bezpośrednią konsekwencją powszechnej miłości, która stanowi duszę Ewangelii” (PG, nr 69).

Zastanów się:

Biskupi nazywają swoje zadania wobec świata „globalizacją miłości”. Dlaczego, Twoim zdaniem, posłużyli się tym sformułowaniem? Jak rozumieją to pojęcie?

3. ZADANIA

3.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY

Jednym z wymiarów pracy duszpasterskiej i konkretnej posługi biskupiej jest uświęcanie wiernych. Konsekwencją tego pozostaje osobisty wzrost świętości biskupa. W przeciwnym razie jego rola zostanie zredukowana jedynie do funkcji, która nie przynosi zakładanych owoców duszpasterskich.

3.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Biskup wspólnie z rodzinami swojej diecezji troszczy się o rozwój edukacji, w której ewangelizacja oraz włączenie wiary w lokalną kulturę i poczucie odpowiedzialności za nią ma znaczenie pierwszoplanowe. Szczególne uczestnictwo biskupa w życiu każdej rodziny zaznacza się podczas sakramentu bierzmowania, zwanego umocnieniem w wierze oraz inicjacją dojrzałości chrześcijańskiej. Biskup przez sakrament bierzmowania, i przy wspierającej wierze rodziców, rodziców chrzestnych i bliskich, prowadzi do dalszego wzrastania i pogłębienia wiary osoby bierzmowanej.

3.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Komunia biskupa z Kościołem i jego zadania wobec wspólnoty hierarchicznej oraz świeckich mogą stanowić wzór szerszych, nie tylko religijnych, więzi społecznych. U ich fundamentu leży miłość, chęć niesienia pomocy i kierowania życiem wspólnotowym (także w zakresie regionu właściwego dla diecezji lub archidiecezji), miłość opiekuńcza i wspierająca, która prowadzi ku moralnemu wzrostowi i pełniejszemu dobru człowieka.

4. REPETYTORIUM

Do opisu posługi biskupa w przeszłości i obecnie często (w słowie, malarstwie i rzeźbie) używano wizerunku Dobrego Pasterza. Ideałem biskupa, na którym Kościół opiera swoje nadzieje, jest pasterz, który – upodabniając się do Chrystusa przez świętość życia – wielkodusznie oddaje własne siły powierzone mu sobie Kościołowi, a zarazem nosi w sercu troskę o wszystkie Kościoły rozproszone po całej ziemi⁸.

⁸ Zob. PG, 1.

KALENDARIUM ŻYCIA KAROLA WOJTYŁY

(18 maja 1920 – 2 kwietnia 2005)

18 maja 1920 – w Wadowicach urodził się Karol Józef Wojtyła, syn Karola i Emilii z Kaczorowskich, zamieszkałych w kamienicy przy Rynku pod nr. 2 (obecnie ul. Kościelna 7), należącej do Jechiela Bałamutha

13 kwietnia 1929 – umiera matka Karola, Emilia, a niedługo po jej śmierci Karol przystępuje do I Komunii Świętej; **5 grudnia 1932** – umiera starszy brat, Edmund

sierpień 1938 – przenosi się do Krakowa i rozpoczyna studia polonistyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim

od listopada 1939 – rozpoczyna studia konspiracyjne i działalność w podziemnym ruchu oporu kulturalnego – gra w teatrze (w **1941** powstaje Teatr Rapsodyczny Mieczysława Kotlarczyka), pisze wiersze i dramaty, poznaje Jana Tyranowskiego, który wprowadza go w mistykę karmelitańską, jednocześnie w latach **1940–1944** pracuje fizycznie w kamieniołomach i fabryce chemicznej Solvay

18 lutego 1941 – umiera ojciec, Karol Wojtyła senior

jesień 1942 – wstępuje do seminarium – zostaje przyjęty przez archidiecezję krakowską jako zakonspirowany seminarzysta i rozpoczyna podziemne studia filozoficzne

luty 1944 – zostaje potrącony przez niemiecki samochód ciężarowy. Ratuje go niemiecki oficer, który zatrzymuje inną ciężarówkę i każe przewieźć go do szpitala

1 listopada 1946 – przyjmuje święcenia kapłańskie z rąk abp. Sapiehy; pierwszą parafią jest parafia w Niegowici (od lipca 1948)

od 1949 – w Krakowie, w parafii św. Floriana, organizuje duszpasterstwo akademickie (od **1952** zostaje nazwany „Wujkiem”), wraz z grupą studentów wyjeżdża w góry i na kajaki, pisze książki „Osoba i czyn” oraz „Miłość i odpowiedzialność”, publikuje w „Tygodniku Powszechnym”, wykłada na KUL-u

- 1958** – zostaje biskupem, a potem arcybiskupem Krakowa (**1963**); u boku Kardynała Stefana Wyszyńskiego odgrywa bardzo ważną rolę w polskim Kościele;
1962-1965 – uczestniczy w Soborze Watykańskim II
- 16 października 1978** – zostaje wybrany na papieża i przyjmuje imię Jan Paweł II
- 25 stycznia – 1 lutego 1979** – pierwsza zagraniczna podróż do Ameryki Łacińskiej: Meksyk
- 4 marca 1979** – ogłoszenie pierwszej encykliki *Redemptor hominis* z programem pontyfikatu: „Nie lękajcie się otworzyć drzwi Chrystusowi”
- 2 – 10 czerwca 1979** – pierwsza pielgrzymka do Polski; na Pl. Zwycięstwa wypowiada słowa: „Niech zstąpi Duch Twój i odnowi oblicze ziemi. Tej ziemi”
- 13 maja 1981** – zamach na Pl. Św. Piotra; w pierwszą rocznicę zamachu papież odwiedza sanktuarium maryjne w Fatimie
- 16 – 23 czerwca 1983** – druga pielgrzymka do Polski, podczas oficjalnie obowiązującego stanu wojennego
- 27 grudnia 1983** – spotkanie z Mehmetem Ali Agcą w rzymskim więzieniu
- 13 kwietnia 1986** – papież odwiedza synagogę w Rzymie
- 27 października 1986** – Światowy Dzień Modlitw o Pokój w Asyżu – spotkanie modlitewne z udziałem przedstawicieli największych religii świata
- 8 – 11 października 1988** – wizyta we Francji, podczas której papież wygłasza przemówienie w Parlamencie Europejskim w Strasburgu
- 1 grudnia 1989** – Jan Paweł II przyjmuje w Watykanie Michaiła Gorbaczowa
- 19 – 25 lutego 1992** – pielgrzymka do Afryki: Senegal, wizyta w Domu Niewolników na wyspie Gorée
- 10 – 15 stycznia 1995** – X Światowe Dni Młodzieży w Manili, które zgromadziły rekordową liczbę młodzieży (4–5 mln)
- 24 – 25 grudnia 1999** – otwiera Drzwi Święte w Bazylice św. Piotra na znak rozpoczęcia Wielkiego Jubileuszu
- 20 – 26 marca 2000** – jubileuszowa pielgrzymka do Ziemi Świętej
- 16 – 19 sierpnia 2002** – ostatnia pielgrzymka do Polski; w Łagiewnikach zawierza świat Bożemu Miłosierdziu
- 2 kwietnia 2005** – Jan Paweł II odchodzi do Domu Ojca

JAN XXIII

Fot. wikipedia.pl

KONFERENCJA I

Temat: *Jan XXIII papież pokoju*

1. WPROWADZENIE

Przyjmując z radością wyniesienie Jana XXIII na ołtarze i proponując kult tego papieża, wracamy do jego osobowości, nauczania i drogi do świętości. Dawne przekazy filmowe umożliwiają nam częściowe zapoznanie się papieżem pełnym dobroci, życzliwości i oddania na rzecz wszystkich ludzi, a szczególnie tych, którzy potrzebowali pomocy w rozwiązywaniu problemów społecznych, politycznych, gospodarczych, a nawet militarnych. Jan XXIII wskazywał na społeczne nauczanie Kościoła, wyrażone na Soborze Watykańskim II, którego on właśnie był inicjatorem. Papież pokoju, Jan XXIII, nieustannie ostrzegał świat przed groźbą wojny i straszącymi skutkami użycia broni nuklearnej. Bez ewangelicznej miłości i powszechnego przebaczenia ludzkość nie ma szansy na przetrwanie.

2. CEL OGÓLNY KONFERENCJI

Pogłębienie wiedzy na temat sposobów zachowania pokoju na świecie.

3. CEL SZCZEGÓŁOWY

Świadectwo pokojowego myślenia i działania.

4. CEL WYCHOWAWCZY

Dawanie świadectwa we własnej rodzinie i własnym środowisku, jak współdziałać pokojowo.

5. PROPONOWANE TEMATY DO DYSKUSJI

- Dlaczego pokój jest jedyną drogą rozwiązywania konfliktów międzynarodowych?
- Najważniejsze przesłania nauki społecznej Kościoła.

- Przykłady pokojowego zażegnania konfliktów zbrojnych na ziemi za pośrednictwem Kościoła (papieży).

6. PRZEPROWADZENIE KONFERENCJI

6.1. PISMO ŚWIĘTE

Gdy Jezus przyszedł w okolice Cezarei Filipowej, pytał swych uczniów: „Za kogo ludzie uważają Syna Człowieczego?” A oni odpowiedzieli: „Jedni za Jana Chrzciciela, inni za Eliasza, jeszcze inni za Jeremiasza albo za jednego z proroków”. Jezus zapytał ich: „A wy za kogo Mnie uważacie?” Odpowiedział Szymon Piotr: „Ty jesteś Mesjasz, Syn Boga żywego”. Na to Jezus mu rzekł: „Błogosławiony jesteś, Szymonie, synu Jony. Albowiem nie objawiły ci tego ciało i krew, lecz Ojciec mój, który jest w niebie. Otóż i Ja tobie powiadam: Ty jesteś Piotr [czyli Skala], i na tej Skale zbuduję Kościół mój, a bramy piekielne go nie przemogą. I tobie dam klucze królestwa niebieskiego; cokolwiek zwiążesz na ziemi, będzie związane w niebie, a co rozwiążesz na ziemi, będzie rozwiązane w niebie”. Wtedy surowo zabronił uczniom, aby nikomu nie mówili, że On jest Mesjaszem (Mt 16, 13-20).

Zastanów się:

Chrystus założył Kościół poprzez głoszenie Słowa Bożego, powołanie Apostołów, poprzez akty zbawcze (mękę, śmierć i zmartwychwstanie), a także poprzez zesłanie Ducha Świętego. Kościół jest wspólnotą, której Głową jest Chrystus, a my jesteśmy członkami Kościoła, przez wiarę, sakramenty święte i drogę uświęcania siebie i innych. Kościół mocą Ducha Świętego naucza wszystkie narody, jest misyjny ze swej natury, opiera się na hierarchii (papież, biskupi, duchowni) i Ludzie Bożym.

6.2. KATECHIZM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Piąte przykazanie zakazuje dobrowolnego niszczenia życia ludzkiego. Z powodu zła i niesprawiedliwości, jakie pociąga za sobą wszelka wojna, Kościół usilnie wzywa wszystkich do modlitwy i działania, by dobroć Boża uwolniła nas od odwiecznego zniewolenia przez wojnę¹ (KKK 2307).

Każdy obywatel i wszyscy rządzący są zobowiązani do działania na rzecz unikania wojen. Tak długo jednak jak „będzie istniało niebezpieczeństwo woj-

¹ Por. Sobór Wat. II, Konst. duszp. o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, 81.

ny, a równocześnie brakować będzie międzynarodowej władzy posiadającej niezbędne kompetencje i wyposażonej w odpowiednią siłę... rządów nie można odmawiać prawa do koniecznej obrony, byle wyczerpały wpierw wszystkie środki pokojowych rokowań² (KKK, 2308).

Zastanów się:

Życie jest największą wartością dla człowieka. Ponieważ jesteśmy społecznościami i żyjemy we wspólnotach, obowiązuje prawo i obowiązek poszanowania każdego życia, na każdym etapie i w każdej sytuacji.

Mamy także obowiązek obrony życia, ale po podjętych staraniach i wzajemnych rokowaniach. Porozumienia oparte na sprawiedliwości, a także na miłości i przebaczeniu (taki nakaz dał nam Chrystus) mogą gwarantować zachowanie pokoju pomiędzy narodami i państwami.

6.3. NAUCZANIE PAPIESKIE JANA XXIII

„Nauka bowiem Chrystusowa łączy niejako ziemię z niebem. Obejmuje ona mianowicie całego człowieka: jego ducha i ciało, rozum i wolę; wzywa go przy tym do wzniesienia myśli ponad zmienne warunki ludzkiego bytowania, ku szczytom życia wyższego, gdzie będzie kiedyś zażywał nieprzemijającego szczęścia i pokoju.

I choć zadaniem Kościoła świętego jest przede wszystkim prowadzenie dusz do świętości i zapewnienie im uczestnictwa w dobrach niebiańskich, to jednak troszczy się on także o potrzeby codziennego życia ludzi; nie tylko ich utrzymanie i warunki bytu, lecz również o dobrobyt i powodzenie w różnych dziedzinach, zgodnie z wymaganiami historycznego rozwoju” (MM, *Wprowadzenie*).

Zastanów się:

Chrystus założył Kościół i w nim pozostał przez: wiarę, modlitwę, dobre uczynki, miłość i dobroć, a szczególnie poprzez uświęcanie ludzi mocą zbawczą wysłużoną na drzewie krzyża. Kościół, a w nim Chrystus, łączy zbawionych, tych, co są na drodze życia i tych, którzy czekają na pełne uzdolnienie, oczyszczenie dla osiągnięcia doskonałości. Świętych obcowanie z żyjącymi jest wspólnotą i nieustanną chwałą dla Boga.

² Por. Sobór Wat. II, Konst. duszp. o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, 79.

„Błędne poglądy stają się często źródłem błędnych sądów wielu ludzi mniemających, że stosunki łączące poszczególnych ludzi z ich społecznościami państwowymi mogą rządzić się tymi samymi prawami, którym podlegają pozbawione rozumu siły i elementy wszechświata. A przecież prawa, jakimi stosunki te powinny być regulowane, są innego rodzaju i należy ich szukać jedynie tam, gdzie zapisał je Stwórca wszechrzeczy, to znaczy w naturze ludzkiej” (PT, 6).

„Z tych to właśnie praw czerpią ludzie światło: najpierw dla regulowania swego współżycia, następnie dla ustalania zasad układu stosunków między obywatelami i władzami publicznymi w każdym kraju, dalej dla ułożenia wzajemnych kontaktów między państwami, wreszcie dla wytyczenia zasad współżycia poszczególnych ludzi i państw ze społecznością wszystkich narodów, której zorganizowania domaga się usilnie wspólne dobro wszystkich ludzi” (PT, 7).

Zastanów się:

Człowiek w naturalny sposób został stworzony do życia w pokoju, jest to wspólne dobro, budowane na zasadzie wzajemnego zaufania. Godność człowieka stworzonego przez Boga powinna być powszechnie uznana, jest on bowiem synem Bożym i jego życie jest ważne, jedyne, zdolne i potrzebne dla Boga i innych ludzi.

Wspólnoty narodów powinny rezygnować z niebezpieczeństwa wojny, a swoje zdolności społeczne, gospodarcze i polityczne przeznaczać na wspólny rozwój i postęp.

7. TREŚĆ KATECHEZY

7.1. WARTOŚĆ KOŚCIOŁA CHRYSTUSOWEGO

Na Kościół patrzymy z perspektywy teologicznej. Jest to społeczność zbawionych i idących drogą zbawienia na czele ze Zbawicielem Chrystusem. Mijają pokolenia, rodzą się nowi ludzie, zmienia się kultura, sposób życia, następuje postęp, a każdy człowiek dobrej woli może i powinien przyjąć ewangeliczne przesłanie o miłości Boga i ludzi.

Patrzymy na Kościół z perspektywy historycznej. Jest to nieustannie odnawiająca się instytucja, zbudowana na testamentie Apostołów (świadków zmartwychwstania Chrystusa). Na czele Kościoła stoi zastępca Chrystusa na ziemi – papież i następca św. Piotra, któremu Chrystus przekazał klucze królestwa niebieskiego (por. Mt 16, 19). Kościół jest zbudowany hierarchicznie przez papieża, biskupów,

kapłanów i Lud Boży. Ta wspólnota jest widzialnym znakiem miłości i zbawienia każdego, kto wyzna wiarę w Chrystusa i życie wieczne.

Kościół głosi Ewangelię – Dobrą Nowinę o zbawieniu, a w niej dobrą nowinę o właściwie ułożonych relacjach międzyludzkich, opartych na miłości, sprawiedliwości i wolności. Nauczający Kościół odwołuje się do prawdy, do zgodności poznania rozumowego, świata materialnego i duchowego, z wiarą w obecność Boga na ziemi i w niebie.

Nieustanna weryfikacja czynów ludzkich, indywidualnych i społecznych, z przesłaniem Ewangelii, daje szansę na moralne ułożenie wszelkich zależności osobistych, rodzinnych, narodowych, państwowych i międzynarodowych.

Patrzmy na Kościół z perspektywy społecznej i odnajdujemy w głoszonej przez niego nauce społecznej wartości: sprawiedliwość, równość, godność, wolność, solidarność i prawdę. Stosunki społeczne oparte na tych wartościach są znakiem dojrzałości w rozpoznaniu człowieczeństwa ludzkiego. Człowiek jest zjawiskiem społecznym, rodzi się, wychowuje, kształci i pracuje w społeczności, społeczność zapewnia bezpieczeństwo i pomoc w rozwoju. Wzajemne obowiązki obywatela i państwa są oparte na sprawiedliwości, a także wymagają asertywności i pomocniczości.

Najmniejsza społeczność, to *Kościół domowy*, realizowany poprzez sakramentalny związek kobiety i mężczyzny. Związek ten oparty jest na miłości – wzajemnym darze z siebie, potwierdzony obecnością Chrystusa poprzez zgodę i przysięgę małżeńską. Celem wspólnoty *Kościół domowego* jest wzajemna miłość małżonków i przekazanie życia. Społeczność rodzinna jest podstawą i źródłem każdego życia, jest zapewnieniem miłości, dobra, wychowania, opieki i nieustannej opieki. Małżonkowie i dzieci wspólnie uświęcają się przez wzajemne spełnianie dobrych uczynków.

7.2. WARTOŚĆ POKOJU

Doświadczenie osobiste, historia narodów i wzajemna relacja ludzi stawiają pokój w szeregu największych wartości. Obok wartości życia, najważniejszy jest pokój, którego brak prowadzi do zabójstw i wojny. Człowiek wielokrotnie przekonał się w prowadzonych wojnach, że cele tylko materialne, ideologiczne nie wyczerpują godności i powołania ludzkiego.

Do pokoju należy się nieustawicznie przygotowywać poprzez wychowanie i nawiązywanie dialogu z innymi. W takim dialogu uznaje się godność i wolność

drugiej osoby i drugiego społeczeństwa. Dialog uznaje opinię i zdanie drugiej osoby, drugiej społeczności narodowej i państwowej, rozumie także potrzeby i możliwości kulturalne, społeczne, gospodarcze i polityczne, konieczne do życia i rozwoju.

Każdy naród ma prawo do swego terytorium i do naturalnych bogactw, które na tym terenie się znajdują. Z tego prawa wynika obowiązek uznawania prywatnej, narodowej i państwowej (publicznej) własności.

Bogactwa świata są dla wszystkich, Bóg przeznaczył je dla wszystkich pokoleń, dlatego obowiązuje poszanowanie przyrody ożywionej i nieożywionej oraz nieustanna troska ekologiczna.

Pokój jest wartością świadomości i duchowości człowieka, rodzi się w jego sercu i rozszerza się społecznie przez wzajemne relacje z innymi. Budowanie pokoju na ziemi jest zadaniem chwalebnym i zaszczytnym, szczególnie dotyczy ludzi polityki i tych, którym jest dana jakakolwiek władza na ziemi.

8. SPODZIEWANE OSIĄGNIĘCIA, EFEKTY

Poprzez wiarę, nadzieję i miłość do Boga tworzymy Kościół. Jest on drogą dla wierzących, prowadzącą do zbawienia, a dla niewierzących jest nieustannym zaproszeniem, aby zrozumieli Chrystusa i Jego miłość. Zrozumienie własnej godności i przyjęcie drugiego człowieka ze sprawiedliwością i miłością, gwarantuje stworzenie społeczności dobra i rozwoju.

Trzeba być nosicielem i źródłem pokoju. Życzliwość i współpraca mogą zagwarantować ludzkości szczęście doczesne i wieczne.

9. ZAGROŻENIA

Zagrożeniem najpoważniejszym dla człowieka jest brak wiary. „Kto uwierzy i ochrzci się będzie zbawiony, a kto nie uwierzy będzie potępiony” (Mk 13, 16). Opieszałość w poznaniu Ewangelii Chrystusa prowadzi do słabej wiary lub braku jej przyjęcia.

Spojrzenie tylko materialne na świat ogranicza osobowość człowieka, redukuje go do doczesności, przyziemności i ogranicza dotarcie i praktykowania najważniejszych wartości.

Zagrożenie pokoju występuje przy braku respektowania zasad sprawiedliwości w stosunkach międzynarodowych. Ustalenia zawarte w traktatach i umowach, powstałe poprzez prowadzony dialog, mogą być jednostronnie zerwane.

Zagrożeniem pokoju są umowy prowadzone bez zachowania dobrej intencji, oparte na kłamstwie i poszukiwaniu tylko własnych korzyści.

Problemem są też przygotowania i działania w wojnie tzw. prewencyjnej, pod pozorem własnego zagrożenia dokonuje się agresji i podboju obcego terytorium.

Przygotowania do konfliktów zbrojnych, z wielką produkcją broni różnego typu i wysokiej technologii, jest nieustającym zagrożeniem pokoju na świecie.

10. ZADANIA

10.1. ZADANIA DLA KAŻDEGO CZŁOWIEKA

Normy moralne

- Kościół jest społecznością prowadzącą do uświęcenia.
- W społeczności kościelnej każdy ma określone zadania zgodne z powołaniem.
- Pokój jest największym dobrem dla każdego człowieka dobrej woli.

Zasady postępowania

- Kościół jest misyjny ze swej natury. Każdy ochrzczony, a także poprzez przyjęty sakrament bierzmowania, jest zobowiązany do głoszenia Dobrej Nowiny o zbawieniu.
- Wprowadzam pokój w życiu osobistym, rodzinnym i społecznym.
- W relacjach z innymi kieruję się prawdą.

10.2. ZADANIA DLA ŚRODOWISKA RODZINNEGO

Normy moralne

- Każda rodzina jest Kościołem domowym, w którym oddaje się chwałę Bogu w duchu i prawdzie.
- Rodzina jest środowiskiem wychowującym do pokoju.

Zasady postępowania

- W rodzinie wychowujemy się wzajemnie, kierujemy się sprawiedliwością i miłością.
- Wprowadzamy pokój we wzajemnych relacjach poprzez przebaczenie i wzajemną akceptację.

10.3. ZADANIA DLA KOŚCIOŁA I PAŃSTWA

Normy moralne

- Kościół spełnia funkcję nauczycielską opartą na autorytecie Chrystusa.
- Celem państwa jest zabezpieczenie fizyczne i moralne obywateli.
- Autorytet i władza państwowa pochodzi od demokratycznych wyborów.

Zasady postępowania

- Kościół działa misyjnie, przekazuje depozyt wiary na cały świat.
- Ewangelię Chrystusa Kościół głosi z zachowaniem wolności i dobrowolności.
- Państwo stosuje sprawiedliwość społeczną wobec obywateli i wobec własności publicznej.

11. PODSUMOWANIE

Nauczanie papieża Jana XXIII zawarte w encyklikach *Mater et Magistra* oraz *Pacem in terris* odnosi się do zasad praktykowanej wiary i wynikającego z wiary obowiązku właściwego uporządkowania stosunków społecznych. Kościół katolicki ma zadanie nauczycielskie i wychowawcze, przekazuje prawdy wiary i prawdy umiejętnego współżycia międzyludzkiego. Ludzie wierzący są włączani w społeczność Kościoła poprzez akty wiary, sakramenty święte, a praktycznie przyznają się do przesłania zbawienia Chrystusowego, poprzez dobre uczynki.

W encyklice *Pacem in terris* papież Jan XXIII przypomina ludziom o godności każdego człowieka i wskazuje na obowiązek zachowywania pokoju jako największej wartości. Prawdziwy i trwały pokój buduje się na sprawiedliwości, wzajemnym zrozumieniu, umiejętności przebaczenia oraz na stałym dialogu opartym na dobrej woli. Każda władza państwowa winna szanować naturalne prawo człowieka do wolności i prywatnej własności, a dobra naturalne mają zawsze charakter społeczny.

12. MODLITWA

Święty Janie XXIII, który nauczyłeś nas o wielkiej miłości Chrystusa do człowieka realizowanej w Kościele, wstawiaj się za nami u naszego Pana i Zbawiciela, abyśmy obdarzeni łaską wiary, lepiej rozumieli i przyjmowali dobrodziejstwa zbawienia.

Świat nieustannie zagrożony jest konfliktami i wojnami, dlatego prosimy Cię Janie XXIII, abyś upraszał u Wszechmogącego Boga pokój duszy dla każdego z nas, a dla wspólnot świata proś o pokój doczesny i wieczny. Amen

13. LITERATURA ZALECANA DO KONFERENCJI

13.1. ŹRÓDŁA

Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, w przekładzie z języków oryginalnych, wyd. 5 na nowo oprac. i poprawione, Poznań 2003.

Katechizm Kościoła Katolickiego, wyd. 2 poprawione, Poznań 2002.

13.2. LITERATURA PRZEDMIOTU

Jan XXIII, Encyklika *Mater et Magistra* (Rzym, 15 V 1961).

Jan XXIII, Encyklika *Pacem in terris* (Rzym, 11 IV 1963).

ENCYKLIKI

ENCYKLIKA

Jan XXIII, *Mater et Magistra* (1961)

Mater et Magistra (łac. „Matka i Mistrzyni”) – encyklika ogłoszona 15 maja 1961 r.

1. WPROWADZENIE

Encyklika nawiązuje do wykładni nauki społecznej Kościoła. Opowiada się za liberalną gospodarką, ale ostrzega przed niebezpieczeństwem nieograniczonej wolnej konkurencji. Dokument ponawia ważność idei dobra wspólnego, ugruntowanego na tradycji biblijnej, popartej w nauczaniu Kościoła, która jest zawarta w dziele stworzenia świata dla wszystkich ludzi. W podziale dóbr winna dominować sprawiedliwość, nieustannie wpływająca na postęp cywilizacyjny, co wyraża się w rozwoju kultury poszczególnych społeczeństw.

2. GŁÓWNE PRZESŁANIE

„MATKA I MISTRZYNI wszystkich narodów, Kościół katolicki, po to został ustanowiony przez Jezusa Chrystusa, by wszyscy, którzy w ciągu wieków znajdują się na jego łonie i staną się jego członkami, osiągnęli pełnię doskonałego życia i zbawienia. Temu właśnie Kościołowi, „filarowi i podwalinie prawdy”, powierzył Najświętszy Jego Założyciel dwojakie zadanie: by Mu rodził dzieci oraz by je nauczał i rządził nimi, otaczając macierzyńską troską życie jednostek i narodów. Niezwykłą godność tego życia otaczał zawsze Kościół najwyższym szacunkiem i czujnie jej strzegł” (MM, *Wprowadzenie*).

3. CYTATY

3.1. „W dziedzinie nauki, techniki i gospodarki dokonały się w ostatnich czasach liczne zmiany, na które najpierw należy zwrócić uwagę: odkryto energię jądrową, zastosowaną najpierw do celów wojennych, a następnie coraz bardziej wykorzystywaną do celów pokojowych; chemia otworzyła przed ludźmi nieograniczone niemal możliwości produkowania tworzyw sztucznych; coraz szerzej wprowadza się automatyzację procesów wytwórczych przy produkcji dóbr i usług; dokonuje się modernizacja rolnictwa; dzięki radiu i telewizji zupełnie prawie straciły znaczenie odległości dzielące poszczególne narody; ogromnie zwiększyła się szybkość wszelkiego rodzaju środków lokomocji; wreszcie ludzkość zaczęła wchodzić na drogę prowadzącą do zdobycia przestrzeni międzyplanetarnych” (MM, I, 5).

Zastanów się:

Kościół jest instytucją i społecznością dynamiczną, żywą, ciągle rozwijającą się. Przyjmuje od Boga i „oddaje” do wieczności niezliczone pokolenia wiernych. Pragnie być drogowskazem we właściwym rozwoju indywidualnego człowieka i całej ludzkości. Stosuje metodologię swego działania opartego na obserwacji, niespiesznej analizie i podawaniu rozwiązań zgodnych ze sprawiedliwością i miłością społeczną. Analiza stanu nauki, techniki, gospodarki, sfery politycznej pozwala Kościołowi na wskazanie właściwych ścieżek postępu i rozwoju. Może i powinna z tego korzystać cała ludzkość.

3.2. „Nauki ekonomiczne nie są w stanie wyczerpująco i jednoznacznie określić, jaki ustrój odpowiada najlepiej ludzkiej godności i jaki rodzaj pełnionych obowiązków sprzyja najbardziej rozwojowi poczucia odpowiedzialności. Niemniej jednak Poprzednik Nasz, śp. Pius XII, podał w swoim czasie takie zasady postępowania: «Należy chronić i popierać drobną i średnią własność prywatną rolników, rzemieślników, kupców i przedsiębiorców. Powinni się oni ponadto łączyć w zrzeszenia pomocnicze, by uzyskać ułatwienia i korzyści, właściwe wielkim przedsiębiorstwom. Co się zaś tyczy wielkich przedsiębiorstw, to należy doprowadzić do tego, by umowy o pracę były w pewnym sensie łagodzone jednoczesnym zawieraniem umowy spółkowej» (Przemówienie radiowe z dnia 1.IX.1944, AAS 36, 1944, 254).

Dlatego trzeba ochraniać i popierać – uzgadniając to z wymaganiami dobra wspólnego oraz postępu technicznego – warsztaty rzemieślnicze i jednorodzinne gospodarstwa rolne, a także przedsiębiorstwa spółdzielcze, mające na celu m.in. ich wspomaganie i doskonalenie” (MM, II, 4 a).

Zastanów się:

W historii rozwoju cywilizacji, kultury życia politycznego i stosunków gospodarczych toczy się nieustanny spór o najwłaściwszy ustrój społeczny. Nauki ekonomiczne jednoznacznie nie wskazują najlepszych rozwiązań, dlatego Kościół podpowiada, ażeby starać się raczej zachowywać podstawowe wartości w relacjach społeczno-gospodarczych, reprezentowane wśród ludzi, którzy o tym decydują. Do nich należy wolność, sprawiedliwość w produkcji i dystrybucji dóbr oraz prawda o powszechnej własności wszystkich bogactw naturalnych ziemi. Także tych najbardziej podstawowych, jak woda, powietrze, bogactwa kopalne. Zawłaszczanie ich przez udzielnych, lecz także tylko doraźnych „właścicieli”, czy to przedstawicieli państw, czy systemów politycznych, jest niewskazane i niedopuszczalne.

3.3. „Władze państwowe mogą nakazywać tylko to, co – jak można przypuszczać – prowadzi do powszechnego użytku obywateli. Dbając więc o dobro całego kraju, władze państwowe powinny troszczyć się usilnie o równomierny w miarę możliwości rozwój rolnictwa, przemysłu i usług. Należy się przy tym trzymać zasady, że mieszkańcy terenów opóźnionych w rozwoju powinni sami czuć się głównymi twórcami postępu w dziedzinie gospodarczej, społecznej i kulturalnej. Ci bowiem są godni miana obywateli, którzy sami wnoszą główny wkład w dzieło poprawy swego losu.

Trzeba, aby do równomiernej rozbudowy gospodarczej w skali krajowej przyczyniali się także w zakresie swych możliwości właściciele kapitału i przedsiębiorcy. Dlatego też – w myśl „zasady pomocniczości” – władze państwowe powinny wspierać i pobudzać inicjatywę osób prywatnych, a to w ten sposób, że będą, jeśli się to tylko okaże możliwe, pozwalać im na wykonywanie zaplanowanych zadań” (MM, III, 2 a).

Zastanów się:

Narody są zorganizowane w formie państw, te z kolei biorą na siebie obowiązki organizowania zasad własności dóbr naturalnych i właściwy podział dóbr

materialnych, lub innych wartości wytworzonych w procesie produkcji. Do dyskusji podaje się reguły ustanawiane na zasadzie sprawiedliwości rozdzielczej – w różnych częściach globu. Do państwa należy dbanie o właściwy, sprawiedliwy rozwój poszczególnych regionów. Państwo ma organizować szkolnictwo, zabezpieczać miejsca pracy, gwarantować zabezpieczenia socjalne oraz stać na straży osobistych wolności, bezpieczeństwa gospodarczego (energetycznego) i politycznego. Wszystkie podstawowe wartości nakłaniają do prowadzenia właściwej polityki międzynarodowej, opartej na sprawiedliwości i braterstwie narodów.

4. ZADANIA

Zadaniem Kościoła jest obserwować, analizować i podpowiadać moralne zasady życia ludzi, zgodne z naturalnym prawem Bożym i prawem objawionym – zasadą miłości. Człowiek jest istotą społeczną. Wymaga organizacji i umiejętności życia w społeczeństwie zorganizowanym, jakim jest państwo.

4.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY

W naturalny sposób każdy ma prawo do życia osobistego zgodnego z własnym poziomem kultury, należąc zarazem do określonej narodowości, określonego regionu i państwa. Prawo naturalne daje człowiekowi tytuł do posiadania własności prywatnej. Wartość prywatna w stosunku do własności publicznej wynika z zasady sprawiedliwości. Dobro indywidualne (prywatne) winno być włączane i włączone w zasób dóbr wspólnych, ponieważ państwo gwarantuje mu bezpieczeństwo, pokój, sprawiedliwość i opiekuńczość publiczną.

4.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Rodzina jest najmniejszą społecznością, przysługuje jej własność prywatna, a ze strony państwa winna mieć zabezpieczone podstawowe wartości: mieszkanie, pracę rodziców, słuszne wynagrodzenie, opiekę edukacyjną i zdrowotną. W skrajnych wypadkach, ze względu na brak możliwości utrzymania się dzięki pracy, rodzinie przysługuje opieka społeczna.

4.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Indywidualne osoby i społeczności podstawowe – jak rodziny – przybierają formę społecznego życia w formie państwa. Do państwa należy właściwa i sprawiedliwa polityka gospodarcza, społeczna i polityczna. Najważniejszym zada-

niem państwa jest zapewnienie i stała troska o bezpieczeństwo obywateli. Rozwój nauki, techniki i stosunków produkcji dokonuje się we współpracy społecznej. Dobra uzyskane w tej współpracy wymagają właściwego, sprawiedliwego podziału. Stosownie do poziomu rozwoju kulturalnego, społecznego i gospodarczego, wszyscy korzystają ze wspólnych dóbr. W relacjach międzynarodowych winna dominować troska o pokój i zasada pomocniczości.

5. REPETYTORIUM

Świat ludzki nieustannie się rozwija kulturowo, ekonomicznie i społecznie. Człowiek działa w nim poprzez różne systemy polityczne, tzw. ustroje. Kościół nie ocenia poszczególnych ustrojów, stara się natomiast wskazać na podstawowe prawa naturalne przysługujące każdemu człowiekowi. Encyklika *Mater et Magistra* wskazuje na sprawiedliwe urządzenie świata dla wszystkich. Narody zorganizowane w postaci państw nakładają na siebie obowiązek zabezpieczenia właściwego rozwoju obywateli we wszystkich kategoriach życia społecznego: gospodarczego, prawnego, politycznego, osobistego i rodzinnego.

Jan XXIII, Encyklika *Mater et Magistra* (Rzym, 15 V 1961), w: Jan XXIII, Paweł VI, Jan Paweł II, *Encykliki. Tekst łacińsko-polski*, Warszawa 1981, s. 6-93.

ENCYKLIKA

Jan XXIII, *Pacem in terris* (1963)

Pacem in terris (łac. „Pokój na ziemi”) – encyklika ogłoszona 11 kwietnia 1963 r.

1. WPROWADZENIE

Encyklika napisana przez Jana XXIII po kryzysie kubańskim, w którym papież pełnił funkcję ambasadora dobrej woli. Kryzys kubański doprowadził świat na krawędź wojny międzynarodowej i zagroził użyciem broni masowej zagłady.

2. OGÓLNE PRZESŁANIE

„POKÓJ NA ZIEMI, którego wszyscy ludzie wszystkich czasów tak żarliwie pragnęli, nie może być budowany i utrwalany inaczej, jak tylko przez wierne zachowywanie porządku ustanowionego przez Boga.

Rozwój w dziedzinie nauk i wynalazków technicznych uczy nas wyraźnie, że zarówno w świecie istot ożywionych, jak i w dziedzinie sił przyrody panuje podziwu godny porządek i że człowiek posiada taką władzę, dzięki której może go poznawać oraz wytwarzać odpowiednie narzędzia dla opanowania tych sił i posługiwania się nimi na własny użytek” (PT, 1).

3. CYTATY

3.1. „Najpierw należy omówić porządek, jaki winien panować między ludźmi” (PT, 8).

„Wszelkie współżycie ludzi, jeżeli chcemy, aby było dobrze zorganizowane i rozwijało się pomyślnie, musi opierać się na podstawowej zasadzie, że każdy człowiek jest osobą, to znaczy istotą obdarzoną rozumem i wolną wolą, wskutek

czego ma prawa i obowiązki wypływające bezpośrednio i równocześnie z własnej jego natury. A ponieważ są one powszechne i nienaruszalne, dlatego nie można się ich w żaden sposób wyrzec” (PT, 9).

Zastanów się:

Wprowadzanie i utrzymanie pokoju na świecie należy rozpoczynać od siebie samego. Uznanie siebie i innych za istoty rozumne i odpowiedzialne pomoże wprowadzać normy i zasady przestrzegane przez wszystkich. Uznanie godności każdego jest podstawą dialogu-porozumienia i wzajemnej akceptacji. Osobistą godność człowieka przenosimy na relacje społeczne. Rodziny, narody i państwa także mają „zbiorową” godność i odpowiedzialność. Na tej podstawie, prowadząc szczerzy i odpowiedzialny za słowa i czyny dialog, mogą i powinny ustalić między sobą zasady pokojowego współżycia.

3.2. „Społeczność zatem ludzka, czcigodni Bracia i umiłowani Synowie, jest przede wszystkim wartością duchową. Dzięki niej ludzie, współdziałając ze światem prawdy, przekazują sobie wzajemnie swą wiedzę, mogą bronić swych praw i wypełniać obowiązki, otrzymują zachętę do starania się o dobra duchowe, słusznie cieszą się wspólnie z każdej rzeczy pięknej, bez względu na jej rodzaj, stale pragną przekazywać innym to, co w nich jest najlepsze, starają się usilnie przyswajać sobie duchowe wartości posiadane przez innych. Wartości te oddziałują pobudzająco i kierowniczo zarazem na wszelkie sprawy dotyczące nauki, gospodarki, stosunków społecznych, rozwoju i ustroju państwa, ustawodawstwa oraz innych elementów składowych i rozwojowych doczesnej wspólnoty ludzkiej” (PT, 36).

Zastanów się:

Relacje międzyludzkie opierają się, co do zasady, na prawdzie, sprawiedliwości i wolności. Te wartości przenoszone są na życie społeczne. W życiu społecznym przekazywana jest prawda naukowa, techniczna i moralna, ponieważ wszyscy stanowią wspólnotę, są za siebie odpowiedzialni i pragną dobra materialnego i duchowego dla wszystkich.

Podstawą wszelkich stosunków społecznych jest zachowanie obopólnej wolności. Każdy ustrój państwowy, wszelkie prawa stanowione powinny szanować naturalną właściwość ludzką, to, że człowiek może realizować się – godnie prowadząc swe życie – tylko w wolności.

3.3. „Przy ustalaniu bowiem formy rządów w państwie i wykonywaniu przez nie właściwych mu zadań, największe znaczenie ma oczywiście aktualny stan i warunki bytowe danego państwa, które podlegają zmianom zależnie od miejsca i czasu. Niemniej jednak uważamy za zgodny z ludzką naturą taki ustrój, w którym działają trzy rodzaje władz, odpowiadające trzem głównym zadaniom władzy publicznej. W tego rodzaju państwie prawo ustala nie tylko zadania urzędników, lecz również i wzajemny stosunek obywateli i przedstawicieli władzy publicznej. To rzeczywiście zapewnia niewątpliwą ochronę obywatelom, już to dbającym o swe prawa, już to pełniącym swe obowiązki” (PT, 68).

Zastanów się:

Na przestrzeni historii ludzkości – w różnym czasie i przy rozmaicie tworzących się warunkach społeczno-politycznych – wykształciły się wielorakie formy życia politycznego. Część narodów doszła do takiego poziomu zorganizowania społecznego, że potrafiła utworzyć niezależne państwa o własnej kulturze i własnych środkach utrzymania, a także militarnych środkach ich obrony. Inne kraje i narody, borykając się z biedą i brakiem mechanizmów nowoczesnego funkcjonowania państwa, w dalszym ciągu przeżywają proces własnego powstawania, nie posiadając warunków umożliwiających życie przy zaspokojeniu elementarnych potrzeb. Z drugiej strony widać kierunek odwrotny. Wyraża się on w rujnacji praworządnych, demokratycznych mechanizmów rządzenia, władzy dyktatorskiej, plagach głodu, w bratobójczych walkach prowadzących do upadku młodych państwowości (przykład Republiki Środkowoafrykańskiej). Kiedy indziej w presji militarnej zmierzającej do wymuszenia ustępstw terytorialnych (aktualny i komentowany, niedawny konflikt na pograniczu Rosji i Ukrainy o Krym). Rzeczywistość zagrożeń ze strony zbrojnych wystąpień z połowy XX w. nie zmalała. W pierwszym piętnastoleciu XXI w., można powiedzieć, że nie odmieniła się niestety korzystnie, a w różnych częściach świata nadal nie ma pokoju.

Ustrój państwowy zależny jest od stopnia rozwoju gospodarczego i świadomości narodowej. Powstaje pod warunkiem, że dana zbiorowość narodowa dysponuje odpowiednią dietnością, dba o swych obywateli oraz może bez przeszkód wewnętrznych lub zewnętrznych tworzyć własną państwowość. Jan XXIII podkreśla konieczność zachowania podziału władzy w tworzeniu społeczności państwowej. Podstawowy podział, wywodzący się sprzed czasu rewolucji fran-

cuskiej³, zawiera trzy rodzaje władz: ustawodawczą, sądowniczą i wykonawczą⁴. Przyjął się po upadku rewolucji we Francji, głównie w cywilizowanym świecie zmierzającym w XIX i XX stuleciu do powstawania wielu demokracji zachodnich, najczęściej w wydaniu republikańskim.

4. ZADANIA

Życie indywidualne i społeczne człowieka opiera się na świadomości własnego istnienia i na odpowiedzialności opartej na rozumnej naturze ludzkiej. Zadaniem człowieka jest przestrzeganie zasad współżycia opartych na wolności, sprawiedliwości i pokoju.

4.1. ZADANIA DLA KAŻDEJ OSOBY

Każdy człowiek jest odpowiedzialny za siebie i innych, każdy ma zagwarantowane prawa ludzkie, a także bierze odpowiedzialność za swoje myśli, plany i czyny. Zachowując wzajemną wolność i prawdę, służymy sobie nawzajem z poszanowaniem godności rozumnej natury ludzkiej. Cywilizacyjny rozwój człowieka, żyjącego w społecznościach współczesnych, świadczy o duchowej wartości każdego z nas, a także o duchowej wartości społeczności i państwa.

4.2. ZADANIA DLA ŻYCIA RODZINNEGO

Rodzina jest najmniejszą społecznością, stanowi podstawę życia i jego ustawnego rozwoju i postępu. Dzięki rodzinie rodzą się, wychowują i kształcą nowi obywatele państwa. W rodzinie człowiek dojrzewa i poznaje swoje podstawowe prawa i obowiązki, uczy się żyć społecznie. Przez wzajemną miłość wszyscy członkowie rodziny spełniają wyznaczone obowiązki z zachowaniem: wolności, sprawiedliwości i wzajemnego pokoju. Każdy członek rodziny ma jednakową godność, wartość, wolność i wchodzi w sprawiedliwe relacje z innymi. Rodzina gwarantuje bezpieczeństwo i pokój przy wsparciu i opiece państwa.

³ Rewolucja francuska – wydarzenia z lat 1789-1799, w wyniku których została obalona monarchia absolutna i ustrój stanowy we Francji.

⁴ Autorem podziału władzy w sferze publicznej i politycznej jest, krytykujący porządek prawny w przedrewolucyjnej Francji, Charles Louis de Montesquieu (1689-1755 [pol.: Monteskiusz]). Jako filozof i pisarz swoje przekonania obyczajowe, polityczne i prawne wyraził w *Listach perskich* (1721) oraz w nie mniej od nich słynnej rozprawie *O duchu praw* ([1748]; wyd. pol. 1777).

4.3. ZADANIA DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI

Państwo jest zorganizowaną społecznością. W ramach danego ustroju gwarantuje swoim obywatelom wewnętrzny i zewnętrzny pokój. Państwo ma w swym ręku posiadaną władzę, otrzymaną od społeczeństwa na drodze wyborów. Państwa demokratyczne posługują się parlamentami w ustalaniu praw, posługują się władzą sądowniczą, która jest oparta na prawdzie. Do wykonywania prawa i ustaw powoływany jest rząd. Sposób powoływania władzy wykonawczej zależny jest od ustroju państwa, akceptowanego przez większość obywateli.

Państwo powinno zabezpieczać pokój wewnętrzny i zewnętrzny. Gwarantuje ciągłość życia narodu, oferuje pomoc w zdobywaniu środków materialnych niezbędnych do rozwoju rodzin. Państwo zapewnia bezpieczeństwo, opiekę zdrowotną, edukację oraz inspirowanie do postępu naukowego, przemysłowego i kulturalnego, umożliwiając dialog społeczny.

5. REPETYTORIUM

Godność człowieka stworzonego przez Boga i obdarzonego naturą rozumną domaga się odpowiedniej organizacji społecznej i życia w pokoju. Wojna jest zaprzeczeniem wolności. Konflikty między państwami należy rozwiązywać na drodze dialogu opartego na sprawiedliwości, prawdzie i wolności. Każdy człowiek i każde państwo ma prawo do istnienia i samostanowienia. Każde państwo organizuje swój ustrój. W demokracji oparty jest on na podziale władzy: ustawodawczej, sądowniczej i wykonawczej. Żaden ustrój nie jest doskonały i ciągle podlega rozwojowi lub stosownym korektom, wraz rozwojem kultury politycznej danego narodu.

Jan XXIII, Encyklika *Pacem in terris* (Rzym, 11 IV 1963), w: Jan XXIII, Paweł VI, Jan Paweł II, *Encykliki. Tekst łacińsko-polski*, Warszawa 1981, s. 94-157.

